

วารสาร

นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน (Nittayasan Siangtham Chakmahayan)

International Standard
Serial Number

ISSN 2465-4205 (Print)
ISSN 2697-4045 (Online)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 : วารสารเสียงธรรมจากมหายาน ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2559

นิตยสาร เสียงธรรมจากมหายาน (MAHAYAN MAGAZINE)

TAP CHÍ ĐẠI THỪA PHÁP ÂM

WAT DHAMMAPANYARAMBANGMUANG

BANG CHANG, SAMPRAN, NAKHON PATHOM 73110

ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙

ผู้จัดพิมพ์

มูลนิธิพระยูไลโกษัชยสังเคราะห์ วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง

เลขที่ ๑๐๘ หมู่ที่ ๘ ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๑๐

โทร.๐๘-๕๑๑๗-๙๑๖๙, ๐๘-๕๓๐๓-๖๗๘๘ โทรสาร ๐-๓๔๙๗-๙๒๙๒

E-mai: mahayuan@gmail.com Facebook : www.facebook.com/MahayanBuddha

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ผลงาน กิจกรรมของวัดธรรมปัญญาารามบางม่วง และองค์กรคณะสงฆ์ มหายาน ฝ่ายอนัมนิกายในประเทศไทยสู่สาธารณชน
๒. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการของคณะสงฆ์มหายาน ฝ่ายอนัมนิกาย และผลงานวิชาการของผู้เชี่ยวชาญ และนักเขียนรุ่นใหม่สู่สาธารณชน
๓. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพงานวิชาการ และนักเผยแพร่งานด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา เถรวาทและมหายาน ตลอดถึงวิชาการแขนงอื่นๆ

ที่ปรึกษาฝ่ายเถรวาท

๑. พระวิเทศโพธิคุณ, ดร. เจ้าอาวาส วัดสมานราชวรวิหาร จังหวัดชลบุรี
๒. พระมหาปราโมทย์ ปโมทโยม, ดร. ผู้อำนวยการ สถานีวิทยุโทรทัศน์ธรรมมาธิปไตย DDTV
๓. พระครูปลัดณรงค์ฤทธิ์ อุรุภักขิโต พิธีกรรายการ “ตระเวนคน ตระเวนธรรม”

ที่ปรึกษาฝ่ายมหายาน

๑. พระมหาคณานันท์ธรรมปัญญาวิวัตร เจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายแห่งประเทศไทย
๒. พระคณานันท์ธรรมเมธาจารย์ รองเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกาย
๓. พระคณานันท์ธรรมวิธานาจารย์ ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายฝ่ายขวา
๔. พระคณานันท์ธรรมวุฒาจารย์ ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายฝ่ายซ้าย
๕. พระสมณานันท์ธีราจารย์ ปลัดขวา
๖. พระบริหารอนันท์พรต ปลัดซ้าย
๗. อองสรภาณมธุรส รองปลัดขวา
๘. อองสุตบทวาร รองปลัดซ้าย
๙. อองสรพจนสุนทร ผู้ช่วยปลัดขวา
๑๐. อองพจนกรโกศล ผู้ช่วยปลัดซ้าย, เลขานุการคณะสงฆ์อนัมนิกาย
๑๑. อองปลัดธรรมปัญญาวิวัตร เลขานุการเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกาย
๑๒. อองธรรมธเรณชัย เหว่มีน
๑๓. อองสังฆรักษ์กิจธบุษย์ ทั่นตี๋

บรรณาธิการ	องสรภานอนัมพจน์, ดร. (พิสิษฐ์ เถียนบัว/ศรีวิชา)	ประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์อนัมมิกาย แห่งประเทศไทย
กองบรรณาธิการ	พระครูศัพทสุนทร, ดร. (กิจการ โชติปัญญา) พระกุศล คั่นเหล่, (บอกบุญ) ดร. พระจักรพงษ์ คั่นดิน (ทิพสูงเนิน) พระสุรชัย ปิ่นวงษ์เพชร พระมหาสุริยา คั่นฟ้าบ (แสงอินตา) พระฐานันดร ตี๋อปี (น้อยดิษฐ์) ผศ. ร.ท. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ญาณภัทร ยอดแก้ว นางสาวธีร์วี เดชดวง นายวัชร เกษทองมา นางสาวนวรรตน์ เดชดวง	ผู้อำนวยการโรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย ผู้อำนวยการ ฝ่ายผลิตรายการ “บอกข่าวเล่าธรรม” DDTV ผู้อำนวยการ สถานีวิทยุคลื่นมหายาน Fm 101.25 MHz หัวหน้าฝ่ายเทคนิค สถานีวิทยุคลื่นมหายาน Fm 101.25 MHz ผู้ช่วยเลขานุการ กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ กลุ่มที่ ๑๔ ราชบัณฑิตยสถาน, ภาควิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

กองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาคัดเลือกบทความ ลงตีพิมพ์โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า สำหรับ
ข้อเขียนที่ได้รับการพิจารณา กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม โดยรักษาหลักการ และ
แนวคิดของผู้เขียนแต่ละท่านไว้ ข้อเขียนและบทความที่ตีพิมพ์ ถือเป็นทัศนะส่วนบุคคลของผู้เขียน กองบรรณาธิการ ไม่
จำเป็นต้องเห็นด้วย และไม่ขอรับผิดชอบต่อบทความนั้น

พิมพ์ครั้งที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๙

พิสูจน์อักษร นางสาวธีร์วี เดชดวง

รูปแบบเล่ม พระมหาสุริยา คั่นฟ้าบ (แสงอินตา)

ISSN 2465-4205

โรงพิมพ์ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๓๗๖ ถนนชัยพฤกษ์ แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐, ๐-๒๘๘๒-๑๐๑๐
โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕

บทบรรณาธิการ

นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน (MAHAYAN MAGAZINE) ฉบับนี้ เป็นฉบับที่ ๔ ที่พิมพ์ภายใต้เลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร (International Standard Serial Number – ISSN) ซึ่งกำกับโดยสำนักหอสมุดแห่งชาติ เป็นการพิมพ์ประจำวาระ ทุกๆ ๖ เดือน ใน ๑ ปี จะมี ๒ ฉบับ เดิมทีนิตยสารเสียงธรรมจากมหายานได้พิมพ์เผยแพร่มานานแล้ว ในรูปแบบของ “วารสาร เสียงธรรมจากมหายาน” ซึ่งเริ่มจัดพิมพ์เล่มที่ ๑ ปีที่ ๑ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๘ ทั้งนี้ทางกองบรรณาธิการ ทำการจัดพิมพ์โดยยังไม่มี “เลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร” จวบจนปัจจุบัน ที่ได้ดำเนินการจัดการพิมพ์เป็นนิตยสารเสียงธรรมจากมหายานเรียบร้อยแล้ว ซึ่งมีจุดประสงค์หลัก เพื่อนำเสนอกิจกรรมและผลงานต่างๆ อีกทั้งข่าวสารของวัดธรรมปัญญาารามบางม่วง รวมถึงกิจกรรมขององค์กรคณะสงฆ์อันมีนิกายแห่งประเทศไทย ตลอดจนการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ฝ้ายมหายาน และงานวิชาการด้านต่างๆ สู่สาธารณชน

นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน (MAHAYAN MAGAZINE) เป็นนิตยสารที่มีความสมบูรณ์ทั้งเนื้อหาและขั้นตอนกระบวนการจัดทำ เพราะได้รับความเมตตาและอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำกับคณะกรรมการ ในการดำเนินการยื่นเรื่องจัดทำนิตยสาร ภายใต้เลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร (International Standard Serial Number – ISSN) และปฏิบัติตามกระบวนการขั้นตอนจนได้เลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร แล้วได้ดำเนินการจัดพิมพ์ ฉบับปฐมฤกษ์ขึ้น เมื่อเดือน มกราคม ๒๕๕๙ เป็นฉบับแรก

อนึ่ง สำหรับนิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน (MAHAYAN MAGAZINE) ในฉบับนี้ และฉบับถัดไป จะมีผู้ทรงคุณวุฒิทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์หลายๆท่าน มาเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำกับคณะกรรมการ ทั้งในด้านเนื้อหาและด้านรูปแบบการนำเสนอ โดยจะมีชื่อประกาศอยู่ภายในเล่มนิตยสารในแต่ละฉบับ ทั้งนี้ยังมีผู้เชี่ยวชาญด้านอื่นๆ อีกหลายแขนง ที่จะส่งบทความทางวิชาการมาให้ลงตีพิมพ์เผยแพร่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งทางคณะกรรมการประจำนิตยสารจะคัดเลือกบทความและสารทางวิชาการให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันมากที่สุด จะได้เป็นนิตยสารที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ และสามารถนำไปใช้อ้างอิงในงานวิชาการต่างๆ ได้

นิตยสาร “เสียงธรรมจากมหายาน” มุ่งเน้นให้ความรู้สู่สาธารณชน ไม่มีเจตนาเพื่อการค้าและหวังผลกำไรแต่ประการใด หากได้รับนิตยสารฉบับนี้ไปแล้ว มีความประสงค์จะขอรับนิตยสารอย่างต่อเนื่อง สามารถสมัครเป็นสมาชิกได้ ตามใบตอบรับที่ท้ายเล่ม สำหรับการจัดพิมพ์ทุกๆ ครั้งที่ผ่านมา ได้รับความอนุเคราะห์จากครอบครัว “ฉันทวานิช” ที่ให้การอุปถัมภ์จัดพิมพ์นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน มาโดยตลอด

ขอเจริญพร

ออสระภณอนัมพจน์, ดร. (พิสิษฐ์ เกียนบัว/ศรีวิชา)

เจ้าอาวาส วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

หัวหน้ากองบรรณาธิการ นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน

มฤตยาปริวรรต

คุณแม่ศรีนวล ฉันทวานิช ผู้ร่วมก่อตั้ง บริษัท เพชรสยาม ดีลักซ์แวย์ จำกัด เมื่อประมาณ ๓๐ ปีที่แล้ว ท่านเป็นคนขยัน ประหยัด อุตุน มีความเมตตาต่อคนรอบข้าง ช่วงบั้นปลายชีวิต ขณะอายุ ๘๐ ปี ท่านยังทำงานตื่นนอนตี ๕ ทุกวัน เพื่อเตรียมตัวทำงาน จนลูกๆ พุดกันเป็นปกติว่า “โกดัง ๔ ที่คุณแม่คุมงานเล็กครั้งวัน” เป็นกุศโลบายที่จะให้คุณแม่พักผ่อน เพราะการทำงานหนักมาแต่ต้น จากอุบัติเหตุหกล้มเมื่อช่วงอายุประมาณ ๗๐ ปีเศษ และป่วยอยู่ระยะหนึ่ง

ช่วงที่คุณแม่ป่วยนี้เอง คุณแม่ได้ฝันเห็นพระองค์หนึ่ง มายืนข้างเตียงนอน ในฝันคุณแม่ถามท่านว่าท่านเป็นพระอะไร ได้รับคำตอบว่า “ฉันทวานิช” เมื่อตื่นเช้าคุณแม่ได้ถามลูกๆ ว่า พระยูล คือใคร อยากไปสักการะสักครั้งหนึ่งเพราะคุณแม่มีความมั่นใจลึกๆว่าจะหายป่วย ก่อนหน้านั้นคุณแม่บ่นเทพองค์หนึ่งที่ชาวไทยเชื้อสายจีนรู้จักและนับถือกันมาก คือ “เทพไท้ส่วย” และพวกเราจะได้ยินเหล่าผู้ใหญ่ในครอบครัวพูดอยู่เสมอว่า “ทำความดีคนไม่รู้ พระผู้เป็นเจ้ารู้”

คุณแม่เป็นคนที่มีความกตัญญูสูง รับประทานมาอยู่ด้วยที่บ้าน คือ อาม่าของพวกเรา และให้ความอุปการะคุณต่อญาติผู้ใหญ่ อาม่าป่วยเป็นโรคตับ ต้องพาไปรักษาที่โรงพยาบาลเอกชน ที่มีการรักษาแพงมาก เพราะแพทย์ที่รักษาเป็นชาวต่างชาติ รักษาได้ ๕-๖ ปีท่านก็เสีย ยิ่งความเศร้าโศกเสียใจต่อครอบครัวเป็นอย่างมาก หลังเสร็จงานศพอาม่า คุณแม่ต้องรับภาระดูแลพี่สาว ซึ่งคือคุณป้าของพวกเราต่ออีกหนึ่งท่าน จากอาการป่วยโรคไต คุณแม่รับเป็นภาระค่าใช้จ่ายในการฟอกไตพี่สาวเป็นเวลาหลายปี จนวาระสุดท้ายของชีวิตในวัย ๘๓ ปี คุณแม่ศรีนวล ฉันทวานิช ท่านได้จากพวกเราไปอย่างไม่มีวันกลับ โดยท่านเริ่มป่วยมาตั้งแต่อายุ ๘๐ ปี ให้ลูกๆ ได้แสดงความกตัญญูทเวที่รักษาท่านอยู่ประมาณ ๓ ปี ท่านเสียชีวิตอย่างสงบ เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๖ แม้ครอบครัวเราจะเป็นครอบครัวพุทธ มีหลักธรรมของพุทธศาสนาประจำตน และทราบอยู่ว่า ทุกสรรพสิ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นเรื่องสามัญ ในฐานะปุถุชนก็มีอาการอดกลั้นความโศกเศร้าได้ “ด้วยคุณความดีที่คุณแม่ทำมาตลอดชีวิต และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พวกเราทุกคน คุณแม่จึงเป็นผู้ที่สถิตอยู่ในใจของพวกเราทุกๆ คน”

ในโอกาสที่วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง จัดงานเททองหล่อองค์พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ พระแม่กวนอิมครอบครัว “ฉันทวานิช” ได้ร่วมอุปถัมภ์ในการจัดพิมพ์ “นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน” (MAHAYAN MAGAZINE) ทั้งนี้เพื่อให้ทางวัดได้แจกเป็นธรรมทานแก่ผู้มาร่วมทำบุญ และได้จัดส่งไปประจำ ณ ห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศ โดยตระหนักว่า “สัพพะทานัง ธัมมะทานัง ชินาติ การให้ธรรมเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง” เพราะนิตยสารได้ผ่านการคัดกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิประจำกองบรรณาธิการคัดสรรบทความทั่วไป บทความเชิงวิชาการ บทความการวิจัยลงตีพิมพ์ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับสารที่เป็นประโยชน์ ทั้งแง่ขององค์ความรู้เชิงวิชาการ และคุณค่าของเนื้อหาเพื่อประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้

จากพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ สุตตันตปิฎกที่ ๑๗ ขุททกนิกาย ขุททกปาฐ-ธรรมบท-อุทาน ทานสูตร ข้อที่ ๒๗๘ มีเนื้อความว่า ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้ คือ อามิสทาน และธรรมทาน ๑ บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ การแจกจ่าย ๒ อย่างนี้ คือ การแจกจ่ายอามิส การแจกจ่ายธรรม การแจกจ่ายธรรมเป็นเลิศ การอนุเคราะห์ ๒ อย่าง คือ การอนุเคราะห์ด้วยอามิส และการอนุเคราะห์ด้วยธรรม การอนุเคราะห์ด้วยธรรมเป็น

เลิศๆ และพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ตรัสเกี่ยวกับการให้ทานประเภทใดว่ายอดเยี่ยม “วิญญูชนผู้มีจิตเลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอริยสงฆ์ ไม่อาจเทียบได้กับผู้ไม่ประมาทในคำสั่งสอนของพระสุคตที่หมดจดบริสุทธิ์” “อกุชรา เอกิ เอกณจ พุทธรูป สมั สียา การสร้างอักษรธรรมหนึ่งอักษร เท่ากับสร้างพระพุทธรูปหนึ่งองค์” ธรรมทานเป็นเครื่องเตือนสติ ให้เราระลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของสรรพสิ่งทั้งหลาย ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นหนทางหนึ่งให้เกิดการรู้คุณของบิดามารดา แผ่นดินเกิด เป็นต้นน้ำแห่งพระธรรม ที่สามารถช่วยลดทุกข์ให้พ้นเวรได้ทัน เพราะการชี้แนะ จะด้วยกุศโลบายใดๆ ถือเป็นมหากุศลยิ่งกว่าการสร้างเจดีย์แก้วเจ็ดชั้น คุณแม่เคยพูดเสมอว่า ท่านเคยฟังพระเทศน์ทางสถานีวิทยุแห่งหนึ่ง เกี่ยวกับอานิสงส์ของการแจกหนังสือธรรมะเป็นธรรมทานว่ามีถึง ๑๑ ประการ ลูกๆ เมื่อจะอุปถัมภ์การพิมพ์หนังสือ “นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน” (MAHAYAN MAGAZINE) ได้สืบค้นเกี่ยวกับอานิสงส์ที่คุณแม่เคยพูด จึงได้ข้อสรุปจากหลายแหล่ง สรุปพร้อมกันได้ดังนี้

- ๑) กรรมเวรจากอดีตชาติจะได้ลบล้าง
- ๒) หนี้เวรจะได้คลี่คลาย พ้นภัยจากทะเลทุกข์
- ๓) โรคภัยไข้เจ็บจากเจ้ากรรมนายเวรจะพ้นไป
- ๔) สามิภรรยาที่แตกแยกจะคืนดีต่อกัน
- ๕) วิญญาณของเด็กที่แท้งในท้องจะได้ไปเกิดใหม่
- ๖) กิจการงานจะราบรื่นสมความปรารถนา
- ๗) บุตรจะเฉลียวฉลาดและเจริญรุ่งเรือง
- ๘) บารมีคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข
- ๙) พ่อแม่จะมีอายุยืน
- ๑๐) ลูกหลานเกรจะเปลี่ยนแปลงเป็นคนดี
- ๑๑) วิญญาณทุกข์ของบรรพบุรุษจะพ้นจากการถูกทรมานไปสู่สุคติ

การแจกหนังสือเป็นธรรมทาน อานิสงส์จากการให้ธรรมทาน จะเป็นไปได้ตามความมุ่งมั่นศรัทธาและความบริสุทธิ์ใจ ซึ่งผู้ให้จะสัมผัสรับรู้ได้เอง และบุญกุศลใดที่เกิดจากการอุปถัมภ์ในการจัดพิมพ์ “นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน” (MAHAYAN MAGAZINE) ทุกๆ ฉบับ ขออุทิศแด่คุณแม่ศรีนวล ฉันทวานิช และขอให้ด้วยวิญญาณของคุณแม่ศรีนวล ฉันทวานิช จงได้รับผลบุญและประสบการณ์ในสัมปรายภพ ตลอดกาลนาน เทอญ

ครอบครัว “ฉันทวานิช”

สารบัญ

ชื่อเรื่อง	หน้า
บทความมหายาน	
๑. พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ๑	
โดย องสรภาณอนัมพจน์ ดร. (พิสิษฐ์ เกียนบัว/ศรีวิชา)	
บทความวิชาการ	
๑. การจัดการอารมณ์ของวัยทำงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ๑๕	
โดย พระมหาคณิศาศาสตร์ คเวสโก มั่นในบุญธรรม	
๒. ทักษะการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ๓๐	
โดย พระวรรณกร กิตติญาโณ (แก้วพิลา)	
๓. การจัดการความรู้สู่ทักษะชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ๔๓	
โดย พระศรีรัตน์ สิริรัตน (ศรีสง่า)	
๔. อธิบาท ๔ กับการประกันคุณภาพการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ๕๕	
โดย พระสุรชัย สุรชโย (หงษ์ตระกูล)	

พระพุทธศาสนาใน ประเทศเวียดนาม

องสรภาณอนัมพจน์ (ดร.พิสิษฐ์ เถียนบัว)

ความสำคัญในเวียดนามปัจจุบัน

ประเทศเวียดนาม¹ หรือที่ปัจจุบันเรียกว่า “สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม” ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกสุดของคาบสมุทรอินโดจีน มีพรมแดนติดกับประเทศจีน ลาว และกัมพูชา มีประชากรมากกว่า ๘๒ ล้านคน การเมืองปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ โดยมีพรรคคอมมิวนิสต์ เวียดนาม เป็นพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวในประเทศซึ่งมีบทบาทในการกำหนดแนวทาง และการบริหารประเทศในทุกๆด้าน ภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงชันระหว่างที่ราบลุ่มทางตอนบนและล่าง ทำให้สภาพอากาศในเวียดนามมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงโดยที่ทางตอนเหนืออากาศจะหนาวเย็นจนถึง ชั้นอุณหภูมิตัดลบในหน้าหนาว และทางตอนใต้มีอากาศที่ร้อนชื้นและแห้งแล้ง

ประเทศเวียดนามนั้นอยู่ที่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางบกที่มีแหล่งปลูกข้าว ที่ส่งออกมากที่สุดประเทศหนึ่งของโลก ข้าวเจ้า ยางพารา ชา กาแฟ ยาสูบ พริกไทย ก็เป็นสินค้าส่งออก ทางทะเลที่มีทั้งผลิตภัณฑ์อาหารสดและแช่แข็ง เช่น ปลาหมึก กุ้ง ไปยังญี่ปุ่น ไต้หวัน และสิงคโปร์ และน้ำมันดิบที่อยู่ในเขตชายฝั่งทะเลของเวียดนามทำให้เวียดนามกลายเป็นประเทศที่ส่งออกน้ำมันดิบมา กที่สุดประเทศหนึ่งในอาเซียน อุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศคืออุตสาหกรรมทอผ้า สามารถส่งออกอาหารไปทั่วโลก กลายเป็นหนึ่งในผู้ผลิตอาหารให้โลกรายใหญ่รายหนึ่ง ส่งออกข้าวไปประเทศจีนมากที่สุด เป็นประเทศที่มีเสถียรภาพทางการเมือง มีทรัพยากรธรรมชาติ อย่าง เช่น น้ำมันดิบ อาหารและผลิตภัณฑ์จากทะเล เพราะเวียดนามมีแนวชายฝั่งยาวกว่า ๓,๐๐๐ กิโลเมตร

ประเทศเวียดนาม ในอารยธรรมยุคหินใหม่ ที่มีหลักฐานคือคลองมโหระทึกสำริดและชุมชนโบราณที่ต่งเจิน เขตเมืองแทงหวา ทางใต้ของปากแม่น้ำแดง สันนิษฐานว่าบรรพบุรุษของชาวเวียดนามโบราณผสมผสานระหว่างชนเผ่ามองโกลอยด์เหนือจากจีนและใต้ ซึ่งเป็นชาวทะเล ดำรงชีพด้วยการปลูกข้าวแบบนาดและจับปลา และอยู่กันเป็นเผ่า บันทึกประวัติศาสตร์ยุคหลังของเวียดนามเรียกยุคนี้ว่าอาณาจักรวันกลาง มีผู้นำปกครองสืบต่อกันหลายร้อย ปีเรียกว่า กษัตริย์ฟุง แต่ถือเป็นยุคก่อนประวัติศาสตร์

อดีตอันยาวนานของเวียดนาม

แต่ความรู้สำคัญที่ควรเสนอเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ คือ ดินแดนอันกว้างขวางที่เรียกว่าประเทศเวียดนาม แบ่งออกเป็น ๓ อาณาเขต คือ ต่งเกีย (Tong king) อานัม (Annam) และโคชินจีน (Cochin China) ต่งเกีย ได้แก่ แถบลุ่มแม่น้ำแดง อานัม ได้แก่ แผ่นดินแคบยาวตามทอดชายฝั่งทะเล ที่

1 วิชาการ อินตะสืบ, สำนักประชาสัมพันธ์จังหวัดลำปาง, บทความอาเซียน ตอน ประเทศเวียดนาม, [ออนไลน์], <http://region3.prd.go.th/pr-lampang/showarticle.php?id=150611133424>, [สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๑]

อยู่ตอนกลางระหว่างตั้งเกี่ยวกับโคชินจีน และโคชินจีน ได้แก่ แผ่นดินส่วนล่างทั้งหมด อาณาเขตทั้ง ๓ นี้เมื่อเชื่อมโยงไปถึงอาณาจักรโบราณก็พบว่า อานัมภาคใต้ เป็นอาณาจักรจัมปา ส่วนโคชินจีนเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรพูนัน ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ในประเทศกัมพูชาปัจจุบัน อาณาจักรอานัม มีอารยธรรมสืบสายมาจากจีน ส่วนจัมปากับพูนันมีอารยธรรมที่สืบสายมาจากอินเดีย

กล่าวถึงอาณาจักรอานัมมีอายุเกือบ ๓ พันปี แต่ไม่มีหลักฐานชัดเจน จนถึงราวพุทธศตวรรษที่ ๓๐๐ ได้จัดตั้งเป็นอาณาจักรเวียดนาม (เวียดนาม แปลว่า อาณาจักรฝ่ายทักษิณหรือฝ่ายใต้) ต่อมาใน พ.ศ. ๔๓๓ อาณาจักรเวียดนาม ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของจีนอยู่เป็นเวลานานกว่า ๑,๐๐๐ ปี ในระยะนี้ เรียกประเทศเวียดนามว่า “อานัม” (Annam) แปลว่า “ปักษ์ใต้ที่สงบเงียบ” โดยที่ตกเป็นเมืองขึ้นของจีน จึงได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากจีนแทบทั้งสิ้น แต่เวียดนามก็ได้เงี้ยวเบียดเสียดที่เดียว ทว่ามีกรเคลื่อนไหวดิ้นรนเพื่อให้ได้อิสรภาพจากจีน จนกระทั่งต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๑๔๘๒ เวียดนามได้กอบกู้อิสรภาพจากจีนได้สำเร็จ และหลังจากนั้นอาณาจักรเวียดนามได้แผ่อำนาจมาทางใต้สามารถเข้ายึดครองจัมปาได้ในที่สุด นี่คือนิยามภูมิศาสตร์ที่ควรรู้เป็นเบื้องต้น

การเริ่มต้นเข้ามาของอารยธรรมจีน

ช่วงเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์หลังจากตอนใต้ของจีนเข้ารุกรานและยึดครองดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำแดง จากนั้น นโม่ นานจักรพรรดิจีนซึ่งเริ่มรวมดินแดนจีนสร้างจักรวรรดิให้เป็นหนึ่งเดียวโดยได้ยกทัพลงมาและทำลายอาณาจักรของพวกถูกได้ ก่อนผนวกดินแดนลุ่มแม่น้ำแดงทั้งหมด ให้ขึ้นตรงต่อศูนย์กลางการปกครองหนานไห่ ที่เมืองพานอริหรือกว้างโจวในมณฑลกวางตุ้งปัจจุบัน หลังสิ้นสุตราขวงศ์จีน ข้าหลวงหนานไห่คือจ้าวัว ประกาศตั้งหนานไห่เป็นอาณาจักรอิสระ ชื่อว่า หนานเยว่ หรือ นามเหวียด ในสำเนียงเวียดนามซึ่งเป็นที่มาของชื่อเวียดนามในปัจจุบัน ก่อนกองทัพฮั่นเข้ายึดอาณาจักรนามเหวียด ได้ในปี พ.ศ. ๕๘๕ และผนวกเป็นส่วนหนึ่งของจีน ใช้ชื่อว่า เจียวจื่อ ขยายอาณาเขตลงได้ถึงบริเวณเมืองดานังในปัจจุบัน และส่งข้าหลวงปกครองระดับสูงมาประจำ เป็นช่วงเวลาที่ชาวจีนนำวัฒนธรรมจีนทางด้านต่างๆ ไปเผยแพร่ที่ดินแดนแห่งนี้ พร้อมเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ทรัพยากรจากชาวพื้นเมืองหรือชาวเวียดนามจนนำไปสู่การต่อต้านอย่างรุนแรง หลายครั้งเช่น วีรสตรีโนนาม ฮายบาจิง ได้นำกองกำลังต่อต้านการปกครองของจีน แต่ปราศัยในอีก ๓ ปีต่อมาและตกเป็นส่วนหนึ่งของจีน นักโทษปัญญาชนชาวจีนนามว่า หลีโบน ร่วมมือกับปัญญาชนชาวเวียดนามร่วมทำการปฏิวัติ ก่อตั้งราชวงศ์หลี หนานนามแคว้นว่า วันชวัน แต่พ่ายแพ้ในที่สุด

การปกครองของจีนในเวียดนามขาดตอนเป็นระยะตามสถานการณ์ในจีนเอง ซึ่งเป็นโอกาสให้ชาวพื้นเมืองในเวียดนามตั้งตนเป็นอิสระ ในช่วงเวลาที่เวียดนามอยู่ใต้การปกครองของราชวงศ์ถัง พุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่เวียดนาม เมืองต้าหลอหรือฮานอย เป็นเมืองใหญ่ที่สุดเป็นศูนย์กลางการค้าการเดินทางของชาวจีนและอินเดียพระสงฆ์และนักบวชในลัทธิเต๋าจากจีนเดินทางเข้ามาอาศัยในดินแดนนี้ ต่อมาราชวงศ์ถังได้เปลี่ยนชื่อเขตปกครองนี้ใหม่ว่า อันหนาน (หรืออันนัม ในสำเนียงเวียดนาม) หลังปราบกบฏชาวพื้นเมืองได้แต่ถือเป็นช่วงเวลาสุดท้ายที่จีนครอบครองดินแดนแห่งนี้

พระพุทธศาสนาในประเทศเวียดนาม²

กล่าวโดยรวม ๆ ก่อนว่า เวียดนามได้รับพระพุทธศาสนา ๒ สาย คือสายหนึ่งมาจากอินเดียโดยตรง ผ่านเส้นทางการค้าทางทะเล และอีกสายหนึ่งจากจีน เนื่องจากจีนเคยปกครองเวียดนามอยู่หลายร้อยปี ในยุคแรกที่พระพุทธศาสนาเข้ามาในเวียดนาม คือ พุทธศาสนาแบบมหายาน โดยสันนิษฐานว่า ในพ.ศ. ๗๓๒ พระ “เมียวโป” (Meou-Po) ผู้เปลี่ยนจากการนับถือลัทธิเต๋ามา นับถือพระพุทธศาสนา เดินทางจากประเทศจีนติดตามโยมมารดาอยู่เวียดนาม และอยู่ประกาศพระพุทธศาสนา ณ ที่แห่งนี้ เวียดนามจึงได้รับเอาศาสนาจากจีน รวมทั้งคัมภีร์ทางศาสนา ก็เป็นภาษาจีนเหมือนกัน

ในยุคเดียวกัน พระมหาชีวกะ ชาวอินเดีย และ พระขวง ตั่ง หอย (หรือ กัง เซง โฮย) พระกัลยาณรุจิ (พระฉิวโจงโหลง) ได้เดินทางเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต่อมา พระกัลยาณรุจิเห็นความสำคัญของการมีคัมภีร์จึงเดินทางไปจีน แผลคัมภีร์พระพุทธศาสนา แต่การเผยแผ่พุทธศาสนาก็ไม่ก้าวหน้านัก เพราะกษัตริย์จีนในขณะนั้นนับถือศาสนาขงจื้อ ไม่ส่งเสริมพระพุทธศาสนา และยังไม่พอพระทัยที่มีคนนับถือพุทธศาสนา ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๑ พระภิกษุชาวอินเดียนามว่า “วินิตรุจิ” เดินทางเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนา และได้รับการนับถือว่าเป็นสังฆราชแห่งนิกายเถียน (เรียน เป็นคำเวียดนาม ตรงกับคำสันสกฤต ธยานะ และตรงกับคำบาลี ฌาน จีนออกเสียงเป็น ฉาน และออกเสียงเป็น เซน ในภาษาญี่ปุ่น) เมื่อมรณภาพแล้ว ฝังที่เนิน ศิษย์ชาวเวียดนามได้เผยแผ่พุทธธรรมสืบมา

ในปี พ.ศ. ๑๓๖๓ (ยุคราชวงศ์ถังของจีน ปกครองเวียดนาม) พระภิกษุ “ว่อ ง่อน ถ่อง” ประดิษฐานนิกายเถียนเป็นครั้งที่ ๒ มีสถูปเจดีย์ ๒๐ องค์ และวัดหลายแห่ง มีพระภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป พระเถรานุเถระเป็นพหูสูตและเคร่งครัดในพระวินัย

ในปี พ.ศ. ๑๔๘๒ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๕ เมื่อเวียดนามกู้อิสรภาพจากจีนได้สำเร็จ พระพุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟูอย่างจริงจัง กษัตริย์เวียดนามหลายราชวงศ์ ได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเรื่อยมา เช่น ในสมัย ราชวงศ์ดิงห์ พระเจ้าจักรพรรดิทรงเลื่อมใสในพระภิกษุ ง่อ ลั่น หลู หรือน่าจะคือ พระวินิตรุจิ ซึ่งศึกษาพุทธศาสนาในอินเดียแล้วเดินทางมาศึกษาพุทธศาสนานิกายเซน หรือ เถียน (Thien) ในประเทศจีน เป็นปราชญ์ด้านกวีนิพนธ์ และเชี่ยวชาญสมาธิแบบนิกายเถียน จึงได้รับการสถาปนาให้เป็นประมุขแห่งคณะสงฆ์และเป็นที่ปรึกษาของพระองค์ด้วย ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่วงนั้น ประสบผลสำเร็จและเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ

พ.ศ. ๑๕๑๑-๑๕๒๒ พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์เลได้จัดตั้งองค์การปกครองคณะสงฆ์ขึ้น โดยรวมเอาคณะนักบวชเข้ากับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเข้าในระบบฐานันดรศักดิ์เดียวกันแล้ว ทรงสถาปนาพระภิกษุ “ง่อนันหมู” เป็นประมุขสงฆ์ของเวียดนาม และแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาของพระองค์ด้วย

ในสมัยกษัตริย์องค์ที่ ๒ แห่งราชวงศ์เล (๑๕๔๘-๑๕๕๑) ทรงเข้าใจคำสอนของพระพุทธศาสนาว่ามีเหตุผลและตอบคำถามเรื่องกรรมเรื่องความดีความชั่วและเรื่องชีวิตได้ชัดเจนก็เกิดพระราชศรัทธาแรงกล้า

² เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมณฑลพายัพ เล่ม ๒ กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๓๕

ถึงขั้นส่งพระสงฆ์เวียดนามไปขอพระไตรปิฎกจาก ประเทศจีน ๑ ชุด และจากนั้นยังทรงแนะนำให้ประชาชน เลิกนับถือผีสามหันมานับถือพระพุทธศาสนา แต่ประชาชนยังอาชนะความเชื่อเดิมไม่ได้จึงต่างนับถือผีสาม ไปพร้อมกับการนับถือพุทธศาสนาด้วย

สมัยราชวงศ์เลซึ่งมีอายุยืนถึง ๒๑๕ ปี (พ.ศ.๑๕๕๓-๑๗๖๘) เป็นช่วงที่พุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง สูงสุด เพราะเป็นศาสนาเดียวที่ได้รับการอุปถัมภ์อย่างมากจากราชวงศ์นี้ เช่น สมัยของพระเจ้าไลไทต้อง (๑๕๗๑-๑๕๘๘) ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง เช่น โปรดให้สร้างวิหารหรือวัดถึง ๙๕ แห่ง

สมัยพระเจ้าไลทันต้อง (๑๕๙๗-๑๖๑๕) ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงเอาใจใส่บ้านเมือง และ ประชาชนมาก ดำเนินรอยตามพระเจ้าอโศกมหาราช เช่น สงเคราะห์ประชาชนผู้ทุกข์ยาก เป็นต้น

ในรัชสมัย ราชวงศ์เล (ตอนต้น) และ ราชวงศ์เล พระภิกษุเป็นผู้รอบรู้ในพระพุทธศาสนาและวิชาการ ต่างๆ ได้รับความเคารพศรัทธามาก กษัตริย์พระองค์ที่ ๒ แห่งราชวงศ์เล ได้ส่งคณะทูตไปประเทศจีน เพื่อ อัญเชิญพระไตรปิฎกมา และสนับสนุนให้ชาวเวียดนามหันมานับถือพระพุทธศาสนาแทนการนับถือผี แต่ เมื่อถึงตอนปลายของราชวงศ์ การเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ประชาชนจึงคลายความศรัทธา และไม่ได้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง

พระเจ้าไลทันต้อง ได้ประดิษฐานนิกายเถียนอีกเป็นครั้งที่ ๓ กษัตริย์องค์สุดท้ายของราชวงศ์ ทรงสน พระทัย ในการบำเพ็ญสมาธิมาก สละราชสมบัติให้พระราชธิดา แล้วออกผนวช

ต่อมาในสมัย ราชวงศ์ตรัน พระเจ้าตรันไทต้อง ทรงนิพนธ์หนังสือว่าด้วยเรื่องสมาธิ หรือทางไปสู่สุ ญานะ และหลักธรรมคั่นคว่า ฮือ-หลุก พระนิตดาของพระองค์ หลังขึ้นครองราชย์ได้ระยะหนึ่ง ก็สละราช สมบัติออกผนวช ณ วัดแห่งหนึ่งบนภูเขา สั่งสอนศิษย์เป็นจำนวนมาก จนชาวเวียดนามเหนือ ถือว่า พระองค์ เป็นปฐมสังฆราชแห่งนิกายเวหฺวัน (หรือป่าไผ่)

ในปี พ.ศ. ๑๙๕๗ เวียดนามได้ตกเป็นเมืองขึ้นของจีนอีก ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๙๕๗-๑๙๗๔ แม้จะเป็นเวลา สั้น ๆ แค ๑๗ ปี ก็ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมไปมาก เพราะกษัตริย์ราชวงศ์หมิงของจีน ได้ส่งเสริม แต่ลัทธิขงจื้อ และเต๋า ในขณะที่พุทธศาสนานิกายตันตระของทิเบตก็เข้ามา จีนได้ทำลายวัดเก็บเอา ทรัพย์สินและคัมภีร์พุทธศาสนาไปหมด

ในปี พ.ศ. ๑๙๗๔ เวียดนามได้รับเอกราชแต่พระพุทธศาสนาก็ไม่ดีขึ้น เพราะกษัตริย์ราชวงศ์ใหม่ ไม่ ส่งเสริมพระพุทธศาสนา กลับเข้าแทรกแซงกิจการทางศาสนา ในช่วงนี้เองได้เกิดนิกาย “ตินห์โด้” ขึ้นใน เวียดนาม ซึ่งเผยแผ่มาจากจีนถึงเวียดนาม ต่อมานิกายนี้ได้ผสมผสานกับนิกายเดิม คือ นิกายเถียน จนเกิด เป็นพุทธศาสนาอีกแบบหนึ่งขึ้นมา ที่ยังปฏิบัติกันอยู่ตามโรงเจตีย์ (Chua) ในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. ๒๐๑๔ พระเจ้าไลทันต้องได้รวบรวมอาณาจักรจัมปาเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของเวียดนาม ได้สำเร็จ จนถึง พ.ศ. ๒๐๗๖ เวียดนามก็ได้แตกแยกเป็น ๒ อาณาจักร ได้แก่อาณาจักรฝ่ายเหนือที่พวกตระกูลตริन्ह (Trinh) ครองอำนาจ คือ แคว้นตั้งเกีย กับอาณาจักรฝ่ายใต้ของราชวงศ์เหงียน (Nguyen) คือ แคว้นอานัม ทั้ง ๒ อาณาจักร ต่างทำสงครามกันมาตลอดระยะเวลา ๒๗๐ ปี จนรวมเป็นอาณาจักรเดียวกัน

อีก เมื่อพ.ศ. ๒๓๔๕ ในช่วงเวลาที่แตกแยกกันเป็นเวลา ๒๗๐ ปีนั้น พุทธศาสนิกชนต่างฝ่ายต่างทำนุบำรุงพุทธศาสนา มีการสร้าง และปฏิสังขรณ์วัดวาอารามมากมาย

แต่ระหว่างนั้น ในช่วงปีพุทธศตวรรษที่ ๒๒ (พ.ศ.๒๑๐๐ เศษ) ชาวตะวันตกได้เริ่มเดินทางมาติดต่อกับเวียดนามทางการค้าขาย และการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มีพวกโปรตุเกส ฮอลันดา ฝรั่งเศส สเปน และอังกฤษ เมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ นักสอนศาสนาชาวโปรตุเกส และชาวฝรั่งเศส ได้คิดค้นวิธีการเขียนภาษาเวียดนามด้วยอักษรโรมัน จนชาวเวียดนามเลิกใช้ภาษาจีน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๗๐-๒๔๐๑ เวียดนามได้ทำการปราบปรามพวกคริสต์อย่างเด็ดขาดโดยการจับฆ่า ทำให้พวกนักสอนศาสนาถูกฆ่าตายจำนวนมาก และพวกชาวคริสต์ญวนอีกจำนวนนับแสนคน จนเกิดการขัดแย้งกันระหว่างเวียดนามกับอังกฤษ จนที่สุดอังกฤษสามารถเข้ายึดครองเวียดนามได้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๒ ยึดครองเมืองไซ่ง่อนได้ แต่ในพ.ศ. ๒๔๒๖ เวียดนามก็ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส

ในช่วงที่ฝรั่งเศสปกครองเวียดนามพุทธศาสนาเสื่อมโทรมลงมาก เพราะถูกเบียดเบียนจากพวกฝรั่งเศส ซึ่งนับถือศาสนาคริสต์ เช่น ยึดคัมภีร์ไปเผาทิ้ง การห้ามสร้างวัด เว้นแต่ได้รับอนุญาต จำกัดสิทธิพระสงฆ์ที่จะรับถวายสิ่งของ จำกัดจำนวนพระภิกษุ เป็นต้น และชาวพุทธยังถูกจำกัดสิทธิไม่ให้เป็นผู้บริหารระดับสูง หากจะเป็นได้ผู้นั้นต้องนับถือศาสนาคริสต์เสียก่อน และต้องโอนสัญชาติเป็นฝรั่งเศสด้วยจึงทำให้ชาวพุทธไม่ได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียงอะไรในแผ่นดิน จากการถูกบีบคั้นอย่างหนักนี้ ชาวเวียดนามได้พยายามรวมตัวกันลุกขึ้นสู้กอบกู้อิสรภาพ แต่ก็ถูกปราบปรามอย่างรุนแรงเป็นระยะ ๆ ทำให้ชาวโลกตะลึง ซึ่งเหตุการณ์สะเทือนโลกนี้กินเวลานานถึง ๔๘ ปี ในระยะนี้เองพระพุทธรูปที่มีค่าที่ว่าจะสูญสิ้น ก็กลับมีการตื่นตัวและฟื้นฟูกันอีกครั้งหนึ่ง เพราะชาวพุทธยังถูกบีบคั้นยิ่งคืบร่นต่อสู้อาณาจักร

ด้วยเหตุนี้ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๔ จึงได้มีการจัดตั้งสมาคมพุทธศาสนาศึกษาแห่งโคชินจีน (Cochinchina Buddhist study society) ขึ้นที่เมืองไซ่ง่อน และได้มีการตั้งสมาคมทางพุทธศาสนาขึ้นอีกที่เมืองเว้ (ฮานัม) และที่เมืองฮานอย โดยสมาคม ฯ มุ่งเน้นด้านการศึกษา และสังคมสงเคราะห์ ปฏิรูปพระวินัยของสงฆ์ และส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาพุทธศาสนาแบบใหม่ ได้มีการจัดพิมพ์วารสารของพระพุทธรูปและแปลคัมภีร์ต่าง ๆ ทั้งฝ่ายมหายานและเถรวาท ในการฟื้นฟูพุทธศาสนาในครั้งนั้น นับว่าประสบความสำเร็จเนื่องจากสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของคนระดับปัญญาชนที่เคยประสบความสำเร็จจากวัตถุนิยมทางตะวันตกให้หันมาสนับสนุนการฟื้นฟูพุทธศาสนาในครั้งนั้นอย่างมา กมาย แต่การเผยแผ่ฟื้นฟูพุทธศาสนาที่ดูท่าจะไปดีก็เป็นอันหยุดชะงักลงอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ หลังสงครามโลกสงบลง การฟื้นฟูพุทธศาสนาในเวียดนามก็ได้ดำเนินการต่อไปอีกที่เมืองฮานอยได้มีการตั้งบริหารคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ และจัดตั้งพุทธสมาคมสำหรับฆราวาสขึ้น และในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ที่เมืองไซ่ง่อนได้จัดตั้งพุทธสมาคมขึ้น เพื่อฟื้นฟูการศึกษาพระพุทธรูปศาสนา แทนพุทธสมาคมเก่า ซึ่งได้ล้มเลิกกิจการไปตั้งแต่ก่อนสงครามโลก

วิกฤตการณ์ของการสละชีพเพื่อปกป้องพระพุทธศาสนาในประเทศเวียดนามใต้

แล้ว ๑๒ ปีต่อจากนั้น นับจาก พ.ศ. ๒๔๙๔ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๖ กระบวนการกีดกันพระพุทธศาสนา โดยรัฐบาลนิยมศาสนาคริสต์ก็กดขี่ชาวพุทธอย่างหนัก ขณะที่การกดขี่ดำเนินไป ชาวพุทธเวียดนามซึ่งมีพระสงฆ์เป็นแกนนำก็พยายามรวมตัวกันต่อสู้อย่างหนัก วิกฤตถึงขั้นพระสงฆ์ต้องทำอัตตวินิบาตกรรมโดยเผาตัวเองประท้วงวิกฤตการณ์ที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๖ พระสงฆ์ชาวเวียดนามหนึ่ง ชื่อว่า ทิก กว่าง ด๊ก (Thich Quang Duc) ได้ทำการอัตตวินิบาตกรรมด้วยการใช้ไฟเผาตัวเองจนถึงแก่ภรรณาภาพ (Self-Immolation) ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากตำหนักของประธานาธิบดีเทห์ไรนัค เพื่อเป็นการประท้วงต่อการกระทำอันรุนแรงที่ประธานาธิบดีของประเทศเวียดนามใต้ในเวลานั้น คือประธานาธิบดี โง ดิญ เดียม (Ngo Dinh Diem) ผู้นำถือคริสต์ศาสนานิกายแคทอลิก กระทำกับผู้นับถือศาสนาพุทธ

ประวัติ พระ ทิก กว่าง ด๊ก

ทิก กว่าง ด๊ก เป็นพระสงฆ์ชาวเวียดนาม นิกายมหายาน (ชื่อหน้า ที่ใช้ว่า ทิก เป็นชื่อกิตติมศักดิ์อันทรงเกียรติของเวียดนาม) ซึ่งเผาตนเองจนถึงแก่ภรรณาภาพ เป็นการประท้วงรัฐบาลที่ทำกับผู้นับถือศาสนาพุทธ เพราะขณะนั้นประธานาธิบดีโง ดิญ เดียม (Ngo Dinh Diem) เป็นผู้บริหารอยู่ รูปภาพที่เผาตนเองได้ถูกแพร่สะพัดออกไปทั่วโลก . และนำไปสู่การให้ความสนใจต่อนโยบายที่ประธานาธิบดี โง ดิญ เดียม ปฏิบัติอยู่ ประธานาธิบดีของประเทศสหรัฐอเมริกาในเวลานั้น คือ จอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy) กล่าวถึงภาพที่พระ ทิก กว่าง ด๊ก เผาตัวเองอยู่ในไฟที่ลุกโชนชั่งว่า “ไม่เคยมีรูปภาพในประวัติศาสตร์ที่สามารถสร้างความสะเทือนใจให้กับผู้คนทั่วโลกเป็นอย่างยิ่งเหมือนกับรูปภาพรูปนี้” ภาพนี้ทำให้มัลคอล์ม บราวน์ (Malcolm Browne) ผู้เป็นหัวหน้าสำนักข่าวเอพี ประจำกรุงไซ่ง่อน (Saigon Bureau Chief for the Associated Press) ได้รับรางวัลพูลิตเซอร์ (Pulitzer Prize) จากภาพถ่ายที่เห็นการมรรณาภาพของพระ ทิก กว่าง ด๊ก

การกระทำของ พระ ทิก กว่าง ด๊กสร้างความกดดันจากนานาชาติทั่วโลกให้กับประธานาธิบดีโง ดิญ เดียม และเป็นการนำให้เขาต้องประกาศให้คำมั่นสัญญาจะต้องมีการปฏิรูปพร้อมกับความประสงค์ที่จะดำเนินก ารระงับความโกรธแค้นให้กับประชาชนชาวพุทธซึ่งปิดนี้กลายเป็นผู้ถูกกระทำไปแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม คำมั่นสัญญาว่าจะทำการปฏิรูป ก็ไม่มีการดำเนินการให้เป็นผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมแต่อย่างใด ซึ่งก่อให้เกิดข้อพิพาทต่างๆ ตามมา เกิดสถานการณ์ที่เลวลงไปเรื่อยๆ และเกิดการประท้วงของชาวพุทธยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ยิ่งกว่านั้น หน่วยปฏิบัติการพิเศษจากกองทัพบกสาธารณรัฐเวียดนาม ที่ให้ความจงรักภักดีต่อโง ดินห์ นูห์ (Ngo Dinh Nhu) น้องชายของประธานาธิบดี โง ดิญ เดียม

ได้เปิดการปฏิบัติการจู่โจมอย่างสายฟ้าแลบและตรวจค้นทั่วประเทศในสฤปและเจดีย์ของวัดต่างๆ ซึ่งสร้างความสลดใจให้กับ พระ ทิก กว่าง ด๊ก พร้อมกับมีการเสียชีวิตกันหลายๆ รายในเวลาต่อมา รวมทั้งความเสียหายที่แพร่กระจายออกไปทั่วทุกสารทิศ

มีความจริงอยู่ว่า ก่อนหน้าที่ พระ ทิก กว้าง ตีก จะมรณภาพ ได้ส่งข้อเรียกร้อง ๕ ข้อ ของชาวพุทธ ให้กับรัฐบาลของประธานาธิบดีโง ดิญ เดียม ข้อเรียกร้องมีดังนี้:

๑) ยกเลิกคำสั่งทั้งหมดที่ห้ามการประดັบของศาสนาพุทธ

๒) อนุญาตให้ผู้นับถือศาสนาพุทธมีสิทธิต่างๆ ได้เท่าเทียมตามกฎหมายเหมือนกับผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายแคทอลิก

๓) ห้ามมีการจับกุมและข่มขู่คุกคามผู้นับถือศาสนาพุทธโดยพลการ ๔) ยินยอมให้มีสิทธิเสรีภาพในทางศาสนา

๕) จ่ายเงินชดเชยให้กับครอบครัวของผู้ที่ถูกฆ่าและลงโทษต่อผู้กระทำความผิด

ในช่วงเวลานั้น ประชากรของประเทศเวียดนามใต้ ประมาณ ๗๐-๘๐ เปอร์เซ็นต์ นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ นิกายแคทอลิกเป็นกลุ่มชนส่วนน้อย และประธานาธิบดีโง ดิญ เดียม ก็ออกกฎหมายข้อบังคับต่างๆ ให้ฝ่ายแคทอลิกได้เปรียบในทุกๆ เรื่อง รวมทั้งการแต่งตั้งข้าราชการในทุกระดับ รวมไปถึงสิทธิการครอบครองที่ดิน, การทำธุรกิจ ตลอดจนเรื่องการเก็บภาษีอากร เมื่อกฎหมายออกมาในรูปแบบนี้ นายทหารระดับผู้บังคับบัญชาในกองทัพ ต่างก็ทำการเปลี่ยนศาสนาเป็นแคทอลิกกัน เพื่ออนาคตและความก้าวหน้าของครอบครัวตนเอง การแจกจ่ายอาวุธยุทโธปกรณ์ในท้องถิ่นตามหมู่บ้านก็จะถูกส่งไปให้กับพวกที่นับถือนิกายแคทอลิกอย่าง เดียว ส่วนนายทหารผู้นับถือศาสนาพุทธต่างก็ถูกกีดกันการเลื่อนขั้นและเลื่อนตำแหน่งหากไม่ยอมเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์โรมันแคทอลิกแทน

เมื่อมีการจู่ปล้นภายในเจดีย์และสถูปของกลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธ ประชาชนก็ไม่สามารถพึ่งพากับรัฐบาลที่ให้เป็นตาบอดและมองไม่เห็นความทุกข์ยากของประชาชน แต่ที่ผู้นับถือศาสนาคริสต์ นิกายแคทอลิก จะได้รับความสะดวกสบายทุกอย่าง รวมทั้งได้รับการอุดหนุนเป็นอย่างดีจากทางรัฐบาลเวียดนามใต้ ฝ่ายโรมันแคทอลิกสามารถประดັบงและอาภรณ์เกี่ยวกับศาสนาของตนได้อย่างเป็นอิสระ ในขณะที่ฝ่ายพุทธศาสนา ไม่สามารถประดັบงหรือทำการเฉลิมฉลองวันสำคัญทางศาสนาได้และเมื่อชาวพุทธสุดที่จะทนต่อไป ก็เกิดการเดินขบวนตามท้องถนน เพราะรัฐบาลไม่ยอมให้มีการประดັบงของศาสนาในวันสำคัญอย่างเช่นวันวิสาขบูชา มีการใช้กำลังของรัฐบาล และใช้อาวุธยิงเข้าไปประชาชน ทำให้เกิดการเสียชีวิตไป ๙ คน แต่รัฐบาลของประธานาธิบดีโง ดิญ เดียม ปฏิเสธเรื่องนี้ โดยอ้างว่าเป็นการกระทำของฝ่ายเวียดกง ซึ่งซ่อนตัวมาในฝูงชน ไม่ว่าจะกลุ่มชาวพุทธจะเดินหน้าเรียกร้องหาความยุติธรรมมากเท่าไร ประธานาธิบดี โง ดิญ เดียม ก็ทำตัวเป็นหูทวนลมมากยิ่งขึ้นเท่านั้น แม้ว่าจำนวนการประท้วงจะเพิ่มขนาดและจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ก็ตาม

พระ ทิก กว้าง ตีก ก็เตรียมแผนการเรื่องการก่อการกบฏวินิบาตกรรมไว้แล้วกับกลุ่มสหาย ซึ่งทำการประท้วงกับรัฐบาลประเทศเวียดนามเหนือ ในเรื่องของการปฏิบัติต่อชาวพุทธ แต่เมื่อวิกฤตการณ์ของชาวพุทธเริ่มเกิดขึ้นที่ประเทศเวียดนามใต้ พวกกลุ่มสหายของก็ขอร้องให้ดำเนินการประท้วงในเรื่องนี้ที่ประเทศเวียดนามใต้แทน

๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๖ กลุ่มนักข่าวประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รับการแจ้งว่า “จะมีเหตุการณ์สำคัญมาก” เกิดขึ้นที่หน้าสถานเอกอัครราชทูตกัมพูชาในกรุงไซ่ง่อน แต่นักข่าวส่วนใหญ่จะเพิกเฉยต่อคำแถลงเรื่องนี้ เพราะเหตุการณ์ทำนองเดียวกัน คือ การประท้วง มันเกิดขึ้นมาทั้งเดือน จนทุกคนชินชากันแล้ว และมีนักข่าวเพียง ๒-๓ คน ที่ออกไปที่นั่น นักข่าวสำคัญสองคนคือ คุณ David Halberstam กับคุณ Malcolm Browne พระ ทิก กว้าง ดิก ก็อยู่ในสภาพที่เตรียมพร้อมหลังจากเสร็จพิธีกรรมในสตูปใกล้ๆ ทำนเดินออกมาพร้อมๆ กับพระสงฆ์จำนวน ๓๕๐ รูปและแม่ชีเดินเป็นแถวอย่างเป็นระเบียบเป็นจำนวนมาก และก็มีผ้าป้ายที่เขียนเป็นภาษาเวียดนามและภาษาอังกฤษ ทำการประณามนโยบายของรัฐบาลประธานาธิบดีโง ดิญ เดียม ที่เลือกปฏิบัติกับชาวพุทธ ด้วยการเรียกร้องถึงความเท่าเทียมต่อเสรีภาพทางศาสนา การกระทำอัตวินิบาตกรรมเกิดขึ้นตรงสี่แยก พระ ทิก กว้าง ดิก เดินออกมาจากรถเก๋ง มีพระสงฆ์ติดตามอยู่สองรูป รูปหนึ่งนำเอาหมอนรองมาวางไว้บนถนน และอีกรูปหนึ่งไปเปิดท้ายรถและนำเอาถังน้ำมันใหญ่ซึ่งมีปริมาตร ๕ แกลลอนออกมา กลุ่มผู้เดินประท้วงทำการล้อมรอบ พระ ทิก กว้าง ดิก เป็นวงกลมและกั้นขังขังสมาธิอย่างเงียบสงบตามแบบของการปฏิบัติ พระสงฆ์ที่ถือถังน้ำมัน ก็ราดน้ำมันลงบนศีรษะของ พระ ทิก กว้าง ดิก ซึ่งนั่งอย่างเงียบสงบและใช้มือหมุนไปหมุนมาอยู่กับลูกประคำไม้ พร้อมกับการท่องบทสวดมนต์ ชื่อว่า Nam mo A Di Pa Phat (“Homage to Amitabha Buddha” หรือเรียกว่า บทสวดสรรเสริญพระอมิตาภพุทธะ)³ ก่อนจะมีพระมาจุดไม้ขีดและปล่อยให้

หล่นอยู่ตรงรอยน้ำมัน ซึ่งค่อยๆ ลุกเป็นเปลวเพลิงไปสู่ร่างและเนื้อหนังของ พระ ทิก กว้าง ดิก จนไหม้เกรียม

คำกล่าวครั้งสุดท้ายของพระ ทิก กว้าง ดิก ก่อนที่จะเผาตนเอง ได้มีลายลักษณ์อักษรอยู่ในจดหมายที่ทิ้งไว้ดังนี้:

“ก่อนที่ข้าพเจ้าจะหลับตาและมุ่งหน้าเข้าสู่โลกทัศน์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ข้าพเจ้าขอเรียกร้องอื้อวอนกับประธานาธิบดีโง ดิญ เดียม ให้ทำจิตใจให้มีพร้อมด้วยความเห็นอกเห็นใจต่อประชาชนของประเทศนี้ และนำความเท่าเทียมกันมาใช้ในการปฏิบัติทางศาสนา เพื่อรักษาความแข็งแกร่งให้กับมาตุภูมิของเราอย่างชั่วกาลปาวสาน

ข้าพเจ้าขอเรียกร้องพระสงฆ์ผู้เป็นที่เคารพ รวมทั้งสมาชิกขององค์กรสงฆ์และผู้นับถือพุทธศาสนาทุกคนจงรวมตัวเป็นน้ำหนึ่งเดียวกัน ด้วยการเตรียมพลีชีพเพื่อปกป้องพระพุทธศาสนา”

ในตอนเย็นของวันนั้น หลังจากที่พิธีเผาตัวเองของ พระ ทิก กว้าง ดิก ผ่านพ้นไปด้วยความเศร้าโศกพร้อมมีการเก็บศพไปเรียบร้อยแล้ว ก็มีการประชุมและเดินขบวน เพื่อไปยังสถานที่ที่ พระ ทิก กว้าง ดิก ทำอัตวินิบาตกรรม ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำการจับกุมแม่ชี ๓๐ ท่านและพระสงฆ์อีก ๖ รูป พร้อมกับแจ้งข้อหาว่า ทำการนัดประชุมสวดมนต์บนท้องถนน เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการล้อมสตูป รวมทั้งบล็อกไม่ให้

³ พระอมิตาภพุทธะ เป็นพระธยานิพุทธะที่ประทับในแดนสุขาวดี ซึ่งเป็นพุทธเกษตรแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก พระองค์มีรูปกายเป็นสีแดง นับถือกันมากในนิกายสุขาวดี ควบคุมกับพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์หรือเจ้าแม่กวนอิม แต่ไม่เป็นที่ยอมรับในนิกายเถรวาท เพราะไม่มีกล่าวถึงในพระไตรปิฎกภาษาบาลี)

ประชาชนสัญจรเข้าไปในวัดได้ และทำให้ผู้สังเกตการณ์มีทัศนคติว่า การล้อมเข้าไปปราบปรามผู้คนในวัด เป็นเรื่องที่กำลังจะเกิดขึ้น เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจกำลังสวมใส่ชุดการปราบปรามการจลาจลอยู่

ภายหลังการกระทำอัปยศธรรมของพระ ทิก กวาง ด๊ก และทั่วโลกได้เห็นว่าอะไรเกิดขึ้นบ้าง ประเทศสหรัฐอเมริกาได้สร้างความกดดันกับประธานาธิบดี โง ดิญ เตียม ด้วยการเปิดการเจรจาในข้อตกลงที่กำลังย่ำแย่เป็นอย่างยิ่ง แต่ตัวประธานาธิบดี โง ดิญ เตียม ไม่ยอมตกลงกับกลุ่มชาวพุทธแต่อย่างใด พร้อมทั้งยกเลิกกำหนดการประชุมพบปะทั้งหมด เพราะคิดว่า สถานการณ์กำลังค่อยๆ คลายตัวลง แต่ทางสถานทูตสหรัฐอเมริกาเอง กลับมองว่า สถานการณ์กำลังถึงจุดแตกหักต่างหาก และต้องการให้ประธานาธิบดี โง ดิญ เตียม ยอมรับข้อตกลง ๕ ข้อของทางฝ่ายพุทธ และกล่าวอย่างแข็งกร้าวว่า ทางสหรัฐอเมริกาจะไม่มีส่วนร่วมกับฝ่ายของรัฐบาลเวียดนามได้อีกต่อไป

เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน คณะกรรมการของรัฐบาลยินยอมที่จะพบกับพระภิกษุเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ แต่เมื่อถึงตอนกลางวัน ทั้งหมดก็พร้อมตกลงในข้อเรียกร้องที่ยากมาที่สุด ใน ๕ ข้อ นั้น คือการประดับธงทางศาสนา แต่ปรากฏว่า ความหวังที่จะเจรจาต่อไปก็พังพินาศลง อีกสองวันต่อมา คือวันที่ ๑๖ มิถุนายน นักศึกษาชาวพุทธจำนวน ๒๕๐ คนซึ่งรวมอยู่กับผู้ออกมาชุมนุมที่ใหญ่ที่สุด ก็ปะทะกับฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ พร้อมกับการขว้างก้อนหินใส่ แต่ก็ต้องถอยหนีออกมาหลังจากถูกยิงด้วยแก๊สน้ำตา รวมทั้งสายฉีดน้ำ รวมทั้งลูกปืนต่างๆ ที่ยิงสูงขึ้นท้องฟ้า การปะทะเผชิญหน้ากัน ส่งผลให้มีการเสียชีวิตหนึ่งคน และมีการบาดเจ็บต่อผู้ประท้วงชาวพุทธและเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่จำนวนหนึ่ง

ในวันที่ ๑๙ มิถุนายน หลังจากเกิดเหตุการณ์ปะทะแล้ว ได้มีการนำร่างของพระ ทิก กวาง ด๊ก ไปทำพิธีฌาปนกิจศพ แต่หัวใจที่ได้จากศพของท่านไม่ไหม้เป็นถ่าน ซึ่งมีการทำใจจนเข้าใจกันว่า หัวใจของท่านชุ่มเย็นด้วยเมตตาธรรมที่ลึกซึ้งจึงไม่ไหม้ เหตุนี้ชาวพุทธเวียดนามจึงยกย่องให้ท่าน เป็น “พระโพธิสัตว์ พระ ทิก กวาง ด๊ก”

จากเหตุการณ์ทั้งหมด ทางฝ่ายสหรัฐอเมริกาก็มีความกังวลเป็นอย่างมากต่อความสามารถของรัฐบาลประธานาธิบดี โง ดิญ เตียม ที่จะเผชิญหน้าต่อสู้กับกำลังของฝ่ายประชาชน (National Liberation Front) ได้หรือไม่ และการประท้วงของกลุ่มชาวพุทธก็เริ่มกลายเป็นการเดินขบวนเพื่อสู้กับฝ่ายรัฐบาลเพียงอย่างเดียว มีการเปลี่ยนแกนนำฝ่ายพุทธใหม่มาเป็น Thich Tri Quang ผู้ประกาศว่า จะไม่หยุดการเคลื่อนไหวจนกว่ารัฐบาลของประธานาธิบดี เตียม จะถูกโค่นล้มลงไป ระหว่างนั้น มีชาวลือหนาหูแพร่หลายมากขึ้นว่า จะมีการก่อการรัฐประหารเกิดขึ้น และหลังจากนั้นไม่นาน ก็มีกลุ่มก่อการวางแผนการทำรัฐประหารเกิดขึ้นหลายกลุ่ม ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ สร้างกลยุทธ์ขึ้นมาเพื่อเก็บเกี่ยวประโยชน์จากความได้เปรียบในวิกฤตการณ์เกี่ยวกับศาสนาพุทธ

สถานการณ์ค่อยๆ ลดความร้อนแรงลงมา แต่รัฐบาลของประธานาธิบดี เตียม เอง ก็ปฏิบัติตนเหมือนงูเห่า พร้อมกับสร้างเรื่องขึ้นมา ด้วยการอ้างถึง “ความสงบเรียบร้อยและความรักชาติ” และแถลงการณ์ให้ดูเบาลงว่า การเจรจากับฝ่ายพุทธกำลังเดินหน้าเป็นอย่างดี ความตึงเครียดต่างๆ ก็ค่อยๆ ลดลงไปเอง

ประธานาธิบดี เดียม อ้างว่า กลุ่มหัวรุนแรง ทำการเปลี่ยนถ้อยคำที่เขากล่าวรวมทั้งความจริงที่เกิดขึ้น และเขาเสริมว่า “กลุ่มชาวพุทธสามารถมั่นใจในตัวบทกฎหมายตามรัฐธรรมนูญ” ซึ่งแท้จริงแล้วก็หมายถึงตัวเขาเอง

๑๖ กรกฎาคม พระภิกษุจำนวนหลายร้อยรูป ก็ชุมนุมอยู่หน้าสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา และสนับสนุนให้ทางฝ่าย สหรัฐอเมริกาช่วยชักชวนให้ประธานาธิบดี เดียม ปฏิบัติตามข้อตกลงที่สัญญาไว้ไว้เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พวกเขาพระภิกษุสงฆ์อ้างว่า จะมีการสละชีพเพื่อพระพุทธศาสนาจำนวนมากขึ้นตามความจำเป็น เพราะข้อเรียกร้องต่างๆ ไม่เป็นไปตามที่ตกลงกันไว้ เรื่องนี้เป็นการสร้างความกดดันให้กับทางฝ่ายสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างยิ่ง ผู้เดินขบวนก็สลายตัวไป และทำการเริ่มการประท้วงใหม่ด้วยการอดอาหารเป็นเวลา ๒ วัน

อย่างไรก็ตาม ในเช้าวันรุ่งขึ้น การเดินขบวนครั้งใหม่ที่ถูกรวมตัวขึ้นมา ก็ถูกปราบปรามอย่างรุนแรง โดยกองกำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการตีกระหน่ำและจับตัวผู้เดินขบวน พร้อมทั้งปิดกั้นการเข้าออกจากสลูปลูกีเยก มิญ (Giac Minh) รวมทั้งกันลวดหนามล้อมวัดอีกด้วย การสนับสนุนจากฝ่ายสหรัฐอเมริกาที่ให้กับประธานาธิบดี เดียม เองก็จะถูกลดลงไปเรื่อยๆ เมื่อทางกองกำลังของฝ่ายสหรัฐอเมริกาแจ้งให้กับทางกลุ่มนายพลจากเหล่าทัพของประเทศเวียดนามใต้ได้ ทราบว่า ทางสหรัฐอเมริกาจะไม่ทำการช่วยเหลือประธานาธิบดี เดียม แต่อย่างใด หากว่า มีการก่อการรัฐประหารเกิดขึ้น

ในเดือนเดียวกัน ตัวโฆษกของรัฐบาลประธานาธิบดี เดียม ได้ตั้งข้อหาว่า พระ ทิก กวาง ดิก ได้ถูกวางยา ก่อนที่จะถูกบังคับให้กระทำอัตวินิบาตกรรม และฝ่ายรัฐบาลยังกล่าวหาคุณ Browne ซึ่งเป็นช่างภาพจากสำนักข่าว AP ว่า คุณ Browne ทำการให้สินบน พระ ทิก กวาง ดิก เพื่อเผาตนเองจนถึงแก่กรรมภาพอีกด้วย

ทางกลุ่มแกนนำของฝ่ายพุทธ พยายามที่จะสกัดกั้นการกระทำอัตวินิบาตกรรมทั้งหมด “นอกเสียจากว่ามันเป็นเรื่องจำเป็น” อย่างไรก็ตาม ในวันที่ ๑๕ สิงหาคม

แม้ซีคนหนึ่งก็เผาตนเองจนสิ้นชีวิตหลังจากที่เด็กผู้หญิงคนหนึ่งพยายามที่จะตัดมือเธอออกไปเพื่อเป็นการเสียสละต่อองค์พระศาสดา อีกหนึ่งวันต่อมา พระภิกษุองค์หนึ่งก็ทำการเผาตนเองจนมรณภาพไปอีกรูปหนึ่ง

๒๑ สิงหาคม กองกำลังติดอาวุธหนักของฝ่ายรัฐบาลเวียดนามใต้ก็ทำการจู่โจมเข้าไปในวัดและสลูปลูกีเยกอีกหลายแห่งใน ตอนกลางคืน ประธานาธิบดี เดียม ก็ได้จับหวัที่รอคอยอยู่แล้ว จึงทำการประกาศกฎอัยการศึกในพื้นที่ของวัดในเวลานั้น กองกำลังปฏิบัติการพิเศษได้จับกุมพระภิกษุสงฆ์จำนวน ๑,๔๐๐ รูป และตั้งข้อหาพระภิกษุเหล่านั้นว่า มีอาวุธอยู่ในความครอบครอง ในวัด Tu Dam เอง กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ และแม่ชี ต่างก็ต่อต้านการกระทำของพวกกองกำลังปฏิบัติการพิเศษด้วยการใช้ก้อนหิน ไม้แหลม และรวมไปถึง ไม้ตีกอล์ฟด้วย

ทางฝ่ายสหรัฐอเมริกาเองก็พยายามที่จะคงวางมืออยู่เฉยๆ ด้วยการประเมินว่า การจู่โจมแบบสายฟ้าแลบแบบนั้น เป็นสัญญาณของการก่อการรัฐประหารที่หวังว่าจะเกิดขึ้นกันหรือเปล่า การใช้ยุทธวิธีกดดันและปราบปรามของประธานาธิบดี เดียม เอง ไม่เพียงแต่สร้างความรุนแรงให้เลวร้ายขึ้นยิ่งเรื่อยๆ กับประชาชนชาวเวียดนามที่นับถือศาสนาพุทธเท่านั้น แต่ยังสร้างความรำคาญใจให้กับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาอีกด้วย การจู่โจมเข้าไปในวัดอย่างสายฟ้าแลบและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากนั้นต่อมา ทำลายความความน่าเชื่อถือที่ยังมีหลงเหลืออยู่กับรัฐบาลของประธานาธิบดี เดียม ทั้งหมด ในไม่ช้านัก ฝ่ายข่าวกรองของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเอง ก็เริ่มมีส่วนเข้าไปพัวพันในแผนการของการก่อการรัฐประหารกับหลายๆ กลุ่ม

ประธานาธิบดี เดียม พยายามที่จะสื่อให้ทางโลกได้ทราบว่า วิกฤตการณ์ของฝ่ายชาวพุทธนั้น ได้มีการแก้ปัญหาให้สิ้นไปหมดแล้ว และปัญหาที่ยังคงเห็นอยู่ เป็นเพราะการกระทำของมือที่สามคือ กลุ่มเวียดกง รัฐบาลของประธานาธิบดี เดียม ตัดสินใจยกเลิกกฎอัยการศึกในวันที่ ๑๖ กันยายน แต่นโยบายการปราบปรามชาวพุทธยังคงมีอยู่ต่อไป เนื่องจากความเคลือบแคลงใจมีเพิ่มขึ้นมาอย่างแข็งแกร่งขึ้นเรื่อยๆ ทางฝ่ายรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา ไปเน้นถึงเรื่องการถอนกำลังทางทหารส่วนหนึ่ง แต่ยังคงเปิดตาหูเกี่ยวกับเรื่องความเป็นไปได้ที่จะมีการก่อการรัฐประหารเกิดขึ้น

ในตอนต้นเดือนตุลาคม พระภิกษุสงฆ์ชื่อว่า Thich Quang Huong ทำการจุดไฟเผาตัวเองจนมรณภาพไปอีกรูปหนึ่ง การกระทำครั้งนี้ เกิดขึ้นอยู่ตรงหน้าตลาดใหญ่กลางกรุงไซ่ง่อน Thich Quang Huong ทำการสาดน้ำมันบนตัวของ ก่อนที่จะจุดไฟเผาในเวลาต่อมา ในส่วนอื่นๆ ของกรุงไซ่ง่อน ชาวพุทธก็สร้าง “ระเบิดมือโปรปากานด้า” (Propaganda Grenades) ซึ่งไม่มีพิษสงแต่อย่างใด เพราะเวลามันจะ “ระเบิด” ขึ้นมา มันจะกลายเป็นธงของฝ่ายศาสนาพุทธพุ่งออกมาเอง ผุ่ชนชาวพุทธจำนวนนับพันก็เดินขบวนไปประท้วงในใจกลางกรุงไซ่ง่อน ซึ่งเป็นการสร้างพลวัตขึ้นมาให้กับการก่อการรัฐประหารอีก

สถานการณ์เริ่มแย่งไปเรื่อยๆ เมื่อน้องสะใภ้ของประธานาธิบดี เดียม เองคือ มาตามนุ (Madame Nhu) ซึ่งเปลี่ยนจากศาสนาจากพุทธมานับถือแคทอลิก และเป็นสตรีหมายเลขหนึ่งของประเทศเวียดนามใต้ (เนื่องจากประธานาธิบดี เดียม เป็นโสด และน้องชายเป็นผู้มีอำนาจรองจากเขา) กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า เธอจะ “ปรบมือทั้งสองข้าง เมื่อมีการแสดงให้เห็นพระภิกษุอีกรงค์หนึ่งถูกยิงสัดเหมือนกับการปิ้งบาร์บีคิวอีก” คำพูดของเธอทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงเหมือนกับเอาน้ำมันไปสาดในกองไฟ

อีก ๕ เดือนต่อมา (ในวันที่ ๑ พฤศจิกายน) สถานการณ์เริ่มรุนแรงมากขึ้นในกองทัพ จนมีการรัฐประหารเกิดขึ้นโดยฝ่ายกองทัพก จากกองกำลัง ของ Army of the Republic of Vietnam Special Forces ซึ่งนำโดยนายพล เยื่อง วัน มินห์ (Duang Van Minh) ก็โค่นล้มรัฐบาลของประธานาธิบดี เดียม ได้สำเร็จ ฝ่ายรัฐประหารยังสามารถจับตัวประธานาธิบดี เดียม กับน้องชายผู้เต็มไปด้วยความทุจริตได้ในวันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๖ ทั้งสองคนถูกยิงจากหลังรถถัง M๑๑๓ พร้อมทั้งมีร่องรอยของดาบปลายปืน (Bayonet) อยู่บนศพของคนที่สองด้วย

เสถียรภาพทางการเมืองของประเทศเวียดนามใต้ เกิดอาการอ่อนแอขึ้นหลังจากนั้นเป็นต้นมา เพราะ

ว่าประเทศชาติ มีการก่อการรัฐประหารในเวลาใกล้เคียงกันถึง ๔ ครั้ง และอายุของรัฐบาลที่เกิดขึ้นก็สั้นมาก และเมื่อฝ่ายเวียดกงเริ่มมีการปฏิบัติการมากขึ้น ทางฝ่ายสหรัฐเองก็เริ่มเข้าไปสู่สงครามภาคพื้นดิน ซึ่งเรียกกันว่า สงครามเวียดนามในเวลาต่อมา กลุ่มผู้ต่อต้านซึ่งเป็นชาวพุทธ รอดจากการเผชิญหน้ากับ นายกรัฐมนตรี Nguyen Cao Ky (เหงวียน เกา กี) ซึ่งเรียกว่า “วิกฤตการณ์ชาวพุทธในปี พ.ศ. ๒๕๐๙” ซึ่ง Thich Tri Quang เป็นแกนนำในการประท้วงทางการเมืองรวมทั้งวางแผนนัดหยุดงานกันอีกหลายๆ ครั้งด้วย

สิ่งที่น่าสังเกตจากวิกฤตการณ์ของประเทศเวียดนามได้เมื่อ ๕๔ ปีที่ผ่านมา

๑. การเลือกปฏิบัติ ระหว่างประชาชนสองกลุ่มใหญ่ ฝ่ายหนึ่งผิดตลอด และอีกฝ่ายหนึ่งไม่เคยผิด
๒. โฆษกของรัฐบาลผู้ทำการโกหกและปล่อยข่าว รวมทั้งดิสเครดิตกลุ่มประชาชนที่เป็นฝ่ายตรงข้าม
๓. การประจบสอพลอในวงการทหารระดับนายพลของกองทัพ ที่สามารถเปลี่ยนจุดยืนของตนเองเพื่อเอาใจกับเจ้านาย
๔. การปิดล้อมวัดและสถานที่ รวมทั้งการจู่โจมอย่างสายฟ้าแลบ เพื่อบุกเข้าไปจับกุมผู้คนภายในวัดวาอาราม
๕. เมื่อมีการใช้อาวุธยิงใส่ฝูงชน ทางรัฐบาลก็พาดพิง ด้วยการอ้างว่าเป็นการกระทำของมือที่สาม
๖. การ “ยัดข้อหา” ให้กับประชาชนฝ่ายตรงข้ามว่า มีอาวุธยุทธโธปกรณ์สะสมอยู่ในวัด
๗. ไม่ว่าสถานการณ์จะเลวร้ายสักแค่ไหน โฆษกของฝ่ายรัฐบาลก็ออกมาโต้ตอบอย่างหน้าตาเฉยว่า สถานการณ์ทุกอย่างกำลังเป็นไปด้วยดี และความรุนแรงกำลังลดลงไปเรื่อยๆ
๘. มีการจับตัวผู้คนชาวพุทธไปข่มขู่ คุกคามกันอย่างบ่อยครั้ง
๙. เรื่องราวในครอบครัวของผู้นำประเทศ มีเรื่องในแง่ลบมากๆ ตนเองและน้องชาย ต่างก็มีชื่อเสียงในการกระทำการทุจริต และน้องสะใภ้ (ภรรยาของน้องชาย) ก็มีข่าวให้เห็นในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ตลอดว่า ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เธอใช้ในชีวิตประจำวัน ได้รับมาจากเงินภาษีส่วนหนึ่งของรัฐเสียด้วย
๑๐. การใช้กฎหมายจับกุมและปราบปรามผู้ประท้วง
๑๑. การสละชีพและการพลีชีพเพื่อพุทธศาสนาโดยพระภิกษุหลายๆ รูป ซึ่งก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ที่ทำลายความเชื่อถือของฝ่ายรัฐบาลในเวลาต่อมา จนทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกา เปลี่ยนการสนับสนุนไปให้กับฝ่ายการก่อการรัฐประหารแทน

บทสรุป

เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ของประเทศเวียดนามใต้ เป็นอุทาหรณ์ที่น่าสนใจและน่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และที่เขียนกันไว้ ก็ขอแสดงให้เห็นว่าการสละชีพและพลีชีพเพื่อพระพุทธศาสนามีจริง และตามความเชื่อและศรัทธากล่าวกันว่า ผู้ที่สละชีพแบบนี้สภาพจิตอยู่ในระดับพระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นคตินิยมที่กล่าวยกย่องกันมากในคติฝ่ายมหายาน

ในปัจจุบันประเทศเวียดนามนับถือพระพุทธศาสนาผสมผสานกับลัทธิเต๋า และขงจื้อ โดยเฉพาะทางด้านหลักธรรมคำสอน จะปฏิบัติตามคำสอนของทั้ง ๓ ศาสนา ทางด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาได้มีการเปิดสอนพระพุทธศาสนาขึ้น โดยมหาวิทยาลัยวันฮันห์ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งพระพุทธศาสนา โดยการจัดตั้งขึ้นของสหพุทธจักรเวียดนาม และได้รับการรับรองจากรัฐบาลเวียดนาม เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๐๗ ในปัจจุบันนี้ มหาวิทยาลัยวันฮันห์ ทำการเปิดสอน ๔ คณะคือ คณะพุทธศาสตร์ และบูรพาวิทยา คณะอักษรศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะภาษาศาสตร์ เฉพาะคณะพุทธศาสตร์และบูรพาวิทยา แบ่งออกเป็น ๙ ภาควิชา คือ ภาควิชาพุทธปรัชญา วรรณคดีพุทธศาสนา พุทธศาสนประวัติ พุทธศาสนาทั่วไป พุทธศาสนาในเวียดนาม ปรัชญาตะวันออก ปรัชญาอินเดีย ปรัชญาจีน และปรัชญาตะวันตก

ในรอบ ๒๐ ปีมานี้ น่าสังเกตว่ามีพระและภิกษุณีชาวเวียดนามหลังไหลมาเรียนปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญาเอกที่ ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกันไม่ขาดสาย และจำนวนหนึ่งเรียนจบแล้วกลับเวียดนามไปแล้วเพื่อทำงานเผยแพร่ศาสนาต่อไป

ปัจจุบัน ชาวพุทธเวียดนามต่างมีความกระตือรือร้นในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาทุก ๆ ที่ประเทศมีระบบการปกครองเป็นสังคมนิยม ตามหมู่บ้าน เสียงสวดมนต์หรือการประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เงียบหายไปตั้งแต่สมัยสงครามได้ฟื้นคืนชีพ ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง การบวชเป็นภิกษุเป็นภิกษุณีกลับมาได้รับความนิยมนีกครั้งหนึ่ง

การจัดงานประชุมพระพุทธศาสนาในระดับโลกเนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในเทศกาลวันวิสาขบูชาเริ่มหมุนเวียนกลับไปเวียดนามบ่อยครั้งขึ้น ในเมืองไทยเอง กิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อนัมนิกายที่อยู่ในการปกครองของคณะสงฆ์ไทยก็ยังได้รับการอุปถัมภ์ ภัจจากสถาบันพระมหากษัตริย์เหมือนเช่นเคย

หนังสืออ้างอิง

- ชิตมโน. พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๓๓
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เล่ม ๑๐ พระพุทธศาสนาในอินโดจีน . กรุงเทพฯ: การ
ศาสนา. ๒๕๓๐.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) พระพุทธศาสนาในเอเชีย. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา, ๒๕๔๐.
- พระมหาอุทัย ธมฺมสาโร. พระพุทธศาสนาและโบราณคดีในเอเชีย. กรุงเทพฯ: เพ็องอักษร. ๒๕๑๖.
- พระราชธรรมนิเทศ,(ระแบบ ฐิตญาโณ). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ. มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๓๖.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เล่ม ๒ กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
๒๕๓๕

การจัดการอารมณ์ของวัยทำงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔

พระมหาคณิศรศาสตร์ คเวสโก มั่นในบุญธรรม¹

บทคัดย่อ

ในชีวิตของวัยเรานั้น อารมณ์ความรู้สึกเป็นเรื่องสำคัญ ที่มีผลต่อความสุข บางครั้งเราก็อารมณ์ดี บางทีก็อารมณ์เสีย หลายครั้งที่เรตกเป็นทาสอารมณ์จนขาดการควบคุม ทำให้มีการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม กลายเป็นความขัดแย้งระหว่างเราและผู้อื่น การเรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์ จะทำให้เราเป็นนายตนเอง เป็นผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ ความฉลาดทางอารมณ์หรืออีคิว เป็นสิ่งที่พัฒนาและฝึกฝนได้ ปัจจุบันนี้ เริ่มให้ความสนใจในเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ “ความรู้คู่คุณธรรม” และ “ทำดีไม่ต้องเดี๋ยว” ซึ่งเป็นเรื่องเดียวกันกับเรื่องคิดดีทำดีฯ และเรื่องการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของวัยทำงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ จึงเกิดเป็นแรงผลักดันอีกทางหนึ่งเพื่อจะได้เป็นทางเลือกสำหรับพัฒนาจิตใจให้กับบุคคลในวงการต่าง ๆ ต่อไป.

คำสำคัญ: การพัฒนา, ความฉลาดทางอารมณ์, วัยทำงาน, หลักสังคหวัตถุ ๔

Abstract

In the life of our age. Emotions are important. That affects the happiness. Sometimes we feel good. Maybe it's upsetting. Many times we become slaves of emotion until we lose control. Make a bad expression. Become a conflict between us and others. Learning to control emotions. We will be self. Be an emotional person. Emotional Intelligence It is a development and training. Nowadays, attention is paid to emotional intelligence. "Knowledge, virtue," and "do good, do not wait," which is about the same good idea to do good. And the development of emotional intelligence of working age in accordance with the principle of the ๔ objects, as a driving force to be an alternative way to develop the mind for people in the industry.

Keywords: Development, Emotional Intelligence, Working Class, Main Material, ๔

¹ นิสิตพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษาศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561.

บทนำ

การพัฒนาการหมายถึง ชั้นของพัฒนาการที่แบ่งตามปีปฏิทิน (อายุ) โดยตัดแบ่งช่วงชีวิต (Lifespan) ของคนเป็นตอนๆ นับตั้งแต่วัยก่อนคลอดจนถึงวัยสูงอายุ โดยอธิบายลักษณะรวมๆ ว่า แต่ละช่วงวัย จะมีลักษณะพัฒนาการเด่นๆ อะไรบ้าง ทั้งนี้เพราะแต่ละช่วงของชีวิตมีพัฒนาการเด่นที่แตกต่างกันไป

นักจิตวิทยาพัฒนาการแบ่งช่วงตอนของชีวิตเป็นวัยๆ กว้างๆ ดังนี้ วัยก่อนคลอด วัยทารกแรกเกิด วัยทารกตอนปลาย วัยแรกเริ่ม วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ตอนต้น วัยกลางคน และวัยสูงอายุ เพราะความแตกต่าง เพราะความแตกต่างของอายุทำให้ คน มีความต้องการในการใช้เงินไม่เหมือนกัน เช่น วัยเด็กอาจจะใช้จ่ายซื้อหาสิ่งของที่เป็นแฟชั่น เครื่องแต่งตัว หรือเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ในวัยสูงอายุก็ต้องการมีเงินไว้ใช้รักษา ในเรื่องของสุขภาพ หรือท่องเที่ยว เป็นต้น สำหรับวัยหนุ่มสาวไปถึงวัยกลางคน หรือ ที่เรียกว่าง่ายๆ ว่า “วัยสร้างฐานะ” หรือ “วัยทำงาน” ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีอายุตั้งแต่ ๒๕ ปีขึ้นไปจนถึง ๕๕ ปี เป็นก้าวเข้าสู่วัยทำงาน ทำให้ชีวิตที่เกิดขึ้นเกิดยุ่งยากหรือตึงเครียด เพราะว่าการทำงานสามารถนำทั้งความสุข ความอิสระ และความตั้งใจเข้าไว้ด้วยกันได้ เพียงแต่ปฏิบัติให้เข้ากับเรื่องต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น มนุษย์วัยทำงานทั้งหลายรู้จักนำหลักธรรมคำสอนตามหลักพุทธศาสนา มาปรับใช้ทำให้การทำงานที่คล่องตัวและมีความสุขได้ ซึ่งธรรมะกับการทำงานนำมาผสมผสานระหว่างกัน เพื่อช่วยให้การทำงานได้อย่างมีความสุข และขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานที่มักเข้ามารบกวนจิตใจ ส่งผลถึงด้านจิตใจที่แย่ ทрудโทรม การทำงานไม่มีประสิทธิภาพได้

ดังนั้นการนำธรรมะเข้ามามีส่วนช่วยในการบริหารงานจะช่วยในมนุษย์มีความสุขได้อย่างดี โดยอาศัยหลักธรรมของพุทธศาสนา นั่นคือ สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นเครื่องขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำความการอยู่ร่วมกันด้วยความรัก เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความผาสุกในการทำงาน บ้านเมืองและประเทศชาติ

๑. หลักการแนวคิดของการพัฒนา

นักวิชาการและนักบริหารได้ให้ความหมายของหลักการและแนวคิดของการพัฒนาไว้แตกต่างกันไป แต่ในหลักการใหญ่ๆ แล้วก็มีมีความหมายที่ครอบคลุมตรงกันดังนี้

สืบเนื่องจากสภาพธรรมชาติที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม หมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว² แต่มีข้อยกเว้นที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) และประเทศ (country) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” และ “ผู้ตาม” คือ ประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมี

2 รศ.ดร.วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2554), หน้า 3-8.

“การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” หรือ “การจัดระเบียบภายในกลุ่ม” ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหารหรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุข และในบางกรณีการควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วย เช่น กรณีการติดต่อ ประสานงาน การต่อสู้ หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่น สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศอาจเรียกว่า “นักบริหาร” หรือ “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลหรือการจัดระเบียบนั้น เรียกว่า การบริหาร ที่กล่าวมานี้ เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนา อาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า นักพัฒนาและการพัฒนา ตามลำดับ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีกลุ่ม ที่นั่นย่อมมีการพัฒนา”

ในมุมมองของนักพัฒนา จากสภาพของกลุ่มในยุคเริ่มแรกซึ่งธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ อิทธิพลของธรรมชาติจะมีต่อมนุษย์ที่รวมกันอยู่ในกลุ่มมาก โดยการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของมนุษย์จะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ อีกทั้งธรรมชาติและผู้นำเป็นตัวกำหนดแนวทางการพัฒนา ซึ่งครอบคลุมวิธีการประกอบอาชีพด้วย ลักษณะการพัฒนาและการประกอบอาชีพในยุคนั้นไม่ซับซ้อนและจำนวนประชากรก็มีไม่มาก ต่อมา เมื่อจำนวนมนุษย์ที่รวมตัวกันอยู่ในกลุ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้กลุ่มมีขนาดใหญ่ขึ้น เปลี่ยนเป็นชุมชน และเป็นประเทศ ในเวลาเดียวกัน ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรม ผู้นำและผู้ตาม คือ ประชาชน พยายามเอาชนะธรรมชาติ ได้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Folk wisdom) และการลองผิดลองถูก (trial and error) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและการประกอบอาชีพ

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการชาวต่างประเทศก็ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา อย่างน่าสนใจเช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชนของอังกฤษได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น^๓ ส่วนอีกความหมายของการพัฒนาโดยเน้นด้านเศรษฐกิจว่า หมายถึง ความก้าวหน้าที่ยั่งยืนสวัสดิการ เป็นต้นว่า การลดความยากจนและลดการว่างงาน การลดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ^๔ คำว่า พัฒนา ในความหมายของกลุ่มมาร์กซิส (Marxist) ซึ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ มองในแง่ที่ว่า การพัฒนาของประเทศทุนนิยมอุตสาหกรรมยุโรปตะวันตก ในความเป็นจริงต้องอาศัยประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศโลกที่สามซึ่งในแง่นี้ประเทศโลกที่สามไม่เป็นประเทศอุตสาหกรรมจะกลายเป็นประเทศบริวารที่ต้องพึ่งพาประเทศที่จะเจริญก้าวหน้ากว่า ทำให้เศรษฐกิจของประเทศโลกที่สามถูกรอบงำ ในขณะที่ Kindleberger กล่าวถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจว่า เป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางเทคนิค การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง การเปลี่ยนแปลงระบบสังคม การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา และการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ การเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวนั้น ใช้ค่านิยมของแต่ละสังคมเป็นตัวกำหนดแนวทางการพัฒนาว่าจะจะไปทิศทาง

^๓ T.R. Batten, *Community and Their Development* (London: Oxford University Press, 1959), p. 2.

^๔ พิชญ์ สมพอง, *สังคมวิทยาว่าด้วยการพัฒนา* (กรุงเทพมหานคร: กิ่งจันทร์การพิมพ์, 2529), หน้า 18.

ใด ตัวอย่างเช่น คนไทยบางส่วนมีความเชื่อหรือมีค่านิยมว่าเทคโนโลยี เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญหรือแสดงว่าประเทศไทยเป็นประเทศพัฒนา ดังนั้นจึงพยายามที่จะนำเทคโนโลยีใหม่ๆเข้ามาใช้ภายใน ประเทศให้มากเป็นต้น สำหรับ Hoogvelt เชื่อว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้การแบ่งโลกออกเป็นโลกที่พัฒนาและไม่พัฒนาซึ่งสูงเว็ลท์อธิบายว่า การพัฒนามีอยู่ ๓ ฐานะ ได้แก่

๑. การพัฒนาในฐานะที่เป็นกระบวนการในความหมายนี้หมายถึงกระบวนการวิวัฒนาการของความเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์รวมทั้งขององค์กรทาง วัฒนธรรมด้วย การพัฒนาในฐานะนี้เกี่ยวกับทฤษฎีวิวัฒนาการทั้งแนวเก่า แนวใหม่ ความแตกต่างทางสังคม การผสมผสานและการปรับตัวด้วยการทำให้ดีขึ้น ตลอดจนขั้นตอนของวิวัฒนาการทางสังคม

๒. การพัฒนาในฐานะที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ ในฐานะนี้ เป็นการมองการพัฒนาว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตของสังคมด้วยการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมต่างๆ สูงเว็ลท์ ได้อธิบายถึงการพัฒนาของสังคมที่ด้อยพัฒนาด้วยการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้า ระบบพาณิชย์ ระบบอาณานิคม อาณานิคมยุคใหม่ การแปลงสภาพโครงสร้างของสังคมดั้งเดิมด้วยการเป็นสมัยใหม่ภายใต้ลัทธิอาณานิคม การแพร่กระจายทัศนคติ ค่านิยม สถาบันต่าง ๆ ภายใต้ลัทธิอาณานิคม และการขาดตอนของกระบวนการวิวัฒนาการ

๓. การพัฒนาในฐานะที่เป็นการปฏิบัติการ การพัฒนาในฐานะนี้ถือว่า การพัฒนาจะต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบและตรวจสอบกระบวนการแห่งความเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงโดยมีเป้าหมายให้เลือกสำหรับการพัฒนาหลาย ๆ เป้าหมาย รวมทั้งรูปแบบของการพัฒนา เป็นต้น

สรุปว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หรือเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญก้าวหน้า การกระทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้ กำหนดทิศทาง ความก้าวหน้า และการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย

๒. หลักการและแนวคิดของความฉลาดทางอารมณ์

เนื่องจาก EQ ถูกนำไปกล่าวคู่กับ IQ เป็นประจำ และ IQ เป็นคำย่อมาจาก Intelligence Quotient ดังนั้นจึงมักเข้าใจกันว่า EQ เป็นคำย่อ จาก Emotional Quotient แต่ EQ เป็นคำย่อมาจาก Emotional Intelligence ซึ่งน่าจะเรียก EI แต่เพื่อให้สื่อความหมายและจำได้ง่ายเกี่ยวกับ IQ อย่างมาก EI จึงกลายเป็น EQ ที่รู้จักและเรียกกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน^๕ นอกจากคำว่า Emotional Quotient ที่เรียกว่า อีคิวแล้ว ยังมีคำอื่น ๆ อีกหลายคำที่นักวิชาการใช้ในความหมายใกล้เคียงกัน เช่น Emotional Intelligence, Emotional Ability, Interpersonal Intelligence, Multiple Intelligence สำหรับในภาษาไทยยังไม่มีบัญญัติศัพท์ว่า EQ เรียกว่าอย่างไร แต่มีผู้เรียกใช้อยู่หลายคำ เช่น สติอารมณ์ เขาว์อารมณ์ ปรีช

^๕ ชัยวัฒน์ คุประตกุล, มหัจจรรย์แห่งชีวิต (กรุงเทพฯ : สารคดี, 2547), 98.

ชาวมานทางอารมณ์ ความฉลาดทางอารมณ์ อารมณ์อัจฉริยะ ปัญญาของอารมณ์ และวุฒิภาวะทางอารมณ์⁶
 ดังนั้นความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับคำว่า ความ
 ฉลาดทางอารมณ์ไว้หลายทัศนะทั้งนักจิตวิทยา และนักการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า ความฉลาด
 ทางอารมณ์ ไว้ดังนี้

ซาโลเวย์และเมเยอร์ (Salovey and Mayer) ได้ให้คำจำกัดความของความฉลาดทางอารมณ์ว่า
 ความสามารถที่จะสังเกตอารมณ์ความรู้สึกของตนเองและคนรอบข้าง และทราบถึงความแตกต่างนั้น แล้ว
 นำข้อมูลที่ได้มาใช้เพื่อนำความคิด และประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เผชิญอยู่⁷

ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๙๗ เมเยอร์ และซาโลเวย์ (Mayer & Salovey, ๑๙๙๗) ได้ให้นิยามความฉลาด
 ทางอารมณ์ใหม่ โดยได้ขยายความในส่วนของความคิดเกี่ยวกับความรู้สึก และอารมณ์เข้าไปด้วย โดยนิยาม
 ความฉลาดทางอารมณ์ว่าเป็นความสามารถในการรับรู้ ประเมินและแสดงอารมณ์ออกมาได้อย่างเหมาะสม
 ดังนี้

เข้าถึงและสร้างความรู้สึกที่ดี ที่เกื้อกูลความคิดได้

เข้าใจอารมณ์ และกระบวนการของอารมณ์ได้ดี

คิดใคร่ครวญ และควบคุมภาวะอารมณ์ได้ดี ในทางที่ส่งเสริมความเจริญงอกงามของสุขภาพจิต และ
 เชี่ยวชาญปัญญา

โกลแมน (Goleman) ให้ความหมายว่า ความฉลาดทางอารมณ์ คือ ความสามารถในการรับรู้ความ
 รู้สึกของตนเองและผู้อื่น เพื่อการสร้างแรงจูงใจในตนเอง และบริหารจัดการอารมณ์ อันจะส่งผลดีต่อตนเอง
 และความสัมพันธ์ต่อคนรอบข้าง⁸

แดนน์ (Dann) ให้คำจำกัดความง่าย ๆ ของความฉลาดทางอารมณ์ ว่าเป็น ความฉลาดชนิดหนึ่ง
 ซึ่งแตกต่างกับความฉลาดทางสติปัญญา โดยกำเนิดจากสมองคนละส่วน จึงมีหน้าที่ที่แตกต่างกัน ความ
 ฉลาดทางอารมณ์เป็นส่วนเสริมให้แก่ปัญญา ทำหน้าที่รับรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่เกิดขึ้นและประมวลอารมณ์⁹

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ได้นิยามความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึง
 ถึง ความสามารถทางอารมณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ และมีความสุขประกอบด้วย
 ๓ องค์ประกอบ คือ ความดี ความเก่ง และความสุข¹⁰

๖ วีระวัฒน์ บันนิตามัย, **เขาว์อารมณ์ (EQ) : ดัชนีเพื่อความสุขและความสำเร็จของชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ 7
 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2551), 3

๗ Salovey and Mayer, อ้างถึงใน ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, **Q ที่มีคุณธรรม** (กรุงเทพฯ: เอ็กชเปอร์เน็ท, 2548),
 73.

๘ Daniel Goleman, **Working with Emotional Intelligence** (New Youk: Bantam Book, 1998),
 317.

๙ จิล แดนน์, **EQ ดีใน 7**, แปลโดย ธนะ เขี่ยมอนันต์ (กรุงเทพฯ: บิสิต, 2549), 4.

๑๐ กรมสุขภาพจิต, **คู่มือความฉลาดทางอารมณ์** (กรุงเทพฯ : กระทรวงสาธารณสุข, 2543), 1.

ชัยวัฒน์ คุประตกุล ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า คือ ความมั่นคงของอารมณ์ การควบคุมอารมณ์ และการพัฒนาอารมณ์ทั้งในเรื่องของการประกอบอาชีพคือการทำงานและการดำเนินชีวิต¹¹

เทิดศักดิ์ เดชคง ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า คือความสามารถในการรู้จักเข้าใจตนเอง เข้าใจเห็นใจผู้อื่น มองโลกด้านดี มีความมุ่งมั่นอดทนรอคอยเพื่อไปถึงเป้าหมาย เมื่อมีปัญหาที่สามารถแก้ไขความขัดแย้งลงไปได้¹²

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย กล่าวถึงความฉลาดทางอารมณ์ว่า เป็นการเรียนรู้และรู้จักอารมณ์ความรู้สึกของตน ให้ตระหนัก มีสติ รู้เท่าทันสาเหตุและความเปลี่ยนแปลงในอารมณ์ของตนเอง และบริหารจัดการอารมณ์ของตนไปในทางที่สร้างประโยชน์กับทุกฝ่าย¹³

สรุปว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น เพื่อการสร้างความแรงใจในตนเอง และบริหารจัดการอารมณ์ อันจะส่งผลดีต่อตนเองและความสัมพันธ์ต่อคนรอบข้าง

๓. วัยทำงาน

ความหมายของวัยทำงาน ข้อมูลพื้นฐานของพัฒนาการวัยผู้ใหญ่และวัยกลางคน

ระยะวัยผู้ใหญ่ (Adulthood) คือ ช่วงอายุ ๒๑ ถึง ๖๐ ปี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ยาวมาก นักจิตวิทยาจึงมักแบ่งช่วงระยะพัฒนาการวัยผู้ใหญ่ออกเป็น

วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (Early adulthood) ตั้งแต่อายุ ๒๐ ถึง ๔๐ ปี

วัยกลางคน (Middle age หรือ Middle adulthood) คือช่วงอายุ ๔๐ – ๖๐ ปี

บุคคลเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ คือ การเปลี่ยนแปลงบทบาท (role transition) เนื่องจากในวัยนี้มีหน้าที่และความรับผิดชอบมากขึ้น และนักสังคมวิทยาให้ข้อสังเกตที่แสดงถึงการเริ่มต้นการปรับเปลี่ยนจาก วัยรุ่นสู่วัยผู้ใหญ่ คือ การสำเร็จการศึกษา มีอาชีพประจำ การแต่งงาน และการเป็นบิดามารดา

การแบ่งช่วงวัยทำงาน

วัยผู้ใหญ่ตอนต้น เริ่มแต่อายุราว ๒๐, ๒๕ ปี ไปจนถึง ๔๐ ปี พฤติกรรมประจำวัยที่เด่น ได้แก่ การเริ่มประกอบอาชีพ ส่วนมากเข้าสู่ชีวิตสมรส และมีบุตร มีการปรับตัวให้เหมาะกับชีวิตมีครอบครัว อารมณ์ลดความรุนแรง คิดได้ทุกรูปแบบ และรอบคอบขึ้น

วัยกลางคน คือวัยระหว่าง ๔๐ ปีไปจนถึง ๖๐-๖๕ ปี (ตำราแต่ก่อนมักกำหนดเพียง ๖๐ ปี) ร่างกายและสมรรถภาพทางเพศเริ่มเสื่อม หลีกเลี่ยงประสบการณ์ความยุ่งยากทางกายและใจในระยะต้นๆ ของการหมด

๑๑ ชัยวัฒน์ คุประตกุล, มหัศจรรย์แห่งชีวิต(กรุงเทพฯ : สารคดี, 2547), 98.

๑๒ เทิดศักดิ์ เดชคง, ความฉลาดทางอารมณ์, พิมพ์ครั้งที่ 18 (กรุงเทพฯ : มติชน, 2548), 12.

๑๓ วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, เซาว์อารมณ์ (EQ): ดัชนีเพื่อความสุขและความสำเร็จของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 38.

ประจำเดือน ผู้ประกอบอาชีพมักประสบความสำเร็จเต็มที่ของอาชีพ วิกฤติการณ์วัยกลางคนอาจมีได้ในการทำงาน ในครอบครัว ความสัมพันธ์กับบุตรธิดาและคู่ครองต้องมีการปรับเปลี่ยน วุฒิภาวะทางจิตใจเจริญเต็มเปี่ยม ตอนปลายของวัยเป็นระยะเกษียณอายุ

วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (Early adulthood)

การพัฒนาการทางร่างกาย

บุคคลในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นมีการพัฒนาทางร่างกายอย่างเต็มที่ทั้งเพศหญิงและเพศชาย ร่างกายสมบูรณ์ มีการพัฒนาความสูงมาจากวัยรุ่นและจะมีความสูงที่สุดในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นนี้ รวมทั้ง กล้ามเนื้อและเนื้อเยื่อไขมัน มีการพัฒนาอย่างเต็มที่เช่นกัน เมื่อเพศชายอายุประมาณ ๒๐ ปี ไหล่จะกว้าง มีการเพิ่มขนาดของต้นแขนและความแข็งแรงของกล้ามเนื้อมากขึ้น ในเพศหญิงเต้านมและ สะโพกมีการเจริญเต็มที่ ในวัยนี้ร่างกายจะมีพลัง ค่องแคล่วว่องไว การรับรู้ต่าง ๆ จะมีความสมบูรณ์เต็มที่ เช่น สายตา การได้ยิน ความสามารถในการดมกลิ่น การลิ้มรส จนกระทั่งเข้าสู่วัยกลางคน ความสามารถต่าง ๆ เหล่านี้จะลดลง

การพัฒนาการด้านอารมณ์

วัยผู้ใหญ่จะมีการควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น มีความมั่นคงทางจิตใจดีกว่าวัยรุ่น คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น รู้สึกยอมรับผู้อื่นได้ดีขึ้น มีพัฒนาการด้านอารมณ์รัก (Love) ได้ในหลายรูปแบบ เช่น รักแรกพบ (Infatuation) หรือรักแบบโรแมนติก (Romantic Love) ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นนี้จะมีความรู้สึกแตกต่างจากวัยรุ่น โดยจะมีความรู้สึกที่จะปรารถนาใช้ชีวิตคู่ด้วยกัน มีการใช้กลไกทางจิตใจชนิดฝันกลางวัน (Fantasy) การเก็บกด (Impulsiveness) น้อยลง แต่จะใช้การตอบสนองด้วยเหตุผลทั้งกับตนเองและผู้อื่นมากขึ้น

การพัฒนาด้านสังคม

ทฤษฎีพัฒนาบุคลิกภาพของอีริคสัน วัยผู้ใหญ่ตอนต้นอยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ ๖ คือความใกล้ชิดสนิทสนมหรือการแยกตัว (intimacy and solidarity vs. isolation) สังคมของบุคคลวัยนี้คือ เพื่อนรัก คู่ครอง บุคคลจะพัฒนาความรัก ความผูกพัน แสวงหามิตรภาพที่สนิทสนม หากสามารถสร้างมิตรภาพได้มั่นคงจะเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างไว้นื้อเชื่อใจและนับถือซึ่งกันกัน ตรงข้ามกับผู้ใหญ่ที่ไม่สามารถสร้างความสนิทสนมจริงจังกับผู้หนึ่งผู้ใดได้จะมีความรู้สึกอ้างว้างเดียวดาย (isolation) หรือเป็นคนที่ยหลงรักเฉพาะตนเอง (narcissism)

วัยนี้จะให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนร่วมวัยลดลง จำนวนสมาชิกในกลุ่มเพื่อนจะลดลง แต่สัมพันธ์ภาพในเพื่อนที่ใกล้ชิดหรือเพื่อนรักยังคงอยู่และจะมีความผูกพันกันมากกว่าความผูกพันใน ลักษณะของคู่รัก และพบว่ามีมากขึ้นในเพื่อนเพศเดียวกัน การสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัวจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นวัยที่เริ่มใช้ชีวิตครอบครัวกับคู่ของตนเอง และเกิดการปรับตัวกับบทบาทใหม่

การพัฒนาการทางสติปัญญา

การพัฒนาการทางความคิดตามแนวคิดของเพียเจท์ กล่าวว่าวัยผู้ใหญ่มีพัฒนาการทางความคิด สติ

ปัญญาอยู่ในระดับ Formal operations ซึ่งเป็นขั้นสูงที่สุดของพัฒนาการ มีความสามารถทางสติปัญญาสมบูรณ์ที่สุด คือ คุณภาพของความคิดจะเป็นระบบ มีความสัมพันธ์กันและมีความคิด รูปแบบนามธรรม (Abstract logic) ผู้ใหญ่จะมีความคิดเปิดกว้าง ยืดหยุ่นมากขึ้น และรู้จักจดจำ ประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ ทำให้สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี และยังมีลักษณะของความคิดสร้างสรรค์และค้นหาปัญหาด้วย

การปรับตัวกับบทบาทใหม่

ชีวิตการทำงาน เมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ตอนต้นบุคคลส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงของการศึกษาระดับ อุดมศึกษา หรือใกล้ที่จะสำเร็จการศึกษา จะมีการวางแผนในการเลือกอาชีพ ประกอบอาชีพที่ตนมี ความรัก ความพึงพอใจในงาน และการได้พิจารณาแล้วว่ามีความเหมาะสมกับตนเอง ย่อมทำให้ชีวิต การทำงานมีความสุข มีความพร้อมที่จะปรับตัวกับเพื่อนร่วมงาน และพร้อมที่จะเผชิญปัญหาและการ แก้ไขปัญหาต่อไป

ชีวิตคู่ ในวัยรุ่นอาจเริ่มต้นการมีสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนต่างเพศจนพัฒนามาเป็นความรักในวัย ผู้ใหญ่ หรือบางคนเริ่มต้นมีความสนใจเรื่องความรักอย่างจริงจัง สร้างสัมพันธ์ภาพกับคนต่างเพศ รูปแบบถาวรในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น โดยมีลักษณะคิดที่อยากจะใช้ชีวิตร่วมกัน อยากที่จะสร้างครอบครัวใหม่ เมื่อบุคคลสองคนตกลงใจใช้ชีวิตร่วมกันจึงต้องมีการปรับตัวกับบทบาทใหม่ที่เกิดขึ้น ได้แก่ บทบาทของการเป็นสามีหรือภรรยา มีความรับผิดชอบในบทบาทใหม่ที่ตนได้รับ โดยการเป็นสามีที่ดี ภรรยาที่ดี มีความรักความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน มีความอดทน ร่วมกันประคับประคองชีวิตคู่ รวมทั้ง ให้การดูแลครอบครัวเดิมของแต่ละคน ในระยะแรกของการใช้ชีวิตคู่อาจต้องมีการปรับตัวอย่างมาก จนกระทั่งปรับตัวได้ดี ชีวิตคู่ก็จะมีมีความสุขและจะส่งเสริมให้ชีวิตในด้านอื่นมีความสุขด้วย บทบาทการเป็นบิดามารดา ผู้ใหญ่ตอนต้นมีความปรารถนาที่จะเป็นผู้มีความสามารถในการ ปกป้อง ดูแลผู้ที่อ่อนแอกว่า เมื่อมีชีวิตคู่จึงมีความต้องการที่จะมีบุตรเพื่อทำ หน้าที่ดังกล่าวประกอบ ความต้องการที่จะมีทายาท เมื่อมีบุตรชีวิตครอบครัวจะต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทอีกครั้งโดยการ เพิ่มเติมบทบาทของการเป็นบิดา มารดาโดยเฉพาะในผู้หญิงที่เมื่อแต่งงาน แล้วแยกครอบครัวออกจาก

ครอบครัวเดิมของตน หรือการเป็นครอบครัวเดี่ยวภายหลังการแต่งงาน การทำงานนอกบ้านกับการเพิ่ม หน้าที่ของการ เป็นมารดาอาจทำให้ประสบกับความยากลำบากในการปรับตัวในระยะแรก สามีจึงจำเป็นต้องมีบทบาทในการเป็นผู้ช่วยมารดาในการเลี้ยงดูบุตร การมีบุตรนี้ทำให้ทั้งสามีและภรรยาได้มีการเรียนรู้ถึงความรักอีกชนิดหนึ่ง คือ ความรักที่มีแต่การให้โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ชีวิตโสด ในสังคมปัจจุบันพบว่ามีคนจำนวนไม่น้อยมีความสุขกับชีวิตโสดซึ่งอาจมีสาเหตุมา จากการอุทิศเวลาให้ทำงาน มีความภาคภูมิใจในตนเองอย่างมาก ไม่ต้องการที่จะมีชีวิตคู่หรือมีทัศนคติ ที่ไม่ดีต่อการมีชีวิตคู่ คนโสดต้องมีการปรับตัวเช่นกันเนื่องจากกลุ่มเพื่อนสนิทตั้งแต่ในวัยรุ่น เพื่อน ร่วมงานมักมีครอบครัว คนโสดจึงต้องหาเพื่อนใหม่ที่เป็นโสดเช่นเดียวกัน ต้องมีการปรับตัวกับเพื่อนใหม่ หรือเลี้ยงสัตว์เลี้ยงเพื่อเป็นเพื่อนและตอบสนองความต้องการที่จะปกป้อง ดูแลผู้ที่อ่อนแอกว่านั่นเอง

ปัญหาที่พบในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

ปัญหาที่พบในวัยนี้คือ ปัญหาสุขภาพ เนื่องมาจากลักษณะการดำรงชีวิต (The Lifestyle) เช่น การสูบบุหรี่ การดื่มเหล้า การรับประทานอาหารไขมันสูง ไม่มีกากใยอาหาร วิธีการจัดการกับความเครียดที่ไม่เหมาะสมและการตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยการใช้อาวุธ สิ่งเหล่านี้บั่นทอนสุขภาพเป็นอย่างมาก และนำไปสู่โรคที่เกิดจากพฤติกรรมสุขภาพ เช่น โรคถุงลมโป่งพอง โรคลำไส้เนื้อหัวใจขาดเลือด โรคมะเร็ง รวมทั้งการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ การใช้อาวุธปืน เป็นต้น ประกอบกับในวัยนี้มีการปรับบทบาทใหม่อย่างมาก ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเป็นปัญหาที่เกิดจากการไม่สามารถปรับเข้าสู่บทบาทใหม่ เช่น มีปัญหาในการทำงาน มีปัญหากับเพื่อนร่วมงาน - การเปลี่ยนงาน การผิดหวังในความรัก การสิ้นสุดการหมั้น - การสมรส ความผิดหวังจากการแท้งบุตร ความผิดหวังเกี่ยวกับเพศของบุตร เป็นต้น

วัยกลางคน (Middle age หรือ Middle adulthood)

พัฒนาการทางร่างกาย

ในวัยกลางคนนี้ ทั้งเพศชายและเพศหญิงร่างกายจะเริ่มมีความเสื่อมถอยในเกือบทุกระบบของร่างกาย ผิวหนังจะเริ่มเหี่ยวแห้ง หยิบ ไม่เที่ยงตรง ผมเริ่มร่วงและมีสีขาว น้ำหนักตัวเพิ่มขึ้นจากการสะสมไขมันใต้ผิวหนังมากขึ้น ระบบสัมผัส ได้แก่ ความสามารถในการมองเห็นเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่สายตาจะยาวขึ้น บางคนจะมีอาการหูตึงเนื่องจากความเสื่อมของเซลล์ การลิ้มรสและการได้กลิ่น เปลี่ยนแปลงไป อวัยวะภายในร่างกาย เช่น ผนังเส้นเลือด หัวใจ ปอด ไต และสมอง มีความเสื่อม ลงเช่นกัน

พัฒนาการทางอารมณ์

ในบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงานจะมีอารมณ์มั่นคง รู้จักการให้อภัย ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มีความพึงพอใจในชีวิตที่ผ่านมา ลักษณะบุคลิกภาพค่อนข้างคงที่ บางคนจะมีอารมณ์เศร้าจากการที่บุตรเริ่มมีครอบครัวใหม่ การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก เช่น บิดา มารดา หรือคู่สมรส หรือผิดหวังจากบุตร เป็นต้น

พัฒนาการทางสังคม

ทฤษฎีพัฒนาบุคลิกภาพของอิริคสัน วัยกลางคนอยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ ๗ คือ การบำรุงส่งเสริมผู้อื่นหรือการพะวงเฉพาะตน (generativity vs. self absorption) บุคคลที่มีพัฒนาการอย่างสมบูรณ์ในวัยนี้ จะแบ่งปัน เมื่อแม่ เอื้ออาทรต่อบุคคลอื่น ๆ โดยเฉพาะกับบุคคลที่เยาว์วัยกว่าสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ก่อให้เกิดความปลาบปลื้มใจ เห็นคุณค่าของตนเอง ตรงข้ามกับวัยกลางคนที่พะวงแต่จะเห็นแก่ตัวไม่แบ่งปัน เมื่อแม่ต่อบุคคลอื่น ชอบแสดงอำนาจ หรือเป็นคนเฉื่อยชา ขาดความกระตือรือร้นในงาน

สังคมของบุคคลในวัยกลางคนส่วนใหญ่ คือ ที่ทำงานและบ้าน กลุ่มเพื่อนที่สำคัญ ได้แก่ เพื่อน ร่วมงาน หรือเพื่อนบ้านใกล้เคียง ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นในลักษณะเฝ้าดูความสำเร็จในการศึกษา และความก้าวหน้าในหน้าที่การทำงานของบุตร ในบุคคลที่เป็นโสดกลุ่มเพื่อนที่สำคัญคือ เพื่อนสนิทที่ผูกพันตั้งแต่ในวัยรุ่นหรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

ระยะปลายของวัยนี้ ส่วนใหญ่เข้าสู่วัยใกล้เกษียณอายุการทำงาน บางคนสามารถปรับตัวได้ดี บางคนไม่สามารถปรับตัวได้ รู้สึกท้อแท้ รู้สึกตัวเองด้อยคุณค่า อาจมีอาการซึมเศร้า

พัฒนาการทางสติปัญญา

ในระยะวัยกลางคนนี้จะมีพัฒนาการทางสติปัญญาใกล้เคียงกับในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นมีความคิด เป็นเหตุผล รู้จักคิดแบบประสานข้อขัดแย้งและความแตกต่าง จะสามารถรับรู้สิ่งที่เป็นข้อขัดแย้งต่าง ๆ ได้ อย่างรวดเร็ว มีความอดทนและมีความสามารถในการจัดการกับข้อขัดแย้งนั้น ๆ ดังนั้นจึงมีความเข้าใจ เรื่องการเมือง เล่นการเมือง รู้จักจัดการกับระบบระเบียบของสังคมและรู้จักจัดการกับเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างมีวุฒิภาวะ

การปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง

วิกฤติชีวิตครอบครัว

ปัญหาการหย่าร้าง เมื่อเกิดวิกฤติชีวิตครอบครัวและไม่สามารถแก้ปัญหาได้มักจะมีการหย่าร้าง ตามมา การหย่าร้างเป็นภาวะเครียดระดับสูงมาก และเป็นเรื่องของความสูญเสียอย่างรุนแรงถึงขั้นเป็น ภาวะวิกฤตทางอารมณ์ ในครอบครัวที่ไม่มีบุตรปัญหาจากการหย่าร้าง อาจไม่เกิดขึ้นเลย หรือเกิดขึ้นน้อยมา กอาจเป็นปัญหาเกี่ยวกับการเงิน การหย่าร้างของครอบครัวที่มี บุตรมักจะมีปัญหาผู้ที่ดูแลบุตรต่อไป บุตรอาจเป็นที่ต้องการของทั้งบิดามารดา กรณีนี้จะมีการตกลงกันไม่ได้เนื่องจากความต้องการที่จะเลี้ยง ดูบุตรของทั้งบิดามารดา บุตรที่บิดาและมารดาไม่ต้องการ จะมีปัญหาตกลงกันไม่ได้เช่นกัน สำหรับบุตร ที่เป็นที่ต้องการของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะสามารถตกลงกันได้ อย่างไรก็ตามปัญหาที่เกิดขึ้นคือความรู้สึกของ เด็กที่บิดามารดาแยกจากกัน การมีครอบครัวใหม่ที่ ขาดบิดาหรือมารดา และอาจเป็นครอบครัวใหม่ที่มี บุคคลอื่นทำหน้าที่ที่บทบาทแทนบิดาหรือมารดาของตน จะส่งผลกระทบต่อจิตใจของเด็กอย่างมาก

วัยหมดประจำเดือน (Menopause) ผู้หญิงในวัยหมดประจำเดือนจะมีการเปลี่ยนแปลง ทางด้านร่างกายอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของระดับของฮอร์โมนในร่างกาย อาการที่พบได้บ่อย คือ ผิว หนังบริเวณลำตัวและใบหน้าแดง ปวดศีรษะ เนื่องมาจากเส้นเลือดที่ผิวหนังขยายตัว อ่อนเพลีย เจ็บตาม ข้อต่าง ๆ หัวใจเต้นแรง เป็นต้น และอาจมีสาเหตุจากความวิตกกังวลเรื่องกลัวสามีจะทอดทิ้ง ไม่มีความสุขทางเพศ จึงพบว่าการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ร่วมด้วย ที่พบได้บ่อยคือ โรคเศร้าในวัยตอนต้น (involutional melancholia) มีอาการเจ้าอารมณ์ อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย หงุดหงิด ตื่นเต้น ตกใจง่าย

ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพของวัยผู้ใหญ่และวัยกลางคน

องค์ประกอบที่จะมีผลต่อสุขภาพของวัยผู้ใหญ่ มีมากมายและซับซ้อน แต่สามารถจัดเป็น หมวดหมู่ ง่ายๆ ๔ องค์ประกอบ ด้วยกัน คือ

๑. อาหาร - โภชนาการ (Diet)

๑.๑ การรับประทานสารอาหารมากเกินไป การรับประทานอาหารที่มีไขมัน คอลเลสเตอรอล

น้ำตาล และน้ำเกลือมากเกินไป มักนำไปสู่ความอ้วน ความดันโลหิตสูง โครงสร้างไขมันสูง ทำให้เกิดภาวะเสี่ยงต่อโรคหัวใจ โรคเบาหวาน เป็นลม และโรคอื่นๆ

๑.๒ การขาดแคลนสารอาหาร การรับประทานอาหารแปรรูป อาหารไม่สด การกินจุบกินจิบ ผู้ดื่มกาแฟหรือชามากเกินไป มักจะมีอาการ ขาดวิตามิน และเกลือแร่ ตลอดจนกากใยอาหาร ซึ่งส่งผลให้เกิดโรคต่างๆ เช่น โลหิตจาง เป็นหวัดง่าย หรือไข้หวัดใหญ่ เหนื่อยง่ายและอ่อนเพลีย เป็นต้น ซึ่งจะค่อยๆ บั่นทอนสุขภาพของเราให้แย่ลง

๑.๓ การใช้สารปรุงแต่งอาหารและยาฆ่าแมลงที่ผิดวิธี สารเคมีเหล่านี้จะไม่ก่อให้เกิดภาวะเสี่ยงต่อสุขภาพที่ชัดเจนนัก หากได้รับในจำนวนน้อยๆ แต่สำหรับผู้ที่ชอบ บริโภคอาหารขยะ เป็นจำนวนมาก หรืออาหารกระป๋อง อาหารแปรรูป อาหาร ก็มักจะมีอาการข้างเคียง เช่น อาการแพ้ ภูมิแพ้ โรคอ้วน ภูมิแพ้ โรคฮอร์โมนผิดปกติ หรือการสะสมของสารพิษต่างๆ

๑.๔ การปรุงอาหารที่ผิดวิธี อาหารหลายชนิดที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ แต่ได้มีการปรุงอาหาร ไม่ถูกหลัก หรือไม่ถูกวิธี เช่น การย่างเกรียม ทอด หรือการย่าง จะก่อให้เกิดสารอันตราย ทำให้คุณค่า ของสารอาหารถูกทำลายไป

๒. วิถีชีวิต (Lifestyle)

๒.๑ การสูบบุหรี่และการดื่มสุรา เป็นสิ่ง ที่อันตราย การสูบบุหรี่ นำไปสู่โรคหลอดเลือดหัวใจ และโรคเกี่ยวกับปอดชนิดต่างๆ ตลอดจน โรคมะเร็ง การเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ และประจำเดือนหมดก่อนวัย ส่วนการดื่มสุราก็มี อันตรายไม่น้อยกว่าการสูบบุหรี่ เพราะทาบอดจะไม่มีอวัยวะใดในร่างกาย ที่จะไม่ถูกกระทบกระเทือน เช่น การดูดซึม การลำเลียง และเมื่อตับ ซึ่งเป็นอวัยวะที่สำคัญ ในการขับ สารพิษ ถูกทำลายจากแอลกอฮอล์ ก็จะทำให้เกิดโรคตับแข็ง โรคตับอักเสบ และมะเร็งในตับ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักในการเสียชีวิตของนักดื่มสุรา

๒.๒ ขาดการออกกำลังกาย การขาดการออกกำลังกาย ทำให้การทำหน้าที่ของอวัยวะต่างๆ เชื่องช้าลง และทำให้ร่างกายอ่อนเพลีย ขาดพลังงาน และความแข็งแรง ทำให้น้ำหนักตัวเพิ่มขึ้นง่าย ดังนั้นเราควรหาเวลาในการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ร่างกายมีสุขภาพที่แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บได้

๒.๓ วิถีชีวิตที่ไม่สม่ำเสมอ การนอนดึก นอนหลับไม่เพียงพอ นอนไม่หลับ การดื่มน้ำน้อย การรับประทานอาหาร หรือการขับถ่าย ไม่เป็นเวลา และความเครียด เป็นวิถีชีวิตของคนสมัยใหม่ ดังนั้นการพักผ่อนให้เต็มที่ นอนหลับให้เต็มอิ่ม จึงเป็นพื้นฐานในการรักษาสุขภาพ ที่ถูกต้อง เพราะร่างกายของเราจำเป็นต้องใช้เวลา ที่เพียงพอในการซ่อมแซมอวัยวะต่างๆ ที่สึกหรอจากการดำรงชีวิตประจำวัน

๓. สุขภาพจิต (Mental Health)

๓.๑ ความเครียด เมื่อเราอยู่ภายใต้ความกดดัน หรือความเครียด ไม่ว่าจะเกิดจากการงาน การเงิน

การศึกษา หรือการสมรส ก็จะทำให้เราต้องการสารอาหารเพิ่มมากขึ้น ถ้าหากไม่ได้รับใน ปริมาณที่เพียงพอ ในเวลาที่เหมาะสม ก็จะทำให้ มีปัญหาสุขภาพตามมา

๓.๒ ลักษณะอุปนิสัย อุปนิสัยของแต่ละคนก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่มีผลต่อสุขภาพ เช่น คนที่มี อุปนิสัยร่าเริง จะมีแนวโน้มเป็นโรคความดันโลหิตสูง สำหรับผู้หญิงที่มักมี อาการซึมเศร้า จะมีแนวโน้มเป็นโรคเกี่ยวกับ เต้านม มากกว่าหญิงที่มีอุปนิสัยร่าเริง สำหรับผู้ที่ดื่ม รัน และยังไม่ยอมเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยที่ไม่ดีให้ดีขึ้น ก็จะต้องทนทุกข์ทรมานกับปัญหาสุขภาพเหล่านั้น

๔. สภาพาสสิ่งแวดล้อม (Environmental Factor) เกือบจะทุกพื้นที่ ที่เราอาศัยอยู่เต็มไปด้วยมลภาวะ เช่น ควันเสียจากรถยนต์ โรงงาน อุตสาหกรรม สารโลหะหนักในอาหารทะเล หรือยาฆ่าแมลงในผักและผลไม้ จะเข้าสู่ห่วงโซ่อาหาร (Food chains) ของเรา ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม และการที่เรา นิยมใช้ภาชนะพลาสติก น้ายาทำ ความสะอาด และเครื่องสำอาง อาจจะทำลายความสมดุลของฮอร์โมน หรือ ดีเอ็นเอ (DNA) (ัฒตะ แทนสวัสดิ์. ม.ป.ป.)

ผลของความเครียดต่อชีวิต

๑. ผลต่อสุขภาพทางกาย ได้แก่ อาการไม่สบายทางกายต่างๆ เช่น ปวดหัว ปวดเมื่อยตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย ความผิดปกติของหัวใจ ความดันโลหิตสูง โรคกระเพาะ อาการท้องผูกท้องเสียบ่อยๆ นอนไม่หลับ หอบหืดเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ ฯลฯ

๒. ผลต่อสุขภาพจิตใจ นำไปสู่ความวิตกกังวล ซึมเศร้า กลัวอย่างไร้เหตุผล อารมณ์ไม่มั่นคง เปลี่ยนแปลงง่าย หรือโรคประสาทบางอย่าง นอกจากนี้ความเครียดส่งผลต่อร่างกายและจิตใจ ย่อมส่ง ผลไปถึงประสิทธิภาพในการทำงาน สัมพันธภาพต่อครอบครัวและบุคคลแวดล้อม และเมื่อประสิทธิภาพ ในงานตกต่ำ สัมพันธภาพเสื่อมทรามลง จิตใจย่อมได้รับผลตั้งเครียดมากขึ้นซ้ำซ้อน นับว่าความเครียดเป็นภัยต่อชีวิตอย่างยิ่ง

๔.หลักสังคหวัตถุ ๔

ความหมาย สังคหวัตถุ ๔

สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง เครื่องมือ หรือหลักธรรม ๔ ประการ ที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมือง และประเทศชาตินั่นเอง

องค์ประกอบของสังคหวัตถุ ๔

๑. ทาน ทาน ในสังคหวัตถุ ๔ คือ การให้ การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการให้สิ่งของที่ตน มีให้แก่ผู้ที่ต้องการผู้ขาดแคลนหรือผู้เดือดร้อน สิ่งของที่นำมาให้นั้นต้องเป็นสิ่งของที่ได้มาโดยสุจริตเป็นประโยชน์ คือผู้ให้ก็เป็นสุข อิ่มเอิบใจ ผู้รับก็สามารถบรรเทาทุกข์ความเดือดร้อน รวมทั้งการให้ความรู้ การแนะนำที่ถูกต้อง ชัดเจนและเป็นจริงด้วย

๒. ปิยวาจา ปิยวาจา ในสังคหวัตถุ ๔ คือ การใช้วาจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ และถ้อยคำที่มีประโยชน์ พูดด้วยถ้อยคำที่เป็นจริง และถ้อยคำที่ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น พูดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้จักกล่าวขอโทษ รู้จักกล่าวขอบคุณ ซึ่งผู้ปฏิบัติได้ยอมทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้พูดจนให้ละเว้นความชั่ว ทำให้การงานสำเร็จ เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการงานอย่างยิ่ง

๓. อตถจริยา อตถจริยา ในสังคหวัตถุ ๔ คือ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และผู้อื่น รู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว ทุ่มเทแรงกาย แรงใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และช่วยเหลือผู้อื่น พร้อมรู้จักแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา

๔. สมานัตตตา สมานัตตตา ในสังคหวัตถุ ๔ คือ การวางตัวให้เหมาะสมสมอดันเสมอปลาย รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่าย และดำรงตนไว้ไม่ให้ตกไปในความชั่ว ปฏิบัติกับเพื่อนร่วมหรือผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมแก้ไขปัญหากับเพื่อนร่วมงานในองค์กร

สังคหวัตถุ ๔ สำหรับการงานร่วมกันอย่างไรให้สงบสุข

“งาน” ทุกอย่างไม่สามารถทำสำเร็จด้วยตนเพียงคนเดียว ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจซึ่งกันและกัน ดังนั้น ธรรมะที่เหมาะสมสำหรับการงานร่วมกัน คือ สังคหวัตถุ ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกมิตร และเอื้อเฟื้อเกื้อกูล เพื่อให้บุคลากรในองค์กรอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข เป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีกันในกลุ่มคณะไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่มีขนาดเล็กหรือองค์กรขนาดใหญ่ย่อมมีแนวแนวที่เหมือนกัน ดังนี้

๑. ทาน คือ การเผื่อแผ่ เกื้อกูลด้วยใจ หมายถึง การให้ การเสียสละ หรือเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆ ตน เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว ดังนั้น การทำงานจะต้องมีการช่วยเหลือกันแบ่งปัน สามัคคี ไม่เห็นแก่ตัว นึกถึงใจเค้าใจเราในการทำงาน รวมถึงการมีน้ำใจที่ดีต่อกัน จึงทำให้การทำงานที่เกิดความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันยิ่งทำให้องค์การประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นไป

๒. ปิยวาจา คือ การใช้คำพูดหรือวาจาที่ไพเราะ ประสานไมตรี หมายถึง การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ ดังนั้น การทำงานร่วมกันนั้นจะต้องมีการพูดหรือปรึกษาหารือกัน โดยยึดถือหลักเกณฑ์ ๔ ประการ คือ ๑) เว้นจากการพูดเท็จ ๒) เว้นจากการพูดส่อเสียด ๓) เว้นจากการพูดคำหยาบ ๔) เว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การพูดจา หรือการเจรจาด้วยมิตรไมตรี และความปรารถนาดีต่อกัน ย่อมส่งผลให้การทำงานในองค์การเกิดความรัก ความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกัน ทำให้องค์การประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

๓. อตถจริยา คือ ร่วมสร้างสรรค์อุดมการณ์ หมายถึง การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น ช่วยเหลือตามกำลังร่างกายที่ตนมีอยู่ ไม่ได้ถูกบังคับทำด้วยความเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ดังนั้น การทำงานร่วมกันจะต้องช่วยเหลือด้วยกำลังงาน (กาย) กำลังความคิด และกำลังทรัพย์

อีกทั้งชวนช่วยทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นสาธารณะประโยชน์มุ่งให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาให้กับองค์กรด้วย จึงทำให้เกิดผลสำเร็จในงานได้เป็นอย่างดี

๔. **สมานัตตตา** คือ ร่วมทุกข์ร่วมสุขในทุกคราว หมายถึง การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอด้านเสมอปลาย หนักแน่น ให้ความเสมอภาคกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น การทำงานร่วมกันจะต้องถือคติว่า “มีทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขร่วมเสพ” และผู้ทำงานร่วมกันทุกคนจะต้องไม่ถือตัว มีความเสมอภาพ วางตนเสมอด้านเสมอปลาย ทำตนให้เป็นที่น่ารัก น่าเคารพนับถือ และนำให้ความร่วมมือช่วยเหลือ รวมถึงการทำตนให้คงเส้นคงวา มีความมั่นคงในอารมณ์ (Maturity) หรือ การมี EQ ที่ดี จึงจะทำให้การทำงานร่วมกันในองค์กรมีแต่ความสงบสุข ส่งผลให้องค์กรประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลดียิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า การนำหลักธรรมสังคหัตถ์ ๔ มาช่วยในการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อให้เกิดการร่วม งาน และประเพณีที่ดีต่อองค์กร และเพื่อนร่วมงาน อันจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่าง บุคลากรในองค์กรด้วยกันเองและระหว่างองค์กรกับบุคลากรมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไป ด้วยความความสุข ความสามัคคี ความสำเร็จ ในการปฏิบัติงาน รวมไปถึงการสร้างความรักภักดีต่อ องค์กรของบุคลากร และหากทุกคนสามารถปฏิบัติได้พร้อมกับหน้าที่ของตนเต็มกำลังความสามารถอย่าง สมบูรณ์ เชื่อเหลือเกินว่าบรรยากาศในการทำงาน “งานสัมฤทธิ์ ชีวิตีรมรมย์” คงเกิดขึ้นได้ไม่ยากนัก สม ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปราถนาที่จะเห็นคนไทยมีความสุข ด้วยการให้ คือ ให้ความรัก ความ เมตตาแก่กัน ให้น้ำใจไมตรีต่อกัน ให้อภัยกัน ให้การสงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน โดยมุ่งดีมุ่งเจริญกันด้วยความ บริสุทธิ์ใจและจริงใจ ดังนั้น จึงให้พวกเราอนำหลักธรรมและกระแสพระราชดำรัสดังกล่าวมาใช้ในการ ดำเนินชีวิตและในการทำงาน โดยเฉพาะการรักงานที่ทำ ขยันทำงาน รับผิดชอบงาน และรู้จักไตร่ตรองให้ ถี่ถ้วน รวมถึงการให้ การเกื้อกูลกัน และการปฏิบัติต่อคนอื่นเหมือนกับการปฏิบัติต่อตนเอง (เอาใจเขามา ใส่ใจเรา) นั่นเอง ซึ่งทุกคนสามารถทำได้ เพราะทุกอย่างอยู่ที่ “ใจ” ใจที่จะเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ ให้ชีวิตมีคุณค่า และมีความสุข ยังช่วยส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองมาก ขึ้น ให้ความสำคัญกับตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่จะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายใน องค์กรด้วยความเต็มใจ

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. **คู่มือความฉลาดทางอารมณ์**. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข. ๒๕๕๓.

จิล แดนน์. **EQ ดีใน ๗. แพลโดย ธนะ เอี่ยมอนันต์**. กรุงเทพฯ: บิสคิต. ๒๕๕๙.

ชัยวัฒน์ คุประตกุล. **มหัศจรรย์แห่งชีวิต**. กรุงเทพฯ : สารคดี. ๒๕๕๗.

เทิดศักดิ์ เดชคง. **ความฉลาดทางอารมณ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘ . กรุงเทพฯ : มติชน. ๒๕๕๘.

พิชญ์ สมพอง. **สังคมวิทยาว่าด้วยการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: กิ่งจันทร์การพิมพ์. ๒๕๒๙.

รศ.ดร.วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา**

พัฒนา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๕๕.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. **เชาว์อารมณ์ (EQ) : ดัชนีเพื่อความสุขและความสำเร็จของชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๗ . กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. ๒๕๕๑.

Daniel Goleman. **Working with Emotional Intelligence** .New Youk: Bantam Book. ๑๙๙๘.

Salovey and Mayer. **อ้างอิงใน ชัยเสฎฐ์ พรหมศรี.Q ที่มีคุณธรรม**. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท. ๒๕๕๘.

T.R. Batten. **Community and Their Development** .London: Oxford University Press. ๑๙๕๙.

ทักษะการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑

Management Skills for Phrapariyattidhamma Schools in ๒๑st Century

พระวารธนกร กิตติญาโณ (แก้วพิลา)¹

บทคัดย่อ

ทักษะการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีเพื่อพัฒนาศักยภาพตนเอง ศักยภาพของงาน และศักยภาพบุคลากรเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ มีความพร้อม มีสมรรถนะและศักยภาพ มีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน สามารถบริหารจัดการศึกษาและดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไปสู่ระดับโลกได้

คำสำคัญ : การพัฒนาการศึกษาสงฆ์ ,ศตวรรษที่ ๒๑

Abstract

School management skills. 21st Century General Education Management needs to develop itself. Potential of work And the potential of the personnel to have the knowledge, understanding, readiness, capacity and potential. The morale of the work. To manage the education and reform of learning in schools effectively and be able to develop the school. General education to the world.

Keywords : Management Skills, Phrapariyattidhamma Schools, 21st Century.

บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาปัจจุบันสังกัดกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งมีหน้าที่กำกับดูแลจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่พระภิกษุสามเณรเพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนา การดำเนินการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีลักษณะการบริหารโดยมีสภาการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นองค์กรหลักที่ควบคุมส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรงส่วนการบริหารโรงเรียนเพื่อให้การบริหารให้อยู่ในการปกครองของคณะสงฆ์และได้กำหนดให้มีกลุ่มโรงเรียนเพื่อให้การบริหารโรงเรียนดำเนิน

¹ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.

ไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพมีทั้งหมด ๑๔ กลุ่ม โดยการแบ่งกลุ่มโรงเรียนนั้นอิงตามเขตการศึกษาของกรมสามัญศึกษาและเพิ่มเข้ามาอีก ๒ กลุ่มคือ กลุ่มโรงเรียนที่ดำเนินการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จีนนิกายและคณะสงฆ์อนัมนิกาย

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นจากความร่วมมือระหว่างมหาเถรสมาคมกับกระทรวงศึกษาธิการเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้และประสบการณ์ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวิทยาการสมัยใหม่ ทำให้ผู้เรียนเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาหรือเป็นประชากรที่มีคุณภาพของสังคม และเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ครอบครัวอยู่ชนบทฐานะยากจน ไม่มีทุนทรัพย์ในการศึกษาเล่าเรียน ฟ่านักอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ห่างไกลความเจริญ ไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐตามปกติได้ ให้บุตรหลานของประชาชนเหล่านั้นมีโอกาสได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียน เพื่อพัฒนาความรู้ พัฒนาฐานะทางสังคมและเป็นคนดีของสังคมต่อไป

แต่อย่างไรก็ตาม สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาที่สำคัญอยู่หลายๆ ประเด็นไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษาในปัจจุบันของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมในวงกว้าง ความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่ควรจะเป็นอย่างแท้จริง ประสิทธิภาพของระบบการดำเนินการด้านการบริหารจัดการและการจัดการศึกษาที่ยังไม่มีทิศทางการพัฒนาและขาดความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหารให้กับกลุ่มโรงเรียนและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นอกจากนี้ยังพบว่าการสร้างพันธสัญญาการดำเนินงานและการจัดการศึกษาเพื่อการสร้างศาสนทายาทที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันยังไม่ได้มีการกำหนดให้มีขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมมากนัก

๑. ความหมายของทักษะของผู้บริหาร

แคทซ์ (Katz;อ้างถึงในวิโรจน์ สารรัตนะ) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทักษะของผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ๓ด้านคือ๑) ทักษะด้านมนุษย ๒) ทักษะด้านเทคนิควิธี ๓) ทักษะด้านความคิดรวบยอด^๒

ธำรงค์ดี คงคาสวัสดิ์ ให้ความหมายคำว่า “ทุนมนุษย์” ในบทความของเขาว่าหมายถึงความสามารถหลายๆอย่างที่อยู่ในตัวคนทั้งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (Innate) หรือเกิดจากการสะสมเรียนรู้โดยแต่ละบุคคลที่เกิดมาจะมียีนส์เฉพาะของแต่ละบุคคลซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้ความสามารถคุณลักษณะเหล่านี้เป็นคุณลักษณะที่มีคุณค่าซึ่งคุณค่านั้นจะเพิ่มขึ้นเมื่อมีการลงทุนที่เหมาะสม^๓

นิสดารค์ เวชยานนท์. ไพฑูรย์ เจริญพันธุ์วงศ์ได้กล่าวถึงทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์เป็นความสามารถในการพิจารณาหรือพินิจวิเคราะห์คนเมื่อต้องทำงานร่วมกับคนอื่นทั้งนี้รวมถึงความสามารถในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นในการทำงานตลอดทั้งการรู้จักใช้ความสามารถในการเป็นผู้นำด้วย^๔

๒ Katz, R.L. Skill of Effective Administrator. Harrard Business Review, 12 (1) : 33-42 ; January-February, 1955.

๓ ธำรงค์ดี คงคาสวัสดิ์.เริ่มต้นอย่างไรเมื่อจะนำCompetency มาใช้ในองค์กร.พิมพ์ดีการพิมพ์.กรุงเทพฯ2550.หน้า 2.

๔ นิสดารค์ เวชยานนท์. ไพฑูรย์ เจริญพันธุ์วงศ์. พฤติกรรมองค์กรและการบริหารกรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์, 2530.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ อธิบายทักษะด้านนี้ไว้ว่าเป็นทักษะที่ผสมผสานระหว่างความรู้และความสามารถในการทำงานของตน⁵

อาภา บุญช่วย ให้แนวคิดไว้ว่าผู้บริหารจะต้องมีความสามารถในการใช้เทคนิควิธีการที่เหมาะสมในการบริหารงานให้บรรลุผลหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเก่งงานเพราะมักจะเป็นงานที่เกี่ยวกับกิจกรรมเฉพาะอย่างเช่นความสามารถในการเขียนคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรการพูดการเงินและบัญชีการจัดระบบงานเทคนิควิธีสอนการใช้เครื่องมือต่างๆเพื่อการปฏิบัติงาน⁶

นพพงษ์ บุญจิตราตุล ได้นำทักษะของแคทซ์⁷มาแจกแจงเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจในรายละเอียดของภารกิจของผู้บริหารในแต่ละด้านดังนี้(๑)ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์(๒)ทักษะด้านเทคนิควิธี(๓)ทักษะด้านความคิดรวบยอด

ถวิล อรัญเวศ ได้อธิบายเกี่ยวกับทักษะการบริหารสถานศึกษาไว้ ๓ ด้าน ดังนี้(๑)ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์(๒)ทักษะด้านเทคนิควิธี(๓) ทักษะด้านการประสมแนวความคิด⁸

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ดังนี้(๑)ทักษะด้านเทคนิควิธี(๒)ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์(๓)ทักษะด้านความคิดรวบยอด⁹

ศิริวรรณ เสรีรัตน์กล่าวถึงทักษะทางการบริหารสถานศึกษาสรุปได้มีทั้งหมด ๗ ด้าน ดังนี้(๑)ทักษะด้านเทคนิค(๒)ทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล(๓)ทักษะด้านความคิด(๔)ทักษะด้านการวินิจฉัย(๕)ทักษะด้านการสื่อสาร(๖)ทักษะด้านการตัดสินใจ(๗)ทักษะด้านการบริหารเวลา¹⁰

เดรกและโรว์ (Drake and Roe.)ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับทักษะการบริหารสถานศึกษาเป็นทักษะ ๕ ด้านดังนี้(๑)ทักษะทางความรู้ความคิดผู้บริหารสถานศึกษา(๒)ทักษะทางเทคนิค(๓)ทักษะทางการศึกษาและการสอน(๔)ทักษะทางมนุษยสัมพันธ์(๕)ทักษะทางความคิดรวบยอด¹¹

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคนอื่นๆให้ความเห็นว่าทักษะทางเทคนิควิธีเป็นความสามารถในการทำงานเฉพาะอย่างซึ่งเกี่ยวกับกระบวนการและเทคนิคอาศัยความรู้การวิเคราะห์และรู้จักใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงานทักษะนี้ถึงจะมีความจำเป็นน้อยมากสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาเพราะไม่จำเป็นต้องทำหรือปฏิบัติเองแต่จำเป็นต้องรู้และเข้าใจเพื่อตรวจสอบงานและสร้างศรัทธาให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา¹²

สมยศ นาวิการกล่าวว่าทักษะทางด้านเทคนิควิธีเป็นความสามารถในการใช้ความรู้วิธีการเทคนิค

๕ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาการศึกษา. ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพ. กรุงเทพฯ : 2546, หน้า 39.

๖ อาภา บุญช่วย. ชื่อเรื่อง, การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน. พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์ 2537, หน้า 220.

๗ นพพงษ์ บุญจิตราตุล. การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์, 2545, หน้า 17-18.

๘ ถวิล อรัญเวศ. นักบริหารมืออาชีพในยุคเขตพื้นที่การศึกษา. วารสารวิชาการ, 4 กุมภาพันธ์ 2544, หน้า 17-18.

๙ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 - พ.ศ. 2559). กรุงเทพฯ. 2544 หน้า 38-39.

๑๐ ศิริวรรณ เสรีรัตน์. ความหมายของการบริหารจัดการ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=lean-357&group=1>. 17 ธันวาคม 2554.

๑๑ Drake, T.L., and Roe, W.H. (1986). *The Principal ship*. 3 rd ed. New York : Macmilan, p.30.

๑๒ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปวิชาชีพครู. 2544. หน้า 20-21.

และอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างหนึ่งโดยเฉพาะ¹³

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ได้กล่าวถึง ทักษะด้านเทคนิคที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีองค์ประกอบนี้ด้วย¹⁴

จันทร์ธานี สงวนนามได้ให้ความหมายของทักษะคตินิยมหรือทักษะทางความคิดรวบยอดไว้ว่าเป็นความสามารถในการมององค์การได้อย่างทะลุปรุโปร่งเพื่อทำให้องค์การมีความสมบูรณ์โดยส่วนรวมด้วยการทำให้การทำงานของแต่ละบุคคลเหมาะสมกับองค์การ¹⁵

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ได้จำแนกรายละเอียดของทักษะด้านความคิดรวบยอดที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรจะต้องมี¹⁶

จากการศึกษาองค์ประกอบการวิเคราะห์ทักษะ การบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา จากทัศนะและผลการศึกษาวิจัยของนักวิชาการประกอบด้วย

๑. ทักษะด้านมนุษย (Human Skills) มีองค์ประกอบที่มีความหมายเดียวกัน ดังนี้ ๑) การปรับตนเองให้เข้ากับบุคคลอื่น ๒) การให้ผู้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ๓) การยกย่องให้ความสำคัญแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเท่าเทียมกัน ๔) การให้ความเป็นกันเอง ๕) การใช้เวลาผู้ใต้บังคับบัญชาตัดสินใจปัญหาาร่วมกัน ๖) การเข้าใจปัญหาผู้ใต้บังคับบัญชา ๗) การเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างทั่วถึง ๘) การแสดงความยินดียกย่องชมเชยผู้ใต้บังคับบัญชา ๙) การเป็นผู้นำการอภิปรายที่สามารถจูงใจ ๑๐) การแนะนำระเบียบกฎหมายกฎเกณฑ์เพื่อนร่วมงานสภาพสังคมและการปฏิบัติงานต่อครูบรรจุนใหม่ ๑๑) การจัดให้มีการพบปะสังสรรค์นอกเวลางาน

๒. ทักษะด้านเทคนิควิธี (Technical Skills) มีองค์ประกอบที่มีความหมายเดียวกัน ดังนี้ ๑) ความรู้ความเข้าใจและความเชี่ยวชาญ ชำนาญ ๒) การวางแผนงานโครงการ ๓) การจัดการ (การเงิน การบัญชี การพัสดุ การจัดซื้อจัดจ้างรวมถึงอุปกรณ์และวัสดุต่างๆ) ๔) ประชาสัมพันธ์ได้ ๕) การฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาต่างประเทศได้ ๖) สามารถพูดโน้มน้าวบุคคลอื่นได้

๓. ทักษะด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Skills) มีองค์ประกอบที่มีความหมายเดียวกัน ดังนี้ ๑) ความสามารถในการวินิจฉัยโดยการวิเคราะห์เหตุผลสมผล ๒) ความคิดริเริ่มและความคิดใหม่ ๓) การมองการณ์ไกล ๔) มีสติปัญญาและไหวพริบ ๕) มีความกระตือรือร้นแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

๔. ด้านทางการศึกษาและการสอนด้านการสื่อสารมีองค์ประกอบที่มีความหมายเดียวกัน ดังนี้ คือ เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางการศึกษาซึ่งจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในด้านการเรียนการสอนต้องเป็นเป็นผู้มีภูมิรู้และเป็นนักวิชาการที่ดีความสามารถทั้งการถ่ายทอดความคิดและข้อมูลข่าวสารไปยังบุคคลอื่นอย่างมีประสิทธิภาพการรับความคิดและข้อมูลข่าวสารจากบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑๓ สมยศ นาวิการ. การบริหาร. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า. 2545. หน้า 4.

๑๔ นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: องค์ศิลป์การพิมพ์. 2546. หน้า 181.

๑๕ จันทร์ธานี สงวนนาม. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: บุคพอยส์. 2546. หน้า 15.

๑๖ อ่างแล้ว. นพพงษ์บุญจิตราดุลย์. 2546. หน้า 182.

๕. ด้านการวินิจฉัยด้านการตัดสินใจด้านการบริหารเวลามืองค์ประกอบที่มีความหมายเดียวกัน ดังนี้ คือ ความสามารถในการจินตนาการนึกคิดเพื่อการโต้ตอบกับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสมความสามารถในการยอมรับและระบุปัญหาหรือการแสวงหาโอกาสแล้วทำการเลือกให้ได้แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมความสามารถในการจัดเรียงลำดับงานการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและการมอบหมายงานอย่างเหมาะสม

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นศาสนศึกษาแผนกสามัญศึกษา อยู่ในความผิดชอบของ กองพุทธศาสนศึกษาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินการจัดการศึกษาทางวิชาการพระพุทธศาสนา แผนกนักธรรม-ภาษาบาลี และหลักสูตรการศึกษาของกระทรวง ศึกษาธิการ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.๑-ม.๓) และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.๔-ม.๖) ให้แก่พระภิกษุสามเณรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนรู้ตามหลักสูตรกระทรวง ศึกษาธิการ ซึ่งปัจจุบันสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบการศึกษาของสงฆ์ประเภทนี้ภายใต้การควบคุมของสภาการศึกษาคณะสงฆ์ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานและยังมีคณะกรรมการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษากลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โดยมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดังนี้

๑. ความหมายของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

๑) สภาการศึกษาสงฆ์

สภาการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามคำสั่งของมหาเถรสมาคม เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๒ ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานแม่กองบาลีและแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นรองประธาน๒รูปนายกสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอธิการบดีสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยเลขาธิการมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเลขาธิการสภาการศึกษาของคณะสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกิน๙ท่านที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งตามคำกราบทูลขอของสภาการศึกษาของคณะสงฆ์หน้าที่สำคัญของสภาการศึกษาของคณะสงฆ์คือควบคุมและส่งเสริมการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์โดยมีอำนาจพิจารณาให้ความเห็นชอบนโยบายงานโครงการต่างๆนอกจากนี้ยังมีหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นชอบหลักสูตรและแบบเรียนตามโครงการศึกษาทุกระดับพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาตลอดจนพิจารณาเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวกับการศึกษาตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมายทั้งนี้อำนาจแต่งตั้งกรรมการทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับการศึกษา อีกด้วย¹⁷

๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งเป็นหน่วยงานที่สร้างขึ้นใหม่ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวงกรมปีพุทธศักราช๒๕๔๕ซึ่งมีฐานะเป็นกรมขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีโดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้¹⁸

๑.ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์กฎหมายว่าด้วยการกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จการศึกษา

17 กิตติ ธีรคันต์,เทคนิคการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ม.ต้น-ม.ปลาย,กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2539, หน้า 15.

18 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ปฏิทินการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ, (ม.ป.ท., 2546), หน้า 15.

วิชาการพระพุทธศาสนารวมทั้งกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

๒. รับสนองงานประสานงานและถวายเป็นบุญกุศลของคณะสงฆ์การบริหารการปกครอง
๓. เสนอแนวทางกำหนดนโยบายและมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา
๔. ส่งเสริมดูแลรักษาและทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา
๕. ดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางทางพระพุทธศาสนา
๖. พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา
๗. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย
๘. ทำนุบำรุงส่งเสริมการพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม
๙. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานหรือตามที่กระทรวง

หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมายสำหรับหน่วยงานราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาตินั้นประกอบด้วย กองกลาง กองพุทธศาสนศึกษา กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพุทธมณฑล สำนักงานศาสนสมบัติสำนักงาน เลขาธิการมหาเถรสมาคม

๓) กองพุทธศาสนศึกษา

เป็นหน่วยงานที่สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่ทำหน้าดูแลการบริการงานโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาโดยตรงซึ่งมีหน้าที่ดังนี้¹⁹

๑. ประสานและดำเนินการเกี่ยวกับการควบคุมดูแลจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาและรับผิดชอบงานการศึกษาของคณะสงฆ์ การศึกษาสังเคราะห์และการศึกษาอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการศาสนา

๒. ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำสื่อการเรียนการสอนด้านศาสนาวิเคราะห์ทางวิชาการต่างๆเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งความรู้ที่เป็นระบบและอ้างอิงได้

๓. สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาทุกระดับรวมทั้งการนิเทศติดตามและประเมินผล การศึกษาทุกประเภท

๔. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

๔) คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาประกอบด้วยอธิบดีกรมการศาสนาเป็นประธานผู้แทนกรมสามัญศึกษาผู้แทนกรมวิชาการผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนผู้แทนกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจำนวนไม่เกิน ๔ ท่านเป็น กรรมการและผู้อำนวยการกองศาสนศึกษากรมการศาสนาเป็นกรรมการและเลขานุการคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. กำหนดหลักเกณฑ์การจัดสรรเงินอุดหนุน

19 อ้างแล้ว, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2546, หน้า 11-12.

๒. กำหนดนโยบายและแผนเพื่อพัฒนาโรงเรียน

๓. พิจารณาวินิจฉัยคำร้องทุกข์ของผู้รับใบอนุญาตผู้จัดการครูใหญ่อาจารย์ใหญ่ผู้อำนวยการครูและเจ้าหน้าที่

๔. ควบคุมดูแลการจัดการศึกษาให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลักและป้องกันมิให้มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัยให้ผิดไปจากพระบาลีในพระไตรปิฎก

๕. ให้คำแนะนำส่งเสริมการจัดการศึกษา

๖. ตรวจสอบการดำเนินการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาตลอดจนหลักฐานเอกสารต่างๆทุกประเภทถ้าปรากฏมีความบกพร่องให้พิจารณาเสนอกรรมการศาสนาเพื่อขอความเห็นจากประธานสภาการศึกษาของคณะสงฆ์เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วกรรมการศาสนามีอำนาจสั่งปิดโรงเรียนได้

๗. วินิจฉัยชี้ขาดปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามระเบียบนี้

๘. แต่งตั้งคณะกรรมการให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามอบหมาย^{๒๐}

๕) กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษากลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนโรงเรียนต่างๆโรงเรียนละ๑ท่านยกเว้นกลุ่มโรงเรียนที่มีโรงเรียนไม่เกิน๑๐โรงเรียนให้มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียนประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

๑. ผู้จัดการโรงเรียน

๒. ผู้อำนวยการ/อาจารย์ใหญ่/ครูใหญ่

๓. ครูศุภัสร์จากโรงเรียนกลุ่มโรงเรียนละ๑ท่าน

ให้คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียนเลือกประธานกรรมการและรองประธานกรรมการสำหรับรองประธานกรรมการกลุ่มโรงเรียนใดมีโรงเรียน๔๐โรงให้เลือกรองประธานได้๒รูปและให้เลือกรองประธานเพิ่มขึ้นอีก๑รูปต่อ๒๐โรงเรียนที่เพิ่มขึ้นจาก๔๐โรงเรียนส่วนตำแหน่งกรรมการและเลขานุการให้ประธานกรรมการเป็นผู้เลือกการเลือกผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวให้เลือกจากบุคคลในคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียนเว้นแต่ประธานกรรมการในการแต่งตั้งกรรมการศาสนาจะแต่งตั้งเฉพาะตำแหน่งประธานกรรมการส่วนตำแหน่งอื่นให้ประธานเป็นผู้แต่งตั้งแล้วรายงานกรรมการศาสนาทราบผู้ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งต่างๆให้อยู่ในตำแหน่งคราวละ๒ปีงบประมาณถ้าผู้ได้รับเลือกพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระให้เลือกผู้ดำรงตำแหน่งแทนจนครบวาระสำหรับตำแหน่งประธานกรรมการถ้าวาระดำรงตำแหน่งเหลือไม่ถึง๖๐วันไม่ต้องเลือกผู้ดำรงตำแหน่งแทน^{๒๑}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้ความหมายของหลักสูตรการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาว่าเป็นการศึกษาพิเศษเหมือนกับหลักสูตรของสถานศึกษาด้านการกีฬา

๒๐ วิชัย ธรรมเจริญ, คู่มือการปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2541, หน้า 28-29.

๒๑ อ้างแล้ว, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.2546, หน้า 33-34.

นาฏศิลป์ ละครกรรม เทคนิค อาชีวศึกษา และการอาชีพอื่นๆ แต่เน้นการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม แผนกธรรม บาลี เพื่อจรรโลงความรู้ในพุทธศาสนาเข้าไปด้วยซึ่งก็จัดเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงต้องยึดถือโครงสร้าง การเทียบโอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เกณฑ์จบหลักสูตรหรือเลื่อนช่วงชั้นและมาตรฐานการเรียนรู้ ๘ กลุ่มสาระจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ เช่นกัน แต่ส่วนสาระเพิ่มเติมและหรือรายวิชาเพิ่มเติมให้สถานศึกษากำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังได้เองตามโปรแกรมวิชาที่จัดขึ้น และตามปรัชญาจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา สำหรับโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนสามารถจัดโครงสร้างของหลักสูตรได้ดังนี้^{๒๒}

๑. สามารถปรับเวลาเรียนในแต่ละกลุ่มสาระได้ตามความเหมาะสม และบริบทของแต่ละโรงเรียน

๒. โรงเรียนต้องจัดสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมรายวิชาธรรมวินัย ศาสนปฏิบัติ และภาษาบาลี ให้กับนักเรียนทุกรูปไม่น้อยกว่าที่กำหนดไว้

๓. โรงเรียนสามารถจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมอื่นๆ โดยเลือกเรียนใน ๘ กลุ่มสาระที่เหมาะสมกับสมณสารูปและสอดคล้องตามสภาพชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วยประกาศมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๓ ว่าด้วยโครงสร้างหลักสูตรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ๒๕๕๔ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (ฉบับเห็นชอบของ มหาเถรสมาคม) สาระสำคัญของหลักสูตรนี้ คือวิชาภาษาบาลีที่ ม.ต้น ต้องเรียน ๓๖๐ ชั่วโมง (๙๓๓) และม.ปลาย เรียน ๔๘๐ (๑๒๓๓) โดยประเด็นนี้ทางกลุ่ม ๆ ได้แจ้งให้ผู้บริหารโรงเรียนทราบในการประชุมผู้บริหารวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๔ ที่ผ่านมา ว่าทุกโรงเรียนจะต้องสอนภาษาบาลี หรือธรรมศึกษาในภาคเช้า(เพิ่มเติม)อย่างน้อย ๓ ชั่วโมง ถึงจะเพียงพอกับชั่วโมงการเรียนการสอนตามหลักสูตร จึงแจ้งให้ถือปฏิบัติโดยทั่วกัน^{๒๓}

ส่วนการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาหมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาได้อนุโลมตามภาระงานการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยจำแนกงานออกเป็นงานดังนี้

๑) การบริหารงานวิชาการหมายถึงการดำเนินกิจการทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา และการปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอนนักเรียนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

๒) การบริหารงานบุคคลหมายถึงการคัดเลือกครูเข้ามาทำการสอนการปฐมนิเทศทะเบียนงานสารสนเทศงานการเงินและบัญชี

๓) การบริหารงานธุรการและการเงินหมายถึงงานที่ประกอบด้วยงานสารบรรณทะเบียนงาน

๒๒ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. แนวทางการจัดการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550, หน้า 6-7.

๒๓ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. คู่มือการปฏิบัติงาน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, ประกาศมหาเถรสมาคม ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ว่าด้วยโครงสร้างหลักสูตร. พ.ศ. 2553.

สารสนเทศงานการเงินและบัญชี

๔) การบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมหมายถึงการดัดแปลงอาคารสถานที่ที่มีอยู่ให้ทันสมัยและใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ที่เหมาะสมสะดวกสบายต่อการเรียนของนักเรียนตลอดจนครูคณาจารย์และผู้มาติดต่อให้ได้รับความสะดวกสบายตามสมควร

๕) การบริหารงานกิจการนักเรียนหมายถึงการจัดการแนะแนวรวมทั้งการปฐมนิเทศการให้ความสะดวกและสวัสดิการแก่นักเรียนเช่นการจัดที่รับประทานอาหารการจัดกิจกรรมนักเรียนรวมทั้งการรักษาระเบียบวินัย

๖) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหมายถึงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและข่าวสารต่างๆด้านหลักธรรมในพระพุทธศาสนาตลอดจนนโยบายและจุดประสงค์ของโรงเรียนให้แก่ชุมชนทราบและในขณะเดียวกันนั้นทางโรงเรียนก็จะได้ทราบความคิดความต้องการของชุมชนอีกด้วยเพื่อจะนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการของทั้งสองฝ่าย²⁴

สรุปได้ว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในด้านของความหมายนั้น ถือว่าเป็นศาสนศึกษาแผนกสามัญศึกษา อยู่ในความผิดชอบของ กองพุทธศาสนศึกษาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินการจัดการศึกษาทางวิชาการพระพุทธศาสนา แผนกนักธรรม-ภาษาบาลี ที่คอยควบคุมและส่งเสริมการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์โดยมีอำนาจพิจารณาให้ความเห็นชอบนโยบายงานโครงการต่างๆ โดยการกำหนดวิद्यฐานะผู้สำเร็จ รวมไปถึงถวายเป็นการสนับสนุนกิจการของคณะสงฆ์การบริหารการปกครองทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมนั้นได้มีความหมายที่มั่งคั่งถาวร และโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้นยังมีการบริหารงานด้านต่างๆ ครบทุกด้าน จึงทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมนั้นเป็นสถานที่ ที่สร้างสิ่งที่ดีๆ ให้กับสังคมและชุมชน รวมไปถึงการพัฒนาบุคลากรให้ประเทศ ได้รับการเจริญก้าวหน้าทางด้านการศึกษา อีกด้านหนึ่งด้วย

การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษายังพบปัญหาและอุปสรรคอยู่หลายประการ กล่าวคือ ด้านบุคลากรพบว่ายังขาดแคลนครูที่มีคุณวุฒิและคุณสมบัติที่เหมาะสม ด้านอาคารสถานที่ยังมีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาประมาณครึ่งหนึ่งไม่มีอาคารเรียนเป็นของตนเอง รวมทั้งปัญหาด้านการบริหารงานของโรงเรียนยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และยังพบว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไม่มีบุคลากรประจำ ครูผู้สอนเป็นเพียงแต่จ้างสอนเป็นชั่วคราวซึ่งทำให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนบุคลากรผู้สอนบ่อยครั้ง ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานต่ำ ด้านอุปกรณ์การเรียนการสอนขาดแคลนไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูอนุกุลวรรการ ฝาสุขกาโม พบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีสองข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาไม่สอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่น และการนำหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและบริหารไม่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง ดังนั้นจึงต้องอาศัยทักษะการ

บริหารของผู้บริหารที่มีความเชี่ยวชาญช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ก้าวทันสถานการณ์ปัจจุบัน และสามารถตอบสนองสังคมได้

๒. ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ทักษะภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผล ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นำองค์กรหรือหน่วยงานจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นและสำคัญต่อการบริหารงานบริหารตนเอง และบริหารบุคลากรอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สำหรับทักษะภาวะผู้นำที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ส่งเสริมให้เป็นผู้นำที่มีประสิทธิผลสูง ประกอบด้วย

- ๑) ทักษะการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิผลสูง (Highly effective Team building skill)
- ๒) ทักษะการแก้ปัญหา (Problem- solving skills)
- ๓) ทักษะการวางแผน (Planning – Project skills)
- ๔) ทักษะการกำกับกับการปฏิบัติงาน (Performance monitoring skills)
- ๕) ทักษะการสื่อสารที่ดี (Communication and climate set skills)
- ๖) ทักษะการสร้างสัมพันธ์ (Relationship building up skills)
- ๗) ทักษะการสอนงาน (Coaching skills)
- ๘) ทักษะทางสังคม (Social skill)
- ๙) ทักษะการตัดสินใจ (Decision making skill)
- ๑๐) ทักษะการกระตุ้นจิตใจ (Motivational skills)
- ๑๑) ทักษะการคิดเชิงสะท้อน (Reflective & thinking skills)
- ๑๒) ทักษะการจัดการตนเอง (Self – management skills)
- ๑๓) ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยี (Technological skills)
- ๑๔) ทักษะด้านการเรียนการสอน (Pedagogical skills)
- ๑๕) ทักษะด้านความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional intelligence skills)

การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานถือว่าเป็นกรอบสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ ๒ (พ. ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๖๑) โดยมีมุ่งหมายให้ผู้บริหารสถานศึกษาพัฒนาตนเองและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการบริหารและพัฒนาการศึกษาในปัจจุบันจะมีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม โดยสถานศึกษาจะมีอำนาจในการบริหารและจัดการศึกษาด้วยตนเองมากขึ้นทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องปรับบทบาทหน้าที่เพื่อปฏิบัติงานบริหารการศึกษาในรูปแบบใหม่ได้อย่างยั่งยืน จึงมีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีทักษะทางการบริหารงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ มีความพร้อม มีสมรรถนะและศักยภาพ มีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน สามารถบริหารจัดการศึกษาและดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล สามารถบริหารจัดการและสนับสนุน

เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียนตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จากการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารและพัฒนาการศึกษาของประเทศต่างๆทั่วโลกที่มีผลการจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพของ Organization for Economic Co-operation and Development : OECD ปี ๒๐๑๒ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ต้องได้รับการพัฒนาให้มีทักษะภาวะผู้นำที่จำเป็นอย่างอย่างต่อเนื่อง เพราะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิผลสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะที่สำคัญที่สถาบันและองค์กรชั้นนำระดับโลกต่างๆให้ความสำคัญ ประกอบด้วย ทักษะการสร้างทีมงาน (Team building skill) และทักษะการจัดการความขัดแย้ง (Conflict management skill)²⁵

การจัดการศึกษาในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศไร้พรมแดนนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศึกษาอย่างมากโดยเฉพาะเทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์และการสื่อสารมีการนำมาใช้ในการจัดการศึกษาโดยช่วยพัฒนาการเรียนการสอนให้มีความทันสมัยมากขึ้น การเรียนรู้ของผู้เรียนจะไม่จำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียนและครู การเรียนการสอนแบบดั้งเดิมจะลดน้อยลง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนจะเปลี่ยนแปลงไปเกิดกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่และเป็นตัวนำในการสร้างบริษัทใหม่จึงจำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างระบบพัฒนาองค์ความรู้ใหม่จากองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่โดยเฉพาะองค์กรการพัฒนาการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมทางการศึกษา แม้ว่าจะมีการเคลื่อนไหวระดับชาติเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาแห่งศตวรรษที่ ๒๑ จะเข้ามาแล้วก็ตามแต่การเคลื่อนไหวเรื่องนี้ก็ได้ขาดหายไปทำให้ขาดความต่อเนื่อง การเริ่มต้นในวันนี้อาจจะเข้าไปแต่ยังไม่สายที่จะลงมือทำ โดยผู้บริหารสถานศึกษาทุกระดับจะต้องตัดสินใจดำเนินการให้ภารกิจของสถานศึกษาที่ตนเองรับผิดชอบมีการสร้างคุณภาพสำหรับอนาคตบนพื้นฐานทักษะศตวรรษที่ ๒๑ และเริ่มให้มีการดำเนินการอย่างจริงจัง ภารกิจดังกล่าวเป็นหน้าที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องทำความเข้าใจโดยเร่งด่วน อย่างไรก็ตาม โจทย์ปัญหาเบื้องต้นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุคไร้พรมแดนก็คือ

๑. จะบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างไรให้นักเรียน/นักศึกษาทุกคน มีศักยภาพสูงสุดและครบถ้วนตามทักษะของมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑ พึงมี
๒. จะทำอย่างไรให้นักเรียน/นักศึกษาถือว่าการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่ต้องทำตลอดชีวิต
๓. จะทำอย่างไรให้สถานศึกษาตอบสนองความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเท่าเทียมกันของมนุษย์

การบริหารในสภาวะที่แตกต่างกันและมีการเปลี่ยนแปลง คือ การบริหารหรือการจัดการที่ตอบสนองต่อสภาวะการณ์ที่เผชิญอยู่ องค์กรนั้นมีความแตกต่าง เผชิญกับสภาวะการณ์ที่แตกต่างกันและดังนั้นจึงต้องการวิธีการในการบริหารหรือการจัดการที่แตกต่างกัน ผู้บริหารจะต้องตระหนักและตอบสนองตัวแปรตามสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบมายังองค์กรรวมทั้งจำเป็นต้องอ่านและพยายามแปรสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ก่อน

25 ทักษะภาวะผู้นำองค์กรโรงเรียนในศตวรรษที่ 21, <https://www.gotoknow.org/posts/565807> [ออนไลน์วันที่ 23 มกราคม 2561]

ที่จะตัดสินใจหาทางเลือกที่ดีที่สุดเพื่อประสานงานในกิจกรรมที่ต้องกระทำทั้งหมดขององค์กร

สรุปได้ว่า ทักษะการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ผู้บริหารจำเป็นต้องมีทักษะภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผลทั้ง ๑๔ ข้อเพื่อผู้บริหารสถานศึกษาได้พัฒนาตนเองและพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการบริหารและพัฒนาการศึกษาในปัจจุบันจะมีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม โดยสถานศึกษาจะมีอำนาจในการบริหารและจัดการศึกษาด้วยตนเองมากขึ้นทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องปรับบทบาทหน้าที่เพื่อปฏิบัติงานบริหารการศึกษาในรูปแบบใหม่ได้อย่างยั่งยืน จึงมีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีทักษะทางการบริหารงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ มีความพร้อม มีสมรรถนะและศักยภาพ มีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน สามารถบริหารจัดการศึกษาและดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ อธิษฐานต์,เทคนิคการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ม.ต้น-ม.ปลาย,กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.
- จันทร์ธานี สงวนนาม.ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา.กรุงเทพฯ:บุ๊คพอยส์.๒๕๔๖.
- ถวิล อรัญเวศ.นักบริหารมืออาชีพในยุคเขตพื้นที่การศึกษา.วารสารวิชาการ,๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔.
- ธำรงค์ศักดิ์ คงคาสวัสดิ์.เริ่มต้นอย่างไรเมื่อนำCompetency มาใช้ในองค์กร;พิมพ์ดีการพิมพ์. กรุงเทพฯ๒๕๕๐.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุล.การบริหารการศึกษา.กรุงเทพมหานคร:ภาควิชาบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์, ๒๕๔๕.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. หลักการบริหารการศึกษา.กรุงเทพฯ: องค์ศิลป์การพิมพ์.๒๕๔๖.
- นิสตาร์ก เวชยานนท์. ไพฑูรย์ เจริญพันธุ์วงศ์. พฤติกรรมองค์กรและการบริหารกรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๐.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาการศึกษา.ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพ.กรุงเทพฯ :๒๕๔๖.
- วิชัย ธรรมเจริญ, คู่มือการปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.
- สมยศ นาวิการ. การบริหาร. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.๒๕๔๕.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์.สาระสำคัญของพระราชบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปวิชาชีพครู.๒๕๔๔.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๔๕ – พ.ศ.๒๕๕๙).กรุงเทพฯ ๒๕๔๔ หน้า๓๘-๓๙.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ปฏิทินการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ, (ม.ป.ท., ๒๕๕๖), หน้า ๑๕.

. คู่มือการปฏิบัติงาน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, ประกาศมหาเถรสมาคม ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ว่าด้วยโครงสร้างหลักสูตร.พ.ศ. ๒๕๕๓.

. แนวทางการจัดการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐, หน้า ๖-๗.

อำภา บุญช่วย. ชื่อเรื่อง, การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน.พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์๒๕๓๗, หน้า ๒๒๐.

<https://www.gotoknow.org/posts/๕๖๕๘๐๗> [ออนไลน์วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑]

<http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=lean-๓๕๗&group=๑.๑๗> ธันวาคม ๒๕๕๔.

Drake, T.L, and Roe, W.H. (1986). The Principal ship. 3 rd ed. New York : Macmilan.p30.

Katz, R.L. Skill of Effective Administrator. Harrard Business Review, 12 (1) : 33-42 ; January-February, 1955.

การจัดการความรู้สู่ทักษะชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

Knowledge Management in Life Skills Based on Sufficiency Economy.

พระศรีรัตน์ สิริรัตน (ศรีสง่า)¹

บทคัดย่อ

การจัดการความรู้สู่ทักษะชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการนำความรู้ที่มีอยู่มาพัฒนาและเสริมทักษะขององค์ความรู้ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาศักยภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของชีวิตบนพื้นฐานของความพอประมาณ บนเหตุผลที่ดี มีภูมิคุ้มกันที่เกิดจากความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการจัดการความรู้ที่ถูกต้อง

คำสำคัญ : การจัดการความรู้, ทักษะชีวิต, หลักเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

Knowledge management for life skills based on sufficiency economy is to bring existing knowledge and develop the knowledge of the knowledge base with sufficient economy in order to develop the potential of life. Living on the basis of modesty. On good reason Immune to the knowledge and experience gained from the knowledge management.

Keywords : Knowledge Management, Life Skills, Sufficiency Economy.

บทนำ

การจัดการความรู้คือการผสมผสานขององค์ประกอบของความรู้ได้แก่ประสบการณ์ของคนในการตัดสินใจข้อเท็จจริงพื้นฐานความซับซ้อนการเรียนรู้ผิดถูกด้วยตนเองค่านิยมและความเชื่อรวมทั้งคุณค่าความรอบรู้ในเนื้อหาสาระสารสนเทศและความเชี่ยวชาญที่ทำให้กรอบการทำงานมีการประเมินและเกิดการรวมเข้ากับประสบการณ์และสารสนเทศใหม่เพื่อนำไปสนับสนุนทำให้ศักยภาพความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคคลเพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพราะการจัดการนั้นเป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้การแสวงหาความรู้ทั้งที่เป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล

¹ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

(Tacit Knowledge) แล้วนำความรู้ที่นั่นไปใช้ในการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพการจัดการความรู้จำเป็นต้องมีการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เป็นกระบวนการที่ชัดเจนและมีความต่อเนื่อง เพื่อส่งผลให้เกิดพัฒนาคน การพัฒนางาน และการพัฒนาองค์การ

จากบทเรียนและประสบการณ์ที่ได้รับจากผลของการพัฒนาประเทศในสี่ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้มีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศกันอย่างขนานใหญ่ โดยมีการอัญเชิญพระราชกระแสเรื่อง ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญาและวิสัยทัศน์นำในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๙ โดย นายสิปนนท์ เกตุทัต ประธานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีหนังสือลงวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๔๒ กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายวางแผน และทำแผนปฏิบัติการในทุกระดับเพื่อให้ประเทศชาติรอดพ้นจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ ตลอดจนจนเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตที่ดี ของคนในชาติได้อย่างยั่งยืนและมั่นคงต่อไปและในการนี้ได้ระบุไว้ในความนำของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ.๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) ด้วยว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ เป็นแผนที่ได้อัญเชิญแนว ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็น ปรัชญานำทาง ในการพัฒนาและบริการประเทศ โดยยึดหลัก ทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลมีคุณภาพและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ²

เหตุผลสำคัญที่ได้มีการอัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นหลักและวิสัยทัศน์ ในการแก้ไขปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจและเป็นแนวทางพัฒนาประเทศในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ และเป็นจุดหักเหที่สำคัญในประวัติศาสตร์การพัฒนาประเทศไทย ก็เนื่องมาจากมีการยอมรับว่า ทฤษฎีและกรอบแนวคิดของการพัฒนาประเทศโดยการอาศัยแนวคิดและทฤษฎีทุนนิยมตามแบบตะวันตกนั้น ไม่สามารถทำให้ประเทศชาติและประชาชน ก้าวหน้าอย่างมั่นคงและอยู่ดีมีสุขได้ดังที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ ก็ได้ย้ำถึงผลสรุปของการพัฒนาที่ผ่านมาว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” และในแผนพัฒนาฉบับที่ ๙ ก็ได้วิเคราะห์และระบุไว้ในแผนฯ เช่นเดียวกันว่า “.จากการประเมินผลการพัฒนาในช่วง ๔ ทศวรรษ ที่ผ่านมาชี้ให้เห็นอย่างชัดเจน ถึงการพัฒนาที่ขาดสมดุลโดยประสบความสำเร็จเฉพาะในเชิงปริมาณ แต่ขาดความสมดุลในด้าน คุณภาพ “จุดอ่อน” ของการบริหาร ทางเศรษฐกิจ การเมือง และราชการ ยังเป็นการรวมศูนย์อำนาจ และขาดประสิทธิภาพ..” ดังนั้นวิสัยทัศน์ของการพัฒนาประเทศไทยในอนาคต ๒๐ ปี ข้างหน้า จึงมีจุดมุ่งหมายเน้น

...การแก้ปัญหาค่าความยากจน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคน ส่วนใหญ่ ของประเทศให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ” และ สร้างค่านิยมร่วมให้คนไทยตระหนักถึงความจำเป็น

2 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ.๒๕๔๕ - ๒๕๔๙), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา), หน้า ก.

และการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดทัศนคติและกระบวนการทำงาน โดยยึด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการประเทศแนวใหม่ที่มุ่งสู่ประสิทธิภาพและคุณภาพและก้าวตามโลกได้อย่างรู้ทัน...³

วิสัยทัศน์ของการพัฒนาประเทศไทย ในระยะ ๒๐ ปีในอนาคตจึงสามารถสรุปเนื้อหาสาระโดยย่อว่า วิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศในสองทศวรรษข้างหน้า จะมีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นปรัชญานำโดยจะพัฒนาประเทศไปในทางสายกลาง เพื่อให้เกิดมีความสมดุลและมีคุณภาพของการพัฒนาไม่สุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง พร้อมกับการสร้างภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลก มีอิสรภาพในการที่จะไม่ตกอยู่ในความครอบงำของกระแสวัตถุนิยม และกระแสโลกาภิวัตน์บางด้านที่ไม่พึงปรารถนา และไม่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมไทย ทั้งนี้เพื่อสร้างสรรค์สังคมที่พึงประสงค์ คือ การเป็นสังคมคุณภาพ สังคมภูมิปัญญา และสังคมสมานฉันท์ และเอื้ออาทร ที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ

การปฏิรูปการศึกษาระดับอาชีวศึกษาระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๗๗) ในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและสามารถจัดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต และสร้างคุณลักษณะแห่งความพอเพียงในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๕๙-๒๕๖๓) และแผนพัฒนา ๒๐ ปี ของประเทศไทย โดย ยังคงยึดหลักการสร้างทักษะของมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นพื้นฐานอยู่ การจัดการศึกษาในระดับอาชีวศึกษา มีความสำคัญกับเยาวชนมาก เพราะส่วนใหญ่ของผู้จบการศึกษา จะมุ่งไปประกอบอาชีพ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอน และอาชีพ เพื่อสร้างความรู้ให้สมบูรณ์ตามระดับ การฝึกฝนทักษะให้มีความเชี่ยวชาญ การสร้างเจตคติที่ดีต่ออาชีพและการดำเนินชีวิตที่จะต้องพัฒนาให้สมบูรณ์ขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาทุกคน ที่จะเป็นกำลังสำคัญในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญยั่งยืนต่อไป และคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง ที่รัฐบาลได้กำหนดให้เป็นนโยบายในการพัฒนาประเทศ คือ การส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ ๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้นำมาบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ ๘ และ ๙ สืบเนื่องมาจนถึง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ซึ่งหน่วยงานของรัฐ ทุกกระทรวง ทบวง กรม ได้นำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับ แผนงานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชน โดยกระทรวงศึกษาธิการ ในส่วนของคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้ส่งเสริมนโยบายการจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาอาชีวศึกษา ได้ ฝึกฝนทักษะชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในทุกหลักสูตร

3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ , หน้า ๙.

๑.แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

๑) ความหมายของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ หมายถึง การยกระดับความรู้ขององค์การ เพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญา โดยเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน กว้างขวาง และครอบคลุมความหมาย ดังนี้

๑. การจัดการความรู้เป็นการรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูล เพื่อสร้างเป็นความรู้ เทคโนโลยีด้านข้อมูลและด้านคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้แต่เทคโนโลยีด้านข้อมูลและคอมพิวเตอร์ โดยตัวของมันเองไม่ใช่การจัดการความรู้

๒. การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนความรู้ถ้าไม่มีการแลกเปลี่ยนความรู้แล้ว ความพยายามในการจัดการความรู้ก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ พฤติกรรมภายในที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม พลวัต และวิธีปฏิบัติมีผลต่อการแลกเปลี่ยนความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมและสังคมมีความสำคัญต่อการจัดการความรู้อย่างยิ่ง

๓. การจัดการความรู้ต้องอาศัยผู้รู้ในการตีความและประยุกต์ใช้ความรู้ในการสร้างนวัตกรรมและเป็นผู้นำทางในองค์การ รวมทั้ง ต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ ดังนั้น กิจกรรมเกี่ยวกับคน ได้แก่ การดึงดูดคนดีและเก่ง การพัฒนาคน การติดตามความก้าวหน้าของคน และดึงคนมีความรู้ไว้ในองค์การ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้

๔. การเพิ่มประสิทธิผลขององค์การ การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างความมีชีวิตชีวาและความสำเร็จให้องค์การ ประเมินต้นทุนทางปัญญา และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้เป็นดัชนีบอกกว่าองค์การมีการจัดการความรู้ได้อย่างไร⁴

จะเห็นได้ว่า การจัดการความรู้ก็คือความสามารถในการจัดการกระบวนการสำคัญที่จะทำให้การแสวงหาความรู้ทั้งที่เป็นความรู้ชัดเจน (Explicit Knowledge) ที่อยู่ในรูปของหนังสือ เอกสาร รายงาน ต่างๆ และความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) แล้วนำความรู้นั้นไปใช้ในการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพการจัดการความรู้จำเป็นต้องมีการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เป็นกระบวนการที่ชัดเจนและมีความต่อเนื่อง เพื่อส่งผลให้เกิดพัฒนาคน การพัฒนางาน และการพัฒนาองค์การ เพื่อเป็นรากฐานของอาเซียนที่เข้มแข็ง

๒) องค์ประกอบการจัดการความรู้

องค์ประกอบการจัดการความรู้ที่นั้นเกิดขึ้นจากการผสมผสานการปฏิบัติงานของคน กระบวนการ และเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่มีคุณภาพมีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

คน (Man) กลยุทธ์หลักที่องค์การใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ในทศวรรษนี้มุ่งที่ความสามารถของคนในองค์การคนจึงมีความสำคัญเป็นอันดับแรกการจัดการความรู้เป็นกลยุทธ์กระบวนการและเทคโนโลยีที่ใช้ในองค์การเพื่อแสวงหา สร้างจัดการแลกเปลี่ยนและทำให้การใช้ความรู้จากหลายศาสตร์

⁴ วิจารณ์ พานิช,การจัดการความรู้คืออะไร : ไม่ทำไม่รู้, (สถาบันการจัดการความรู้เพื่อสังคม : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๗), หน้า ๒.

เช่นการบริหารจัดการ(Management Science) การค้นคว้าสารสนเทศ(Information Retrieval)สิ่งประดิษฐ์ทางปัญญา(Artificial Intelligence) และพฤติกรรมองค์การ (Organization Behavior)

กระบวนการ (Process) กระบวนการของการจัดการความรู้ประกอบด้วยแนวทางและขั้นตอนของการจัดการความรู้โดยต้องระบุประเภทของสารสนเทศที่ต้องการ ทั้งจากแหล่งข้อมูลภายในและภายนอกเป็นการแยกว่าความรู้ชนิดใดที่ควรนำมาใช้ในองค์การแล้วนำความรู้ที่กำหนดโครงสร้าง รูปแบบ และตรวจสอบความถูกต้อง ก่อนที่จะนำมาผลิตและเผยแพร่ โดยการบริหารกระบวนการนั้นจะต้องเข้าใจวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนขององค์การว่าด้วยการบรรลุเป้าหมายอะไร

เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) การจัดการความรู้มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ในองค์การให้เป็นความรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อบุคคลนั้นเวลาและรูปแบบที่บุคคลนั้นต้องการ เรียกว่า “ระบบบริหารความรู้” ซึ่งองค์ประกอบของระบบบริหารความรู้ได้แก่ เทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดเก็บเอกสาร

สารสนเทศ(Repositories) แพลตฟอร์มที่ทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน (Collaborative Platforms) การมีระบบและฐานข้อมูลที่ใช้งานร่วมกันได้⁵

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบความรู้เป็นบาทฐานต่อการจัดการความรู้คือการผสมผสานขององค์ประกอบของความรู้ได้แก่ประสบการณ์ของคนในการตัดสินใจที่จริงพื้นฐานความซับซ้อนการเรียนรู้ผิดถูกด้วยตนเองค่านิยมและความเชื่อรวมทั้งคุณค่าความรอบรู้ในเนื้อหาสาระสารสนเทศและความเชี่ยวชาญที่ทำให้กรอบการทำงานมีการประเมินและเกิดการรวมเข้ากับประสบการณ์และสารสนเทศใหม่เพื่อนำไปสนับสนุนทำให้ศักยภาพความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคคลเพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒. หลักเศรษฐกิจพอเพียง

๑) ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ทำให้ทราบถึงความหมาย หลักการ แนวคิด รวมถึงงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอมี พอกิน ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ⁶

5 Davenport. andprusak.Working, Knowledge :New Organization Management What They Know. Boston : Harvard Business School, 2002

6 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, คำพ่อสอน ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต, (สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิสตรี้ – สฤชดั่งวงศ์ : โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

อำพน กิตติอำพน ดร. ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก^๗

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงว่าหมายถึง การมีจิตใจที่พอเพียง มีความวิริยะพอเพียง มีปัญญาพอเพียง มีวัฒนธรรมที่พอเพียง มีสิ่งแวดล้อมที่พอเพียง และมีความเอื้ออาทรต่อกัน หลักของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ก็คือ เศรษฐกิจที่บูรณาการได้ดุลยภาพ มีความเป็นปกติยั่งยืน^๘

สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงว่าหมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองให้อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่มุ่งหวังแต่จะหุ่่มเทศสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองได้ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้^๙

เกษม วัฒนชัย ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับทุกประเทศในโลก โดยเฉพาะการสร้างเสริมความเข้มแข็งเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์^{๑๐}

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักการดำเนินชีวิตที่มีฐานอยู่บนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรม ซึ่งทำให้รากฐานของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมั่นคงสามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ มีความพออยู่ พอกิน ไม่ฟุ่มเฟือย มีความพอดี มีความพอเพียงตามอัตภาพ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของสังคมวัตถุนิยม จนสามารถปรับตัวเองให้สมดุลกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมบนพื้นฐานแห่งความมั่นคง และยั่งยืนของตนเองและสิ่งแวดล้อม

๒) แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นเวลานานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจและภายหลังทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสการเปลี่ยนไปของโลก ดังที่มีผู้รู้ได้กล่าวถึงแนวคิด

^๗ อำพน กิตติอำพน ดร., **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย**, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

^๘ ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^๙ สุเมธ ตันติเวชกุล, **ใต้เบื้องพระยุคลบาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘๖.

^{๑๐} เกษม วัฒนชัย, **การปฏิรูปการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.

เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้พอจะสรุปมานำเสนอได้ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทย โดยทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง รวมถึงการใช้ความรู้ความสามารถที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมในการดำรงชีวิต เพื่อป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคง มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้^{๑๑}

๑) กรอบลักษณะ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการมองโลกเชิงระบบการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

๒) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓) ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

(๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

(๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความเพียงพอนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

(๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

๔) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้

(๑) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

(๒) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

^{๑๑} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

๕) แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ประเวศ วะสี ได้นำเสนอถึงแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงว่า ความพอเพียงจะต้องพอเพียง ๗ ประการ ดังนี้^{๑๒}

๑) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว เป็นเศรษฐกิจแบบที่ไม่ทอดทิ้งกัน

๒) จิตใจพอเพียง ส่งผลให้เป็นผู้รักและเอื้ออาทรคนอื่น

๓) สิ่งแวดล้อมพอเพียง ยังชีพและทำมาหากินบนพื้นฐานของการอนุรักษ์ และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม เช่น ทำเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

๔) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง เป็นการรวมตัวกันจนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จนทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

๕) ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

๖) ตั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง ซึ่งมีความสัมพันธ์และเติบโตขึ้นมาจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง

๗) มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่วูบวาบ ส่งผลให้สุขภาพจิตดี

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็น ปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนของการพัฒนา คุณลักษณะของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน^{๑๓}

เกษม วัฒนชัย ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ที่ทางสายกลาง โดยยึดคำว่า “พอเพียง” ไม่สุดโต่ง ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ ๑) พอประมาณทั้งปริมาณและคุณภาพ ๒) มีเหตุผล ในการบริโภค ๓) มีภูมิคุ้มกันในตัว พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อป้องกันวิกฤต เงื่อนไขสำคัญที่จะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้แล้วให้ประสบผลสำเร็จ มี ๒ ประการ คือ ๑) คุณธรรม ซึ่งเป็นกลไกการคิด และตัดสินใจของแต่ละคน หากคิดและตัดสินใจเหมือนคนทั่วโลกที่บอกว่าเป็นความดี ความงาม ความจริง แสดงว่ามีคุณธรรม หากคิดออกมาตรงกัน

^{๑๒} ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒), หน้า ๔ - ๕.

^{๑๓} คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ศุภสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔.

ข้าม เรียกว่า คนไร้คุณธรรม ๒) วิชาการหรือความรู้ ในการวางแผนและการลงมือทำงาน ต้องใช้หลักวิชาที่เหมาะสม ความรู้จริง และความรอบคอบเป็นตัวตัดสินจะใช้อารมณ์และอคติไม่ได้ ซึ่งเป็นเงื่อนไขในการดำเนินชีวิตต้องใช้ความอดทน ใช้สติ ใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต¹⁴

สรุปได้ว่า การที่จะพัฒนาตนเองให้สามารถดำเนินชีวิตไปตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นการปลูกฝังคุณค่าของความเป็นคน การคิดถูก ปฏิบัติถูก มีสติ และใช้ปัญญาไปในทางที่ถูกที่ควร เพื่อเพิ่มทางเลือกและพัฒนาศักยภาพของแต่ละคน ให้สามารถอยู่อย่างพออยู่พอกิน อิ่มชูตัวเองและครอบครัวได้โดยไม่เบียดเบียนทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

๓) ทฤษฎีใหม่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง

เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง ในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียรและความอดทน สติและปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคี

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้บอกหลักการและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ในขณะที่ แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอนนั้น เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม¹⁵

ชัยอนันต์ สมุทวณิช ศ.ดร. ได้วิเคราะห์ทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริว่า ทฤษฎีใหม่ เป็นส่วนหนึ่งในบริบทของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นสัมมาทฤษฎีที่อยู่เหนือระบบแนวความคิดในทฤษฎีของการพัฒนาต่าง ๆ ที่ขาดและพร่องทางจริยธรรม โดยเห็นว่ามีทิศทาง จริยธรรมของทฤษฎีใหม่และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีอยู่ในพุทธปรัชญาแล้วแต่ยังไม่มีผู้ใดนำมาจัดระบบและนำเสนออย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมเท่านั้น “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นทฤษฎีที่แตกต่างไปจากทฤษฎีอื่น ๆ ตรงที่มีจริยธรรมกำกับจึงเรียกได้ว่าเป็นสดมภ์หลักของระบบความคิดและเชื่อมโยงกับมนุษย์โดยตรง ดังที่เรียกกันว่า “คนเป็นศูนย์กลาง” (Human – Centered) โดยเฉพาะคนผู้ยากไร้ด้อยโอกาสในชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีมิติด้านจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างหลากหลาย

¹⁴ เกษม วัฒนชัย, การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๙), หน้า ๔ – ๖.

¹⁵ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๕.

โดยไม่จำเป็นต้องคู่ตรงข้าม ชัดแย้ง แข่งขัน ครอบงำซึ่งกันและกัน หากแต่เอื้ออาทร เกื้อกูล และทำให้เกิดดุลยภาพที่เคลื่อนไหวได้(Dynamic Balance) ช่วยกันแบบน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่าอันเป็นการพึ่งพิงอิงกัน (Interdependence) มากกว่าเป็นเพียงการ “พึ่งพาอาศัย” (Dependence) ซึ่งเป็นหลักการในการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยทั่วไปอยู่แล้ว¹⁶

สรุปได้ว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้จะเป็ประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชน องค์กรและธุรกิจต่าง ๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลัก ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้มากที่สุด

๔) หลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยคุณลักษณะสำคัญคือ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน คือ

๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

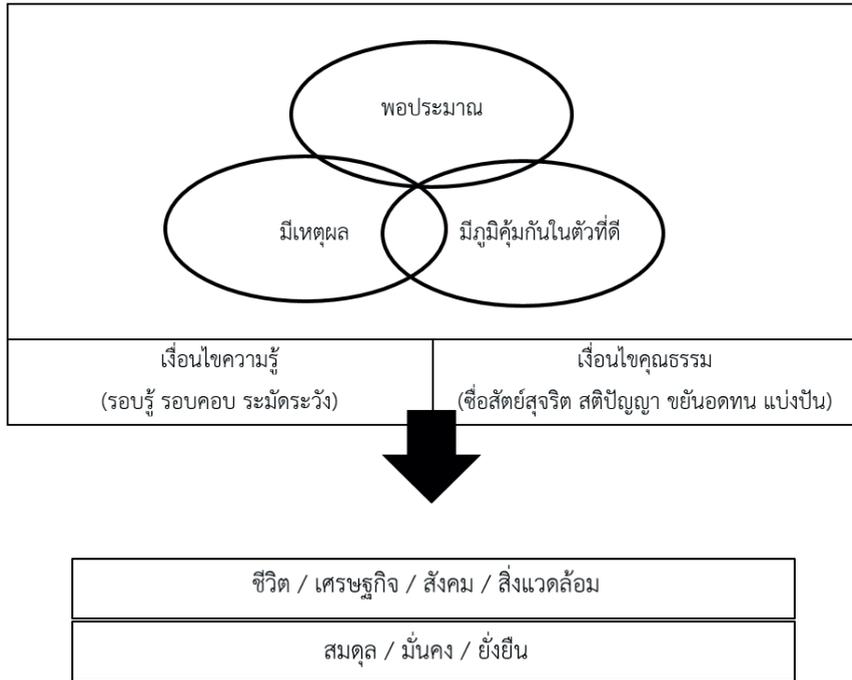
๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ

๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

นอกจากนี้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังต้องอาศัยเงื่อนไขการตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน เมื่อปฏิบัติได้เช่นนี้ผลที่จะได้รับคือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี¹⁷

¹⁶ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ศ.ดร., **ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิคอนราด อดเเนอร์ , ๒๕๔๑), หน้า ๙ – ๑๑.

¹⁷ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**, วารสารนิรัชย์พัฒนา, ฉบับประจำเดือนสิงหาคม ๒๕๕๓, (สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔ – ๑๖.

แผนภาพที่ ๑ หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

(มาจากวารสารมูลนิธิชัยพัฒนา, ๒๕๕๓, หน้า ๑๖)

สรุปการจัดการความรู้สู่ทักษะชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการผสมผสานขององค์ประกอบของความรู้ได้แก่ประสบการณ์ของคนที่มีความรู้เฉพาะด้าน มีกระบวนการแสวงหาความรู้ จัดการความรู้ที่ถูกต้อง อาศัยเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเหลือในการพัฒนาหลักเศรษฐกิจและมีข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัยเพื่อการพัฒนาหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดเป็นทักษะชีวิต สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเห็นผล ส่งผลให้มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอประมาณ บนความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีเพราะมีความรู้ควบคู่กับคุณธรรมในตน ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคมได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- เกษม วัฒนชัย, การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๙), หน้า ๔ - ๖.
- , การปฏิรูปการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.
- คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔.
- คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๕.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช ศ.ดร., ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิคอนราด อดเเนอร์ , ๒๕๔๑), หน้า ๙ - ๑๑.
- ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๓.
- , เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒), หน้า ๔ - ๕.
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, วารสารมูลนิธิชัยพัฒนา, ฉบับประจำเดือนสิงหาคม ๒๕๕๓, (สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔ - ๑๖.
- , คำพ่อสอน ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต, (สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิสดศรี - สฤชดีวงศ์ : โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.
- วิจารณ์ พานิช, การจัดการความรู้คืออะไร : ไม่ทำไม่รู้, (สถาบันการจัดการความรู้เพื่อสังคม : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๗), หน้า ๒.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๓.
- , แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ.๒๕๔๕ - ๒๕๔๙), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา), หน้า ก.
- สุเมธ ตันติเวชกุล, ใต้เบื้องพระยุคลบาท, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘๖.

อิทธิบาท ๔ กับการประกันคุณภาพการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา Principle IV with Quality Assurance in Higher Education.

พระสุรชัย สุรชโย (หงษ์ตระกูล)¹

บทคัดย่อ

หลักอิทธิบาท ๔ เป็นหลักการปฏิบัติที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการประกอบกิจการงานต่างๆ ได้แก่ ฉันทะ พอใจในการทำงานนั้นๆ วิริยะ มีความเพียรพยายามประกอบกรงานนั้น จิตตะ เอาใจใส่ใฝ่ในกิจการงานนั้น และวิมังสา หมั่นไตร่ตรองพิจารณาข้อบกพร่องและนำกลับมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งมีความสอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิตสามารถนำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้กับระบบการประกันคุณภาพการศึกษา สถาบันอุดมศึกษาจะเกิดประสิทธิภาพที่ดีและมั่นคงสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างดีเยี่ยม

คำสำคัญ :อิทธิบาท ๔, การประกันคุณภาพการศึกษา,สถาบันอุดมศึกษา

Abstract

Education Quality Assurance The quality of education and the quality of education is standardized by the internal quality assurance of basic education institutions. Educational Quality Indicators and Assessments Basic Education Standard is a specification of the qualification. And the desirable qualities that are needed in every institution. It sets clear expectation for teachers, administrators, parents, communities, and other organizations involved in ensuring that the educational system is in place to support good, good and happy learners..

Keywords :Principle IV, Quality Assurance, Higher Education.

บทนำ

ระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาไทยได้ดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามพ

¹ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕ ในหมวดที่ ๖ ว่าด้วยการประกันคุณภาพการศึกษาระบุไว้ว่า “ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง”² ในปัจจุบันระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมาย ให้เป็นแนวทางปฏิบัติงาน ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมและการเรียนการสอน เพื่อให้มีการพัฒนาคุณภาพอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง สอดคล้องกับหลักการในระดับชาติไม่ว่าจะเป็น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการอุดมศึกษา เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา แผนการศึกษาแห่งชาติ ในขณะที่เดียวกันกับการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยต้องเป็นไปตาม ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ที่ตั้งไว้

จากความจำเป็นที่จะต้องประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษาของไทย จึงได้มีสาระบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ที่กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในดังนี้³

หมวด ๖ มาตรา ๔๘ ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

องค์กรจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดีที่สุดก็ต่อเมื่อการปฏิบัติหน้าที่โดยสมาชิกจะต้องไม่ปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะคนเดียว หากแต่การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในลักษณะกลุ่มงานที่มีประสิทธิภาพ มีเป้าหมายการปฏิบัติงานชัดเจนเรียกว่า “ทฤษฎีหมุดเชื่อมโยง” ของไลเคิร์ท (Linking Pin function theory) เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนในหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานใดๆ ร่วมกันด้วยการตัดสินใจ ร่วมจัดการและพัฒนา การให้ข้อเสนอแนะและให้ความคิดเห็นต่างๆ ในองค์กร การให้เกียรติและถือว่าทุกคนในองค์กรล้วนมีความสำคัญอย่างเท่าเทียมกัน หน่วยงานที่มีคุณภาพ จะมีโครงสร้างการปฏิบัติงานร่วมกันแบบหมุดเชื่อมโยง

๑. การทำงานเป็นกลุ่มช่วยให้งานมีประสิทธิภาพ สิ่งจูงใจมากขึ้น หน่วยงานได้ผลงานที่ดีที่สุด เมื่อทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานไม่ใช่ต่างคนต่างทำ ในการบริหารงานต้องสร้างกลุ่มปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

2 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษภายในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๓. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๔-๕.

3 ธีรพล ชุมวรรฐายี, บันไดสู่การประกันคุณภาพการศึกษา การบริหารจัดการคุณภาพในโรงเรียนเพื่อการประเมินภายนอก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุ๊คพอยท์ จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๕-๖.

๒. การปฏิบัติงานกลุ่มใช้ได้กับทุกระดับองค์การ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหมดเชื่อมโยง คือ ผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไปเป็นผู้นำกลุ่มหรือตัวแทนกลุ่ม เพื่อเชื่อมโยงกับกลุ่มในระดับสูงต่อไป

๓. หลักการสำคัญที่สุดต้องถือว่าการวางแผนและการแก้ไขปัญหาเป็นเรื่องของกลุ่ม ให้กลุ่มตัดสินใจโดยสมาชิกทุกคน ทุกคนจะเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ผูกพันยอมรับกัน⁴

๑. หลักอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับอิทธิบาท ๔ โดยให้ความหมายว่า สมาธิ หมายถึง ความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด ส่วนอิทธิบาทซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดสมาธิ และนำไปสู่ความสำเร็จที่เป็นจุดมุ่งหมายของสมาธิ สมาธิเกิดจากอิทธิบาทข้อใด ก็มีชื่อเรียกตามอิทธิบาทข้อนั้น โดยนัยนี้มีสมาธิ ๔ ข้อ คือ

๑. ฉันทะสมาธิ สมาธิที่เกิดจากฉันทะหรือสมาธิที่มีฉันทะเป็นใหญ่
๒. วิริยะสมาธิ สมาธิที่เกิดจากความเพียร หรือสมาธิที่มีวิริยะเป็นใหญ่
๓. จิตตะสมาธิ สมาธิที่เกิดจากความคิดจดจ่อ หรือสมาธิที่มีความคิดจดจ่อเป็น ใหญ่
๔. วิมังสาสมาธิ สมาธิที่เกิดจากวิมังสา หรือสมาธิที่มีวิมังสาเป็นใหญ่

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของอิทธิบาทว่าธรรมที่ให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์) หรือความสำเร็จ หรือธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดความสำเร็จหรือแปลงง่ายๆว่า ทางแห่งความสำเร็จมี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ (พอใจ)วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) โดยสรุปก็คือ มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝึกฝน และใช้ปัญญาสอบสวนทั้งหมด นับเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนเองปรารถนา ต้องการ

สมาธิเหล่านี้ จะเกิดมีควบคู่ไปด้วยกันกับความเพียร ที่เรียกว่า ปธานสังขาร ซึ่งแปลว่า สังขารที่เป็นตัวความเพียร หรือความเพียรที่เป็นเครื่องปรุงแต่ง แปลงง่ายๆ ว่าความเพียรที่เป็นแรงสร้างสรรค์ หรือความเพียรสร้างสรรค์⁵

การใช้อิทธิบาท ๔ ในทางการศึกษาจึงมีความหมาย เพื่อจำกัดวิชา คือ การไม่รู้สิ่งที่ไม่รู้ควรรู้ (อวินทริย์ น วินทิตติ อวิชา) และความรู้สิ่งที่ควรรู้ ชื่อว่า วิชา (วินทียวินทิตติ วิชา) ตรงกันข้ามกับคำว่า ฆมมานัสภาววิทิตกโรตติ วิชา ซึ่งแปลว่า การรู้สภาวะแท้จริงของแหล่งที่ทำให้เกิดปัญญา ๓ ประการตามที่ พระธรรมปิฎกได้กล่าว คือ

๑. จิตตามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การคิดพิจารณาหาเหตุผล (Wisdom resulting from reflection : knowledge that is thought out)

4 สมคิด บางโม, องค์การและการจัดองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท วิทยพัฒน์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๓๓-๓๔.

5 พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๙ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๔๒.

๒. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การเล่าเรียนมา (Wisdom resulting from study: Knowledge that is learned from others)

๓. ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ (Wisdom resulting from mental development : knowledge that is gained by development or practice)

พุทธทาสภิกขุ ได้แจกการอธิบายความหมายของ อิทธิบาท คำว่า บาท แปลว่า ฐาน เจริญ เช่น เท้าหรือตีน เพราะเป็นเชิงรองรับร่างกาย ส่วนอิทธิ แปลว่า ความสำเร็จ คำว่า ฤทธิ ก็แปลว่า ความสำเร็จ โดยรวม อิทธิบาท จึงหมายความว่า รากฐานแห่งความสำเร็จ รวมถึง ๔ อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และ วิมังสา กล่าวคือ ฉันทะ คือ ความพอใจ ในสิ่งที่ต้องทำ วิริยะ คือ พากเพียร เพียรไปในสิ่งที่พอใจ จิตตะ คือ เอาใจใส่ ฝักใฝ่ อยู่แต่สิ่งนั้นไม่เปลี่ยนแปลง และวิมังสา คือ คั่นคว้า สอดส่อง เพื่อจะแก้ปัญหา อุปสรรค อยู่เสมอไป⁶

อิทธิบาทจึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักที่ทำให้ถึงความสำเร็จ เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย กล่าวคือ หลักธรรมเหล่านี้ เป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความพอใจอย่างพอเพียงอย่างเดียว ก็ไม่สร้างเหตุแห่งการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องมีความพอใจแล้วพยายามขวนขวายหาความรู้บ่อยๆ โดยไม่เลิก กลางคัน พิจารณาข้อบกพร่องในการเรียนแล้วปฏิบัติสิ่งที่เกื้อกูลต่อการเรียนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งหลักธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ ประการ

๑. ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนา จะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป

๒. วิริยะ หมายถึง ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอา ธุระไม่ทอดย

๓. จิตตะ หมายถึง ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อย ใจให้ฟุ้งซ่านเลือนลหายไป

๔. วิมังสา หมายถึง ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตรา เหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผลประเมินผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น⁷

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๕ พระอภิธรรมปิฎกเล่มที่ ๒ ได้มีการกล่าวถึงวิธีการเจริญหรือการปฏิบัติอิทธิ บาท ๔ ประการ คือ

๑. ปฏิบัติ หรือเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย ฉันทสมาธิปานสังขาร

๒. ปฏิบัติ หรือเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย วิริยสมาธิปานสังขาร

6 พุทธทาสภิกขุ, **สุญญตา**, (กรุงเทพฯ มหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา), ๒๕๑๘, หน้า ๙๐.

7 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, บริษัท เอส.อาร์.พี.นิตยสารพิมพ์ดีด จำกัด, ๒๕๕๓, หน้า ๑๖๐.

๓. ปฏิบัติ หรือเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย จิตตสมาธิปธานสังขาร

๔. ปฏิบัติ หรือเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย วิมังสาสมาธิปธานสังขาร

๑. ฉันทสมาธิและปธานสังขาร เป็นไฉน

ฉันทะ หมายถึง ความพึงพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำ ความฉลาด ความพอใจ ในธรรม

สมาธิ หมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิในทริย สมาธิสัมมาสมาธิ

ปธานสังขาร หมายถึง การปรารถนาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประครองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยอินทรีย์ วิริยะผละ สัมมาวายามะ

ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามายังแล้ว เข้ามายังแล้วด้วยดี เข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบด้วยวิริยะ สมาธิ และปธานสังขาร ดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

๒. วิริยะสมาธิและปธานสังขาร เป็นไฉน

วิริยะ หมายถึง การปรารถนาความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ

สมาธิ หมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิในทริย สมาธิสัมมาสมาธิ

ปธานสังขาร หมายถึง การปรารถนาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประครองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยอินทรีย์ วิริยะผละ สัมมาวายามะ

ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามายังแล้ว เข้ามายังแล้วด้วยดี เข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบด้วยวิริยะ สมาธิ และปธานสังขาร ดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า ประกอบด้วยวิริยะสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

๓. จิตตสมาธิและปธานสังขาร เป็นไฉน

จิต หมายถึง มโน มานัส มโนวิญญูณธาตุที่สมกัน

สมาธิ หมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิในทริย สมาธิสัมมาสมาธิ

ปธานสังขาร หมายถึง การปรารถนาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประครองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยอินทรีย์ วิริยะผละ สัมมาวายามะ

ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามายังแล้ว เข้ามายังแล้วด้วยดี เข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้ว ด้วยดี ประกอบด้วยจิต สมาธิ และปธานสังขาร ดังกล่าวนี้นี้ ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

๔. วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร เป็นไฉน

วิมังสา หมายถึง ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฐิ

สมาธิ หมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิทริย สมาธิสัมมาสมาธิ

ปธานสังขาร หมายถึง การปรารณาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดสาหัส ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประครองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยะผละ สัมมาวายามะ

ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามายังแล้ว เข้ามายังแล้วด้วยดี เข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้ว ด้วยดี ประกอบด้วยวิมังสา สมาธิ และปธานสังขาร ดังกล่าวนี้นี้ ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

พระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงอิทธิบาท ๔ ไว้ว่าอิทธิบาท ๔ คือ

๑) ฉันทอิทธิบาท

๒) วิริยอิทธิบาท

๓) จิตตอิทธิบาท

๔) วิมังสอิทธิบาท

๑) ฉันทอิทธิบาท

ในอิทธิบาท ๔ นั้น ฉันทอิทธิบาท เป็นไฉน ภิกษุในศาสนานี้ เจริญโลกุตตรมานอันเป็นเครื่องนำออกไปจากโลก ให้เข้าสู่นิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุปฐมภูมิ สัจจจากกาม สัจจจาก อกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมมณ ประกอบด้วยด้วยวิตก วิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก เป็นทุกขาปฏิบัติทันทาภิญญา อยู่ในสมัยใด ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำความฉลาด ความพอใจในธรรม ในสมัยนั้น อันใดนี้เรียกว่า ฉันทอิทธิบาทธรรมทั้งหลาย ที่เหลือ เรียกว่า ธรรมที่สัมปยุตด้วยฉันทอิทธิบาท

๒) วิริยอิทธิบาท

วิริยอิทธิบาท เป็นไฉน ภิกษุในศาสนานี้ เจริญโลกุตตรมานอันเป็นเครื่องนำออกไปจากโลก ให้เข้าสู่ นิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุปฐมภูมิ สัจจจากกาม สัจจจาก อกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมมณ ประกอบด้วยด้วยวิตก วิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก เป็นทุกขาปฏิบัติทันทาภิญญา อยู่ในสมัยใด การปรารณาความ เพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ วิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้เรียกว่า วิริยอิทธิบาท ธรรมทั้งหลายที่เหลือ เรียกว่า ธรรมที่สัมปยุตด้วยวิริยอิทธิบาท

๓) จิตตธิบาท

จิตตธิบาท เป็นโฉน ภิกษุในศาสนานี้ เจริญโลกุตตรมานอันเป็นเครื่องนำออกไปจากโลก ให้เข้าสู่ นิพพาน เพื่อละทมิฬ เพื่อบรรลุปฐมภูมิ สัจจจากกาม สัจจจาก อกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ประกอบด้วยด้วยวิตก วิจารณ์ มีปิติและสุขอันเกิดแต่วิเวก เป็นทุกขาปฏิบัติทันทาทิถุญา อยู่ในสมัยใด จิต มโน มานัส ฯลฯ มโนวิญญูณธาตุที่สมกัน อันใดนี้เรียกว่า จิตตธิบาท ธรรมทั้งหลายที่เหลือ เรียกว่า ธรรม ที่สัมปยุตด้วยจิตตธิบาท

๔) วิมังสธิบาท

วิมังสธิบาทเป็นโฉน ภิกษุในศาสนานี้ เจริญโลกุตตรมานอันเป็นเครื่องนำออกไปจากโลก ให้เข้าสู่ นิพพาน เพื่อละทมิฬ เพื่อบรรลุปฐมภูมิ สัจจจากกาม สัจจจาก อกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ประกอบด้วยด้วยวิตก วิจารณ์ มีปิติและสุขอันเกิดแต่วิเวก เป็นทุกขาปฏิบัติทันทาทิถุญา อยู่ในสมัยใด ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฐิธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่ง มรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้นอันใด นี้เรียกว่า วิมังสธิบาท ธรรมทั้งหลายที่เหลือ เรียกว่า ธรรมที่ สัมปยุตด้วยวิมังสธิบาท^๘

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่าไว้ว่า“อิทธิบาท ๔” คือใช้คุณธรรมนำทาง สู่ความสำเร็จที่ตนประสงค์ ต้องมีความพอใจ มีความเพียร มีสมาธิ จึงทำให้เกิดปัญญา และหัวใจของการบริหารเชิงพุทธ ที่สำคัญที่สุด คือ “พรหมวิหาร ๔” ต้องมีทั้ง เมตตา กรุณา ให้ความช่วยเหลือ สั่งสอนผู้น้อย ให้เรียนรู้ที่จะอยู่ได้ด้วยตนเอง มีมุทิตา ปล่อยให้เขาเติบโตได้ ไม่เข้าแทรกแซง และอุเบกขา รู้จักความพอดี ปล่อยวาง ผูกจิตให้พอเพียงในสิ่งที่มีที่เป็น นี่คือหลักธรรมประจำใจ ที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตและบริหารงานได้อย่างที่ประเสริฐและบริสุทธิ์^๙

สรุปได้ว่าหลักอิทธิบาท ๔ เป็นหลักการปฏิบัติที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการประกอบกิจการงานต่างๆ ได้แก่ ฉันทะ พอใจในการทำงานนั้นๆ วิริยะ มีความเพียรพยายามประกอบการงานนั้น จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในกิจการงานนั้น และวิมังสา หมั่นไตร่ตรองพิจารณาข้อบกพร่องและนำกลับมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งมีความสอดคล้องกับการระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

๒. หลักการประกันคุณภาพการศึกษา

๑) ความหมายการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพศึกษานั้นจัดเป็นการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้างเชื่อมั่นให้กับผู้บริหารทางการศึกษา ซึ่งได้แก่ ผู้เรียน, ผู้ปกครอง, และผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ, ประชาชน,

^๘ อภ.วิ (ไทย) ๓๕/๔๔๔-๔๖๑/๓๔๘.

^๙ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “ธรรมในใจของนักบริหารไฮโซ” (ไทยรัฐ, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๑), หน้า ๒๔.

และสังคมโดยรวม¹⁰ การประกันคุณภาพการศึกษาจึงนับว่าเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายและมาตรฐานทางการศึกษาได้ เพราะการประกันคุณภาพการศึกษานี้เป็นระบบที่จะปกป้องถึงความพร้อมและมาตรฐานในการจัดการศึกษา ในสถาบันการศึกษา ซึ่งจะสร้างความมั่นใจในตัวผู้รับบริการ ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในผลผลิตที่สถานศึกษาจะผลิตออกมาได้อย่างมีคุณภาพ และสามารถทำให้ผู้สำเร็จการศึกษามีลักษณะที่ตรงตามความต้องการของสังคม ได้มีนักวิชาการศึกษาได้กล่าวถึงการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ดังนี้

ดำรง ทวีแสงสกุลไท ได้ให้ความหมายการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่ขึ้นเพื่อประเมินคุณภาพ ซึ่งทำโดยบุคคลภายนอกหรือผู้ตรวจสอบอิสระ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริหารเพิ่มความเชื่อมั่นว่าทุกอย่างดำเนินไปด้วยดี การประกันคุณภาพ (Quality assurance) จึงเป็นกระบวนการในการประเมินคุณภาพและการรายงานผลเพื่อเพิ่มความเชื่อมั่น¹¹

วารินทร์ สิ้นสูงที่สุด ได้ให้ความหมาย การประกันคุณภาพ หมายถึง การให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่า โรงเรียนมีแนวทางจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจนและสอดคล้องกับหลักการ นโยบายและจุดเน้นของแผนการศึกษาของรัฐ และโรงเรียนได้ปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อคุณภาพทางการศึกษาที่ดีของผู้เรียนแต่ละคนและทุกคน¹²

อุทุมพร จารมมาน ได้ให้ความหมาย การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การให้หลักฐานข้อมูลแก่ประชาชนว่าบุคคลในโรงเรียนทำงานอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้ผู้ปกครองนักเรียน และสาธารณชน มีความมั่นใจในคุณภาพของนักเรียน¹³

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความหมาย การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้างเชื่อมั่นให้ผู้รับบริการทางการศึกษาทั้งผู้รับบริการโดยตรง ได้แก่ ผู้เรียนและผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชน และสังคม โดยรวมว่าการดำเนินงานของสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพ และทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด การประกันคุณภาพมีแนวคิดอยู่บนพื้นฐานของการ “ป้องกัน” ไม่ให้เกิด

๑๐ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แนวทางประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา, เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๔๓), หน้า ๗.

๑๑ ดำรง ทวีแสงสกุลไท, การควบคุมคุณภาพสำหรับนักบริหารและกรณีศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอเชียเพรส จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๒๒๑

๑๒ วารินทร์ สิ้นสูงที่สุด, การประกันคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สยามมิตรการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๖.

๑๓ อุทุมพร จารมมาน, การประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ฟีนี พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔), หน้า ๑

การทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพและผลผลิตไม่มีคุณภาพ¹⁴

สามารถสรุปความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาดังนี้ คือ การสร้างมาตรฐานของการบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมตามภารกิจของสถานศึกษาโดยมีวิธีการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานและประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความมั่นใจแก่ผู้รับบริการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒) ประเภทของการประกันคุณภาพการศึกษา

สำหรับประเภทของการประกันคุณภาพศึกษานั้นได้มีนักวิชาการให้ความหมายหลายคน ผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้แบ่งประเภทของการประกันคุณภาพการศึกษา¹⁵ ดังนี้

๑.การประกันคุณภาพการศึกษาภายใน (Internal Quality Assurance) หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถาบันการศึกษาจากภายใน โดยวงจร PDCA (Plan - Do - Check - Act) เป็นการปฏิบัติโดยบุคลากรของสถาบันการศึกษาหรือโดยหน่วยงานต้นสังกัด ที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถาบันศึกษานั้นๆ

๒. การประกันคุณภาพการศึกษาภายนอก (External Quality Assurance) หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถาบันการศึกษาจากภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) หรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อเป็นการประกันคุณภาพและเป็นการพัฒนาให้มีคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถาบันศึกษานั้นๆ

อุทุมพร จามรมาน ได้พูดถึงประเภทของการประกันคุณภาพการศึกษา¹⁶ ดังนี้

๑. ประกันภายใน หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพ และ มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา จากภายในโดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือโดย หน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น

๒. ประกันภายนอก หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอกโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมิน คุณภาพการศึกษา หรือ บุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรองเพื่อเป็นการ ประกันคุณภาพและให้มีการพัฒนา

๑๔ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา : เพื่อพร้อมรับบริการประเมินภายนอก**, (กรุงเทพมหานคร : สกศ., ๒๕๔๓, บริษัท พิมพ์ดี จำกัด), หน้า ๗.

๑๕ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,สำนักงาน. **แนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา**. . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554.

๑๖ อุทุมพร จามรมาน, **การประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ฟีนี พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔), หน้า ๑

คุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ระบบและกลไก หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ และเชื่อมโยงกัน อย่างเป็นระบบ โดยอาศัยบุคลากร ทรัพยากร กฎเกณฑ์ มาตรการ แนวปฏิบัติ และปัจจัยต่างๆ เป็น กลไกให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย

สรุปประเภทของการประกันคุณภาพการศึกษาที่สามารถสังเคราะห์รวมกันได้แบ่งประเภทของการประกันคุณภาพการศึกษาได้ ๒ ประการซึ่งในที่นี้ประเภทที่มีนักวิชาการเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นประเภทของการประกันคุณภาพการศึกษาจำนวน ๒ ประการ ได้แก่

๑) การประกันคุณภาพการศึกษาภายใน หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถาบันการศึกษาจากภายใน โดยวงจร PDCA (Plan - Do - Check - Act) จากภายในโดยบุคลากรของสถานศึกษา

๒) การประกันคุณภาพการศึกษาภายนอก หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถาบันการศึกษาจากภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

๓) ลักษณะของการประกันคุณภาพการศึกษา

สำหรับลักษณะของการประกันคุณภาพการศึกษานั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมลักษณะโดยภาพกว้างของการประกันคุณภาพการศึกษา โดยมีนักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของการประกันคุณภาพการศึกษาโดยภาพรวม ดังนี้

สุวิมล ว่องวานิช ได้กล่าวสรุปแนวคิดหลักของการพัฒนาระบบประเมินภายในว่า แนวโน้มของการประเมินผลการศึกษาให้ความสำคัญกับการประเมินตนเอง (Self-evaluation) มากขึ้น ผลการประเมินตนเองหากดำเนินการอย่างถูกต้อง เหมาะสม และมีการนำไปใช้อย่างจริงจังจะส่งผลดีต่อหน่วยงาน วงจร PDCA จัดเป็นกระบวนการปฏิบัติที่มีการตรวจสอบตนเองอยู่ตลอดเวลา ประกอบด้วย การวางแผน, การปฏิบัติ, การตรวจสอบประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไขทั้งนี้สถานศึกษาอาจเคยทำการประเมินตนเองอย่างไม่เป็นทางการ ไม่มีแบบแผน หรือไม่มีระบบที่แน่นอนก็ได้ หากสถานศึกษาประสบความสำเร็จในการดำเนินการประเมินผลภายในก็มุ่งที่จะทำให้เกิดผลผลิต ๒ ประการคือ¹⁷

๑. ผลผลิตที่เกิดขึ้นทันที คือ การสร้างการทำงานแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา ซึ่งทำให้บุคลากรในสถานศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ มีความตระหนักในคุณค่าของการประเมิน มีการกำหนดพันธกิจที่จะทำการประเมิน มีการร่วมมือกันทำงาน และมีการนำผลไปพัฒนาปรับปรุงการทำงาน

๒. ผลผลิตปลายทาง คือ การได้รูปแบบการประเมินผลภายในที่พัฒนาโดยสถานศึกษา ได้คณะทำงานหรือทีมนักประเมินในสถานศึกษา และแนวทางการขยายผลไปยังสถานศึกษาอื่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กล่าวว่า “มาตรฐานการศึกษาที่ต้องการให้เกิด

^{๑๗} สุวิมล ว่องวานิช, แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๔๔), หน้า ๒-๖

ขึ้นในสถานศึกษาจึงเกี่ยวข้องกับปัจจัย กระบวนการ และผลผลิตของการจัดการศึกษาเพื่อการกำกับ ติดตาม ดูแล ตรวจสอบ และประกันคุณภาพของสถานศึกษา มาตรฐานการศึกษาจึงไม่ได้หมายถึงระดับคุณภาพ ด้านในด้านหนึ่งเท่านั้น แต่รวมถึงผลผลิตทางการศึกษาที่เกิดกับตัวผู้เรียน โดยเฉพาะผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียน กระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูผู้บริหารสถานศึกษาหรือกระบวนการจัดการบริหารการ การศึกษา¹⁸

กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึง การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้เข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ และดำเนินการอย่างยั่งยืนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในสถานศึกษาต้องมีการทำงานที่มุ่งประโยชน์ ที่เกิดแก่ผู้เรียนเป็นสำคัญโดยมีความตระหนักรับรู้ และเห็นคุณค่าของการทำงานเป็นระบบ มีคุณภาพ ผู้ เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีการกำหนดเป้าหมายและดำเนินกิจกรรม/โครงการที่ใช้ผล การประเมินผลตนเอง ผลการประเมินคุณภาพจากองค์กรภายนอก หรือผลการวิจัยที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา ตลอดจนใช้ผลการวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นฐานในการ กำหนดเป้าหมายคุณภาพผู้เรียน การติดตามตรวจสอบและปรับปรุงงานเป็นระยะ จะช่วยให้งานบรรลุผล ได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ ผลที่เกิดกับผู้เรียนจะเป็นที่พึงพอใจกับผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรหรือ สถานประกอบการที่รับช่วงต่อจากสถานศึกษา ด้วยการดำเนินงานที่ทุกคนมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบ ร่วมกันเช่นนี้ ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาจะเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษา อย่างแท้จริง และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีชีวิตในการทำงานของทุกคนเป็นวัฒนธรรมขององค์กร ที่ยึดคุณภาพผู้เรียนฝังแน่นอยู่ในจิตใจตลอดเวลา¹⁹

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กล่าวว่า ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของ สถานศึกษา (Internal Quality Assurance) เป็นระบบที่สถานศึกษา สร้างความมั่นใจ (Assure) แก่ผู้รับ บริการ ทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนองค์กรหรือสถานประกอบการที่รับผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหรือ ทำงานว่าสถานศึกษาสามารถศึกษาให้มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานที่สถานศึกษา กำหนด และผู้สำเร็จการ ศึกษามีความรู้ความสามารถ ทักษะ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดและสังคมคาด หวัด สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัวและชุมชนตาม ความเหมาะสมด้วยการบริหารจัดการที่มีคุณภาพทั้งองค์กรโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม บุคลากรในสถาน ศึกษา โดยเฉพาะครูและผู้บริหารตระหนักถึงเป้าหมาย คือ ผลประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียนเป็นอันดับแรก ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา จึงเป็นกลไกที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนา คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่ผู้เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้และถูกกำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่ง

18 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๖

19 กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒-๓.

ต้องดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและประกาศกฎกระทรวง ซึ่งการพัฒนา
ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษามีหลักการ ๓ ประการ²⁰

สรุปลักษณะของการประกันคุณภาพการศึกษาที่สามารถสังเคราะห์รวมกันได้แบ่งลักษณะของการ
ประกันคุณภาพการศึกษาได้ ๓ ประการซึ่งในที่นี้ประเภทที่มีนักวิชาการเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นลักษณะ
ที่สำคัญของลักษณะของการประกันคุณภาพการศึกษาจำนวน ๓ ประการ ได้แก่

๑) ให้ความสำคัญกับการประเมินตนเอง (Self-evaluation) มากขึ้น ผลการประเมินตนเองหาก
ดำเนินการอย่างถูกต้องทำให้เกิดผลผลิต ๒ ประการคือผลผลิตที่เกิดขึ้นทันที และผลผลิตปลายทาง
เกี่ยวข้องกับปัจจัย

๒) เป็นกระบวนการ และผลผลิตของการจัดการศึกษาเพื่อการกำกับ ติดตาม ดูแล ตรวจสอบ และ
ประกันคุณภาพของสถานศึกษาตรวจสอบและตัดสินคุณภาพ โดยเพื่อให้มีประสิทธิภาพ และดำเนินการ
อย่างยั่งยืน

๓) เป็นระบบที่สถานศึกษา สร้างความมั่นใจ แก่ผู้รับบริการ ทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอด
จนองค์กรหรือสถานประกอบการที่รับผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหรือทำงานว่าสถานศึกษาสามารถศึกษาให้มี
คุณภาพได้ตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนดเพื่อพัฒนาการศึกษาไทยให้มีมาตรฐาน หลักการสำคัญของ
การประกันคุณภาพการศึกษาได้กำหนดไว้เป็น ๓ ข้อ คือ

๑. รัฐกระจายอำนาจกำหนดนโยบายการบริหารงานวิชาการ, งบประมาณ บุคลากรและทรัพยากร
ให้จังหวัดและสถานศึกษาทุกระดับทุกประเภท

๒. รัฐสนับสนุนให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน, องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการ
จัดการศึกษา

๓. โรงเรียนต้องแสดงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อนักเรียนและผู้ปกครองตามมาตรฐานที่กำหนด
ของผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาความสำคัญของการประกันคุณภาพศึกษานั้นจัดเป็นรากฐานสำคัญ
ประการหนึ่งในการสร้างความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมโดยยึดหลักการจัดการศึกษา
๓ ประการ คือเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และพัฒนา
สาระกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องการประเมินผล การติดตาม ตรวจสอบคุณภาพ และ
มาตรฐานของสถานศึกษา ว่าได้ดำเนินการครบถ้วนถูกต้องตามลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์หรือไม่ ถ้า
พบว่ายังบกพร่องก็จะได้ปรับปรุง แก้ไข หรือถ้าอยู่แล้วก็ได้แสวงหาวิธีการเพื่อจัดทำให้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าหลักอิทธิบาท ๔ เป็นหลักการปฏิบัติที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการประกอบกิจการงาน
ต่างๆ ได้แก่ ฉันทะ พอใจในการทำงานนั้นๆ วิริยะ มีความเพียรพยายามประกอบการงานนั้น จิตตะ เอาใจ
ฝักใฝ่ในกิจการงานนั้น และวิมังสา หมั่นไตร่ตรองพิจารณาข้อบกพร่องและนำกลับมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งมี

^{๒๐} สำนักทดสอบทางการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของ
สถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐-๑๓.

ความสอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ระบบ PDCA ได้แก่ P (Plan มีการวางแผนการปฏิบัติงานด้วยความพอใจ สมครใจในการปฏิบัติงานนั้น), D (Do ลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้อย่างขยันขันแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค), C (Check ตรวจสอบการปฏิบัติงานด้วยจิตมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานนั้น) และ A (Act พิจารณาการปฏิบัติงานนั้นด้วยจิตใจที่รอบคอบและนำผลการปฏิบัติมาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น) หากผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิตนำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้กับระบบการประกันคุณภาพการศึกษา สถาบันอุดมศึกษาจะเกิดประสิทธิภาพที่ดีและมั่นคงสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างดีเยี่ยม

เอกสารอ้างอิง

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. เอกสารทุติยภูมิ

กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๔.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,สำนักงาน. แนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา. . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔

ณัฐพล ชุมวรฐายี, บันไดสู่การประกันคุณภาพการศึกษา การบริหารจัดการคุณภาพในโรงเรียนเพื่อการประเมินภายนอก, กรุงเทพมหานคร : บริษัท บัคพอยท์ จำกัด, ๒๕๕๕.

ดำรง ทวีแสงสกุลไท, การควบคุมคุณภาพสำหรับนักบริหารและกรณีศึกษา, กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอเชียเพรส จำกัด, ๒๕๓๓.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “ธรรมในใจของนักบริหารไอโซ” ไทยรัฐ.๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๑.

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๙ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙,บริษัท เอส, อาร์พรีนติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๓.

พุทธทาสภิกขุ,สุญญตา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา.

ใบตอบรับเป็นสมาชิก
นิตยสาร เสียงธรรมจากมหายาน (MAHAYAN MAGAZINE)

ชื่อ-นามสกุล อายุ
ปี

วัน/เดือน/ปีเกิด อาชีพ

หมู่บ้าน..... หมู่ที่ ซอย ถนน

แขวง/ตำบล เขต/อำเภอ.....

จังหวัด รหัสไปรษณีย์

โทรศัพท์..... E-mail :

หมายเหตุ เงื่อนไขการชำระเงิน

ธ.ไทยพาณิชย์ สาขาราชนาค (ออมทรัพย์) ชื่อบัญชี เสียงธรรมจากมหายาน

เลขที่ ๐๐๗-๒-๓๔๕๕๕-๙

ติดต่อเจ้าหน้าที่กองบรรณาธิการ
พระมหาสุริยา คั่นพืาบ (แสงอินตา) โทร. ๐๙-๔๔๖๔-๕๓๕๒
นางสาวธีร์รวี เดชดวง โทร. ๐๙-๘๘๘๙-๑๒๗๕